

PROTESTÁNS KÖZLÖNY

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

MEGJELENIK MINDEN VASÁRNAP.

SZERKESZTŐSÉGI SZÁLLÁS:

b.-farkas-utca 16. szám. hova a lap szellemi ügyeit illető küldemények a szerkesztő nevére czimzendők.

ELŐFIZETÉSI ÁR:

Egész évre 6 frt, félévre 3 frt, évnegyedre 1 frt 50 kr.

HIRDETÉSI DIJ:

Egy négyszög centiméternyi tér egyszeri hirdetésnél 3 kr.

KÉZIRATOK NEM ADATNAK VISSZA.

KIADÓHIVATAL:

„Magyar Polgár“ nyomdája, b.-közép-utca 2. sz., hova az előfizetések és hirdetési díjak küldendők.

FELELŐS SZERKESZTŐ ÉS LAPTULAJDONOS: SZÁSZ DOMOKOS. — KIADÓ: AJTAI K. ALBERT.

Tartalom: A Székely-Mikó-collegium törvény szerinti új berendezése. — Pestalozzi hitvallása (Csekme Ferencztől). — A kolozsvári főtanoda (Geréb Mártontól). — Egy pap a papoknak (Horváth Istvántól). — Külföld. — Különfélék.

A SZÉKELY-MIKÓ-COLLEGIUM TÖRVÉNY SZERINTI ÚJ BERENDEZÉSE.

A sepsi-szentgyörgyi collegium előljárósága legutóbbi gyűléséből a mélt. áll. ig. tanácshoz az alább olvasható fölterjesztéssel járult azon iskola törvény szerinti berendezése ügyében. E fölterjesztést az aláírók azon indokból adják közre, *egyfelől* hogy az alapítókkal szemben az előljáróság részéről elháríttassék az a vád, mintha a collegiumi előljáróság a korszellem igényei felé nem akarna semmi lépést tenni a maga kezdeményezésétől; *másfelől* s leginkább azért, hogy lássa az érdeklődő közönség: mennyivel rendelkezik ez iskola az erkölcsanyagi téren jelenleg; mik a szükségletei; hogyan tudja és nem tudja azokat fedezni; honnan és kiktől vár jelenben is, a jövőben is támogatást. A fölterjesztés így hangzik:

Méltóságos Állandó Igazgató-tanács!

Ha a f. évi márczius 17—23-ig tartott ev. ref. egyetemes convent jegyzőkönyvének 71. sz. a. nem állana is azon határozat, hogy „a köznevelési és közoktatási szervezet, a középiskolák tanterve, a belrendtartásra és fegyelmezésre vonatkozó szabályok *oly utasítással küldetnek még az egyházkerületekhez, hogy azokhoz alkalmazkodva rendezzék be középiskoláikat*“: jól tudjuk, hogy a m. áll. ig. t., respektive egyházkerületünk mondotta volna ki e határozatot erdélyi középiskoláinkra nézve — a minthogy a legközelebbi egyházkerületi intézkedés egyik legfőbb tárgyát középiskoláinknak a conventi határozatok és zsinati törvények értelmében leendő berendezése fogja képezni. Ebből kifolyólag — a nélkül, hogy anticzipálni akarnók a mélt. és főtiszt. egyházkerület idevágó bölcs intézkedéseit — az eddigi halogatásainkkal, tétlen várakozásainkkal szemben most, midőn a már érvényre emelt törvények kezeink közt vannak, köteletségünknek tartottuk, hogy iskolánk jövő berendezésére nézve kérelem alakjában szerkesztett oly konkrét

javaslatokkal lépünk fel és kérjük azokra vonatkozólag a m. á. ig. tanács utján a mélt. és főt. egyházkerület határozatát, mely kérelmünk megtételére az 1881-ki zsinati s illetőleg a f. évi márcziusi convent által módosított Középiskolai szervezetnek 97. 102—103. és 106. §§-ai, s ugyancsak a legutóbbi convent által megállapított középiskolai tanterv köteleznek bennünket.

Ezeknek előrebocsátása után — mielőtt javaslatainkra vonatkozó kérelmünket előterjesztenők — szükségesnek tartunk két dolgot még megjegyezni. *Először*: hogy mi iskolánk jövő berendezésénél a tényleges állapotokból s nevezetesen azon anyagi viszonyainkból indultunk ki és kellett is kiindulnunk, melyeket volt szerencsénk a mélt. áll. ig. tanácsnak 1806—1883. sz. a. felhívására 1883. nov. 26-ki előlj. gyűlésünkben 95—1883. sz. a. felküldött vagyoni kimutatásban részletesen feltüntetni. E kimutatás nyilván feltárja, hogy négy osztályból álló gymnasiumunkat az imént hivatkozott és más §-ok értelmében, a törvényes kellékeknek *teljesen megfelelőleg berendezni egészen a magunk erején még most nem tudjuk*.

Sőt a közvélemény felvilágosítása végett is tartozunk kijelenteni, hogy majd, midőn 8—10 év múlva a Mikó-féle 100,000 frtra kinőtt alap kamatainak birtokába jutunk, lehetünk csak azon állapotban, hogy al-gymnasiumunkat a magunk erején be tudjuk kellőleg rendezni, de a nélkül, hogy a felgymnasium csak egyetlen egy osztályának megnyitására tudnánk még azon kinőtt alaptól is gondolni! hacsak a jó Isten a buzgó szivek adakozó csatornáit valahogyan ismét meg nem nyitja számunkra, szemben a mai napság lábra kapott „államsegélyhez“ való utasításokkal, és minden anyagi szükségletet az államtól váró panaceákkal. Ebből kifolyólag *másodsor* különösnek tűnhetik föl azon intézkedésünk, hogy mi annak daczára, hogy elegendő költségünk még az al-gymnasiumra sincs: *mégis ragaszkodunk a gymnasiumunk mellett előkészítő osztály név alatt fennálló IV-ik elemi osztálynak továbbra való fentartásához annyira, hogy középiskolai szervezetünk 117. §-sa mellett is ez osztályt oly szükségesnek tartjuk, hogy ha eddig meg nem lett*

volna, most kellene azt megteremteni. Ennek okadatolásaúl elég legyen hiányos népiskolai oktatásunkban rejlő azon egyetlen egy körülményre hivatkoznunk, melynek itt Háromszékmegyében is, — hol pedig köztudomásulag a népiskolai tanügy az országban aránylag az első helyen áll, — naponkénti tanui vagyunk; tanui nevezetesen annak, hogy (tisztelot a kivételeknek!) nem a népiskolai IV-ik, hanem V-ik, sőt VI-ik osztályát „mondva“, (a bizonyítványban „irva“) végzett akárhány tanuló sem alkalmas eddigi, sok évi tapasztalataink folytán az I-ső gymnasium osztályba való felvételre. — A min nem is lehet csudálkozni, mikor a népiskolai tantervnek célja nem a gymnasiumra való előkészítés; továbbá, mikor sok faluhelyen még a téli idő is alig fordítottatik az iskolázásra; már pedig minden „tél“ egy-egy évfolyam, vagy járt, vagy nem járt fel rendszeren a tanuló, kit elbuktatni, vagy visszahagyni de-hogy lehet! Hisz akkor a tanító nem volna jó néptanító!

Ezek szerint, a jelenleg rendelkezésünk alatt álló anyagi erőnket összetéve, gymnasiumokhoz mai nap kötött követelményekkel, előkészítő osztályunk föntartásával, a gymnasium négy osztályához a jelenlegi 2 rendes tanáron kívül, a törvények értelmében, még megkívántató 3 rendes tanár helyét *egyelőre* (átmenetileg) — mig t. i. valahonnan anyagi erőnk gyarapodik — *csak segédtanárokkal tudjuk helyettesíteni*. Azonban e 3 s.-tanári helyet már a jövőre akként óhajtanók szerveztetni, hogy az illetők mindmegannyi rendszeresített tanszéket töltsenek be s így ők a rendes tanár helyett fungáló akár *segéd*, akár *helyettes*- (ideiglenes) tanár czimmal legyenek akként, hogy midőn az illető s.-tanár helye állandó betöltés alá jön: esetleg az a segédtanár, képessége és működése eredményéhez mérten, rendes tanár is lehessen. E szempontból kiindulva, *itt előre is teljes tisztelettel kérnünk kell a mélt. áll. ig.-tanácstól, hogy a mélt. és főt. egyházkerület által, a jelen gymn. törvények értelmében, a jelenlegi 2 rendes tanszéken kívül még szükséges 3 rendes tanszéket, a tantervi meghatározások szemelött tartásával indokolt alábbi javaslatunk, vagy attól eltérőleg a mélt. áll. ig.-tanács bölcs belátása szerint rendszeresített méltóztatások. Mert:*

Szemben azon körülményekkel, hogy tudvalevőleg a jelenlegi két r. tanári hely, (egyik a latin class.-litteraturai, másik a mennyiség-természettani) valamint az 1880-iki egyházkerületi gyűlésen a 71. jk. sz. a. rendszeresített, de idáig állandóul még s.-tanár által sem betöltött 3-ik tanszék (a magyar nyelvi és történeti) *egyfelől* azon célzattal voltak felállítva, hogy az akkori anyagi felszámítások talán megengedik, hogy iskolánk mihamarább főgymnasium legyen; *másfelől* a nevezett tanszékek felállításánál az akkori tanügyi állapotok s nevezetesen az akkori tanrendszerek és tantervek bizonytalanságai stb. voltak irányadók: *most*, miután látjuk, hogy az algymnasiumot is csak a százezer frtra kinőtt Mikó-alapból tudnók a magunk erején berendezni, *tisztán csak az elől hivatkozott §-ok és a Középkolai Tanterv lépnek fel irányadó tekintetekkel mind a már rendszeresített, mind*

az ezután rendszeresített rendes tanári helyek szervezésénél

Ezekből kifolyólag, alázatos kérelmünket a következőkben vonjuk össze:

1. Minthogy a *latin nyelvre* a 4 gymn.-osztályra a Tanterv heti 26 órát ír elő: szervezetünk 103. §-a szerint pedig egy r. tanár heti 20 óránál, az igazgató pedig 16-nál többre nem kötelezhető: következőleg a class. litteraturára megválasztott jelenlegi r. tanárunk azon feladatnak, hogy mind a négy gymn.-osztályban ő tanítsa a latin nyelvet, még azon esetben sem tudna eleget tenni, ha jövőre igazgatósági (jelenleg tanvezetői) teendőkkel nem is lesz megbizva. Tehát az új tanári erők beállításánál, illetőleg az új tanszékek rendszeresítésénél okvetlenül tekintettel kell lenni arra, hogy az egyik tanszékekkel a latin nyelv — mint az illetőnek *melléktantárgya* — összeköttesék. Ezt pedig legcélszerűbben így véljük elérhetőnek, ha

2. Az 1880-ban rendszeresített, de idáig még be nem töltött magyar nyelvtörténeti tanszék helyébe egy egészen új tanszék rendszeresítettik, melyen a német fő- és a latin melléktantárgya lenne az illető tanárnak; *egyszóval az első új tanszék lenne: a német-latin tanszék*. Ellenben

3. *A magyar nyelvet* csak *egy*, különálló tanszékhez nem kívánjuk szorosán odakötni, mivel a magyar nyelv, mint tanárképesítési alaptárgy, minden szakbeli diploma elnyeréséhez annyira megkívántatik, hogy egy 4 osztályu gymnasiumban minden okleveles tanárnak ma tudni kell azt szakszerűleg tanítani. *Tehát a magyar nyelvtanra nézve kimondatni véleményezzük, hogy azt gymnasiumunk rendszeresített tanárai közül bármelyik taníthatja s esetleg többen is taníthatják.*

4. *A második új tanszéket* olyformán szeretnők beállíttatni, hogy az illető tanárnak főtárgya a *mértani rajz*, melléktárgya pedig a *mennyiség* (esetleg a magyar) legyen. *Eszerint a 4-ik tanári állás lenne: a mértani rajz — mennyiségi* (magyar nyelvtani).

5. A hátralevő tantárgyak — mint rokontárgyak — nevezetesen a *történet* és bizonyos tekintetben a *természetrajzzal* együtt tanítandó *földrajz*, 18 órával éppen egy tanszéket töltenek ki: ebből kifolyólag a *3-ik új tanszék* s illetőleg az 5-ik tanári állás lenne: a *történet-, föld- és természetrajzi*.

S ha a mélt. áll. igazgató-tanács is úgy van meggyőződve mivelünk, hogy a gymnasiumunkba megkívántató 5 r. tanári helyet az illető §-ok és a Tanterv keretén belől helyes alapon osztottuk be: teljes tisztelettel kérjük, hogy — eltekintve az idáig rendszeresített, de még be nem töltött tanszéktől — az általunk proponált alakban megváltoztatni s illetőleg rendszeresítettetni méltóztatások, azon nézetünknek adván kifejezést, hogy ha a mélt. ig.-tanács a meglevő két rendes tanerő mellett jobban beosztani és csoportosítani méltóztatik az algymnasiumi tantárgyakat: készek vagyunk hozzájárulni és a bölcs határozaton meg fogunk nyugodni.

Az ujonnan rendszeresített tanári helyeket — mint mondók — szakképzett (okleveles) emberekkel kívánók, még a nyár elején, nyilvános pályázat útján betölteni, még pedig egyelőre vagy *segéd-* vagy *helyettes-tanári cím-mel*, amint a mélt. áll. íg.-tanács elrendelni méltóztatik; kiknek, mint ilyeneknek, az iskola adna 600—600 frt fizetést, *egy-egy szobából álló külön szállást, fűtést és mel-lék-keresetül a szülőktől fizetendő felügyelői (priváttani-tói) díjazásul mintegy 100—100, s esetleg még több fo-rintot is.*

Mindezekhez még csak azt kívánjuk megjegyezni, hogy a *vallást*, mely az V-ik gymnasiumi tanár feladatá-nak körén kívül esik, a legutóbbi konvent 19-ik pontja értelmében, mi — valamint jelenleg — ugy ezután is lelkeszi képességgel és jelleggel bíró, külön egyénnel kí-vánjuk taníttatni. Továbbá, hogy az írás, ének és torna mellett, a *szabadkézi rajzot* nemcsak az előkészítő, ha-nem a négy alsó gymn. osztályainkban is egy—egy órán, a jelenlegi tanítónkkal jövőre is taníttatni óhajtván: *erre az előbbi kérelmek kapcsán a mélt. áll. íg.-tanács által a mélt. és főtiszt. egyházkerület engedélyét — habár talán soron kívül — ezennel kikérni szintén bátorságot veszünk magunknak.*

Végül tájékozásul legyen itt még az *anyag* részről is annyi felemlítve, hogy az ekként beállított tanító-testület (ide számítva az iskolai pénztárnok és házi szolga já-randóságait, igazgatósági pótlékot, utazási átalányt, stb.) összes költségvetésül 6024—6050 frt kiadást igényel, szem-ben a jelenlegi 5569 frt kiadással. S minthogy előre nem látott kiadásokra, javításokra, építésekre stb. is kell szá-mítani; már pedig a fennebb is említett 95—1883. sz. a. felküldött vagyoni kimutatás B) b) alatti hiánylat czi-mü rovata alatt feltüntetett, és a *legjobb esetben bereendő évi jövedelem*, (t. i. ha a kamatok pontosan fizettetnek), *csak 6430 frt.*, azt gondoljuk és ennek kifejezést is ad-hatunk, hogy *résziünkről az itt adott fölterjesztésünök kap-csán megtehető berendezésekre nézve anyagi önerőnknek leg-szélsőbb határáig elmentünk annyira, hogy az azon túl menő hivánalomnál az akárhonnan való segélyre szoru-lás kezdődik.*

A sepsi-szentgyörgyi ev. ref. Székely-Mikó-tanoda előljáróságának 1884. május 27-én tartott üléséből, ma-radtunk teljes tisztelettel, alázatos szolgálai:

RÉVAY LAJOS,
gondnok

BENKE ISTVÁN,
tanvezető tanár, mint
előlj. gyűl. jegyző.

PESTALOZZI HITVALLÁSA.

(Tanulmány.)

Irta: Csekme Ferenc papjelölt.

(Folytatás.)

Az a közvetlen benső, mély érzélem pedig csak oly embernek lehetett sajátja, aki ugy szerette az embereket — mint ő. Szívének minden dobbanása a népé volt, me-lyet szenvedni látott. Azért is szenvedett annyit atyja; — aki Zürichben köztiszteletnek örvendő orvos volt —

meghalt, midőn a fiu még csak hat éves volt s így gyak-ran tartózkodott ifju korában egy nagybátyjánál, aki egy közel faluban pap volt. Itt látta először a falusi nép életmódját és volt tanuja azon romlottságnak, melyet a nyári élet különösen a szegényebb sorsu gyermekekben előidézni kezdett.

Láttuk fönnebb, hogy először a papi pályára szánta volt magát, később azonban attól visszavonult: „*Iskolames-ter akarok lenni*“ — mondá. 1775-ben atyai örökségén 100 holdnyi kopár területet szerzett, hogy életét egészen a népnek szentelhesse.

Elvette *Schulkész Annát* s házát a szegények isko-lájává alakítá, mialatt az alsóbb néposztály szükségait, hajlamait, hibáit szakadatlanul fürkészé. Intézetét, az anyagi szükségek hiánya miatt, 1780-ban már fel kellett oszlatni, hanem azért erős lelkesültsége nem engedte le-mondani minden reményről, sőt csakhamar mindenható szeretete és áldozatkészsége által — mely mindig segített a megszorultakon — lelkesedésbe ejtette a világot.

Folytonosan növekedő szükségkel küzdött; akadtak ugyan egyesek, kik a lángészt többször igyekezének pol-gári hivatalra juttatni, de ő az ily megtiszteltetést ren-desen ezen szavakkal utasítá vissza: „*Iskolamester aka-rok lenni.*“ Azzá lett és az is maradt. „Már régen, ifju korom óta — így ír ő — iparkodott szívem hatalmas fo-lyamként egyes-egyedül azon cél felé, hogy a nyomoru-ság forrásait betömhessem, melyekbe körülöttem a népet süllyedve láttam. Kutattam a források után néhány elv-tárral — azok után, melyek hazám népét mélyen alá-süllyesztették az állásponton alól, melyen neki állania kel-lett volna. Az embereket erőtlenségben és tehetetlenségben találtuk, mi lehetlenné tevé, hogy azzá legyenek, mik-nek emberi, isteni és polgári hivatásuknál fogva lenniök kellett volna.“

„Ő, mint szegény, a szegények közt élt; szenvedte a nép szenvedéseit és a nép ugy mutatkozék előtte, amint volt; látta az alsóbb rangok szükségét és nyo-moruságuk forrásait“, „mint egykönnyen boldog ember nem láthatja.“

„Hosszú évek sorain át éltem a nép közt, mint ba-goly a többi madár között. De a gúnykacaj közepette, mely felém, kitalított ember felé hangzott: „Te sze-gény lélek! ki kevesebb vagy, mint a legutolsó napszá-mos, ki magadon sem tudsz segíteni, te akard a népet a boldogság kapujához vezérelni?!“ E bántó gúnykacaj közepette is, — mely minden ajkon ott lebegett — lelkem szilárd maradt és nem tántorult el; szívemben kiirthat-lan lett a lelkesedés, mely arra készítetett: menj, fáradj, kutass! Keresd fel a nyomor forrásait, temesd be örökre azokat; a nép szenved, a nép elmerül! E szent lelkes-ezés aczélozta meg idegeimet a későbbi küzdelmekre.“

Élete első időszakának rövid kerete ez, melyből láthatjuk a lángelmét, mily vágyva karolta fel a nép ügyét és érdekeit.

Azt ígértem vala előbb, hogy művei hosszú soro-zatán egyenkint végig megyünk s célunk és tárgyunk mellett maradva, vizsgálni fogjuk vallásos eszméit, s mint-hogy éppen szakszerű tanító volt, vizsgálni fogjuk kü-lönösen a vallástanításra vonatkozó nézeteit. Siessünk tehát kijelölt útunkon s lássuk következő művét: „*Ta-nítási módját.*“

„Én az emberi oktatást — ugymond — psychologi-sálni akarom; össze akarom azt egyeztetni szellemem természetével és helyzetem, meg körülményeim mivoltá-val.“ Vallástanítása is a gyermekek pszichologiai ismeré-tén nyugszik. „Oktatásom zárkövét, az Isten-félelmet, az érzéki ingernek korai fejlődésére építem, mert bár telje-

sen meg vagyok győződve arról, hogy a vallás, mint észbeli gyakorlat és tantárgy, helytelenül van alkalmazva a gyermekeknek, mégis másrészt meg vagyok győződve arról is, hogy mint szívbeli dolog, immár a legzsengőbb korban is szükséglete érzelmi természetemnek és mint ilyen, nem gerjeszthető és tüntethető fel tisztaságában és magasztosságában eléggé korán.

Mózesből egész Kiisztusig a próféták mind arra törekedtek, hogy ezen érzést az ártatlan gyermeki gondolkodáshoz fűzzék és azt az egész természet szemléltetése által fejlesszék és ápolják.

Én követem nyomukat. Egész oktatásom nem egyéb természet nagyságának és bölcseségének feltüntetési rendszorozatánál, amennyiben az bennem önmagától el nem aljasodik. Én a gyermekkel a művelődés nagy előmunkálata által megnyitott szemmel nézetem a világot és akkor többé nem sejti, hanem látja is az Istent: őt szemléli egész éltén át és imádja is.

Rousseau Emilt nem tanítja az u. n. vallásra, hanem engedi, hogy miután az ismeretek skáláján oda emelkedett, hogy önmaga önálló ítéllettel és választási képességgel — azon korban, amit mi most „érettségi”-nek nevezünk — saját maga válasszon magának — egy vallást. Csakhogy Rousseau itt a *vallásalakokat*, az egyes felekezeteket vette tekintetbe s attól óvakodott, hogy bármely *felekezet* szűk sánczai közé terelje növendékét s nem vette tekintetbe, hogy az igazi vallásnitás — főképp serdülő növendékeknek — korántsem szabad *felekezeti* legyen, de sőt attól gondosan óvakodni szintugy szükség. S hogy ezt Rousseau maga is átlátta, kitetszik onnan, hogy menekülni akart tőle valamiképp; legkönnyebben gondolta pedig, ha nem tanít semmit — nehogy lelkén száradjon — s válasszon maga az illető később.

Pestalozzi sokkal nagyobb tapintatot mutatott e tekintetben, mint aki hamar átlátta idézőnk parancs szavának igazságát: „*Bocsássátok énhozzám a kisdedeket!*” A szeplőtlen tiszta lélek — milyen a gyermeké is — képes felfogni a titkos sugallatot, mely szüntelen azt sugja: mennyei atyátok vagyok. Pestalozzi — amint későbbben látni fogjuk — a gyermekek vallás-erkölcsi nevelését a szülék kezébe teszi le s főképp az anyák gondjaira bizza. Tehát még az iskolázás előtt megkezdődik az; az első dajka-dallal a gyermekekbe csepegtetendő a titkos érzés, melyet kimondani nem igen tud még, de amely a későbbi igaz vallásosság terebélyének gyökerét képezi.

„*Hogyan oktatja Gertrud gyermekeit?*” című művében még több útmutatást találunk a vallás-erkölcsi nevelésre nézve. Itt már külön szakaszt szentelt csupán annak a témának. Ha Pestalozzi működését bizonyos korszakokra osztjuk, ezen mű keletkezése a második időszakra esik, amidőn *Stauz*-ban működött. Első iskoláját — láttuk már — 1780-ban fel kellett oszlatnia. Visszavonulva a tényleges tanítástól, az irodalomnak élt.

Eközben 1798-ban kiütött a francia háború. A szétszaggatva hősiesen küzdő helvét népen győzött a nagyobb erő; a régi alkotmány romjain felállították az új helvét szövetség. A rettentően pusztító s öldöklő had leginkább Untervalden kantonban számos tehetetlen s koldussá tett árvát hagyott maga után. Pestalozzit az új szövetségi tanács megbízta *Stauz*-ban egy árvaház alapításával.

Lelkének ösztönét s nevelői hajlamát követve, örömmel s lelkesedéssel fogadta a meghívást.

E mű levél-alakban van írva *Geszner Henrich* barátjához, az idyll-költő *Geszner Salamon* fiához s a XIII. — XIV. levelekben fejti ki a vallás-erkölcsi nevelés alapelveit. Tárgyunkhoz tartozó főtartalma ezen fejeze-

teknek ide megy ki: *Az anya és gyermek közti viszony képezi a callásos és erkölcsi nevelés alapját.* Amint maga mondja „A vallás-erkölcsi érzelmek — úgy találom — az anya és kisdede között létező viszonyból veszik eredetüket.”

Először is önmagától kérde meg, hogy honnan van az, hogy ő hisz, remél és szeret. S azt mondja a szeretet, bizalom, hála és engedelmesség érzelmei alapján, melyekkel embertársai iránt viseltetik, emelkedik lelke a legfőbb valóhoz fel, s csak miután embertársaihoz való viszonyában élnek lelkében, szívében. Ezen érzelmet tudja felismerni az Istennel való viszonyában is, mert „a ki pl. testvérét a kit láthat, nem szereti: hogyan szeretné az égben trónoló atyát, a kit sohasem láthat.”

A gyermekekhez legközelebb áll mindig a szerető édes anya. Az anya kényszerítve van arra, hogy gyermekét ápolja, táplálja, megvédje és megörvendeztesse; pusztán érzelmi ösztönének ereje készíti erre. S az anya meg is teszi ezt; kielégíti gyermeke kívánatait; eltávolítja előle azt, ami reá nézve kellemetlen; segíti gyámoltalanságában; a gyermek vágyai teljesülve vannak — örvend — s a szeretet csirája kifejlődött szívében.

Meglát a gyermek most oly tárgyat, minőt még sohasem látott — csodálkozik, remeg, sir; az anya szorosabban szívére szorítja gyermekét, enyeleg vele, szóra-koztatja, megszünteti sirását, — de a gyermek szemeiben azért még ott fénylik a köny; az ijesztő tárgy ismét a gyermek szemei elé kerül: az anya ismét karjára veszi őt, dédelgeti; a gyermek nem sir többé, örömrágyogó szemmel mosolyog anyjára — a hit, a bizalom csirája kifejlött benne.

Az anya minden neszre gyermeke bölcsőjéhez siet; ha éhes, csillapítja éhét; ha szomjuhozik, hűvös itallal enyhít szomján. Ha a gyermek anyja lépteit hallja, figyel, elcsendesül; ha látja anyját, kezecskéivel repes feléje; s ha anyja keblére ölelte, úgy nyugodtan elhallgat; a háladatosság legelső csirája ebben nyílnakul.

A szeretet, a hála, a bizalom csirái lassanként mind jobban kifejlődnek. A gyermek megismeri anyját lépéséről, mosolyog, ha ez közeledik felé; aki anyjához hasonlít, szereti. A kit anyja szeret, azt ő is szereti; a kit anyja megölel, azt ő is átöleli karjaival: a kit anyja megcsókol, azt ő is megcsókolja. *Az emberszeretet, a testvérszeretet csirái kezdenek benne kifejlődni.*

Az engedelmesség kifejlesztésére már azt mondja Pestalozzi: „A mesterség ráhatása szükségeltetik s akkor is az engedelmesség erénye eleintén pusztán szenvedőleges; de a szenvedőleges engedelmesség is az anya ölében fejlődik; a gyermeknek várnia kell, míg anyja emléjét nyújtja neki; várnia kell, míg keblére emeli. A természet hajthatatlan marad a gyermek előtt; a gyermek üti a követ, fát; a természet nem hajlik meg előtte s ő nem fogja többé sem a fát, sem a követ ütni. Ha most az anya is hajthatatlan a gyermek kívánságával szemben — ez tombol, sir, kiáltoz; az anya ingatlan marad s a gyermek nem kiabál többé; megszokja alárendelni akaratát a hatalmasabb akaratnak és a *türelem, az engedelmesség első csirái kifejlődtek szívében.*

Az erk. önkifejlődés alapjai ezek. Lassanként a gyermek fejlődő önereje folytán kezdi anyja vezető kezét nélkülözni, kezdi érezni önmagát s keblében kezd fejlődni a homályos sejtelem — nincs szükségem többé anyámra! Az anya aggódva olvassa ki gyermeke szívéből a gondolatot, hevesebben szorítja kedvenczét szívére, mint valaha s oly hangon szól hozzá, amilyen eddig még sohasem: „Gyermekekem! Nincsen már reám szükséged, de van *Isten*, akire mindig szükséged van; van *Isten*,

aki védő karjába emel, amidőn én már nem birlak megvédeni; van Isten, aki örömet és szerencsét hoz napjaidra, midőn én már sem örömet, sem szerencsét nem szerezhettek neked; ekkor a gyermek keblében valami kimondhatatlan érzélem kezd fel s alá hullámszani s ez érzélem — *a hit*.

Ilyen menetben mutatja fel Pestalozzi, minő fejlődési processzuson át fejlődnek ki a gyermekben az érzélem első csirái, melyek anyjára irányulnak első sorban, aminthogy onnan is eredtek s azután lassanként tágabb értelmet nyernek s körülölelik az Istent, mint atyát. És itt különösen figyelmezteti ez átmeneti korban az anyákat, legyenek vigyázók. „A kicsirázott érzelmek továbbfejlesztésére mind nagyobb mesterség szükségeltetik, oly mesterség, melynek fonalai rögtön elvesznek kezedből, mihelyt nem veszed kellőleg figyelembe a kezdőpontokat, melyekből a mesterség finom szálacskái szövődnek.“ Ellenkező esetben fejlődésnek indult ösztöne új irányt tör magának, a világ a maga csábitásaival kiragadja a gyermeket anyja öléről, elszakítja Istentől s ekkor „oh anya! megtörtént a válás: s gyermeked tán örökre el van szivedtől választva, „új világja“ lesz anyja, az új világ lesz istene. Érzéki élv lesz istene! Önzés, erőszak lesz istene!“ „Itt, midőn a csecsemő érzelmei meg akarnak szünni ez új világ jelenségeinek varázsa alatt; itt, midőn először ing meg lábai alatt a talaj; itt, midőn az anya megszűnik gyermeke számára az lenni, ami volt; itt, midőn ez új világ megjelenésének varázsa előli azt a bizalmat, melylyel eddig anyja és Isten iránt viseltetett, — mint előli az élősdű növény, kuszált száraival behálózva, körülfontva a nemesebb növényt — itt kell minden mesterséget kifejtetni, hogy a gyermek keblében tisztán megmaradjon a szeretet, a hála, a bizalom és az engedelmisség érzelme.“

„Csakhogy... szegény gyermek! Lakószobád a te világod; de atyád dolgai által van lekötve, anyád ma haragos, holnap látogatója van, holnapután szeszélyes; unatkozol; szólsz dajkádnak, de nem felel kérdésedre; szeretnél az utcára menni, de nem szabad; most testvéreiddel összekapsz a játék felett. Szegény gyermek! Mily üres, szivrontó a te világod; de tán szebb világod, ha pompás, aranyos kocsiiban huznak árnyas lombok alatt?.

A fokozatos fejlődés alap-grádusa pontosan meg van jelölve, a végső pont is meglehetősen sejtetik, — hosszasan fejtegeti e témát, — de a közbeeső lépcsők egymásutánja nagyon bizonytalan, vagy a rohamos haladás ugrást, vagy a lassu tipogés maradást eszközöl. Általános utasító szabályul mondja ki: A gyermek legelső oktatása nem a *fej* dolga, nem az értelem *dolga*, hanem örökké az *érzések*, örökké a *szív*, az *anyák* dolga lesz. Az oktatás maradjon sokáig a *szív* dolga, mielőtt az *értelem* dolga lenne; maradjon sokáig a *nő* dolga, mielőtt a *férj* dolga lenne.“

A vallásos szív meleg hangját látjuk minden sorában megszólalni. A „Remetei esti óráiban“ elmondott általános vallásos nézeteinek különös, alkalmazott részének tekinthetjük, melyben főképp az anyák kötelességét hangsúlyozza s meg is mutatja az utat, amelyen haladva, gyermekét még akkor is magához csatolhatja, midőn a világ csábjai integetnek az ifju felé.

(Folyt. köv.)

A KOLOZSVÁRI FŐTANODA.

— Jelentés a főtanoda tanügyi viszonyairól. — Felolvasta a tanári értekezleten

Geréb Márton.

(Vége.)

A javadalmazások rovatában kell említést tennem egy régebben is létezett, de idők folytán sokáig szünetelt és csak a legújabb időben ismét életre hozott jótékonyági intézményről. Értem a kegykoszt intézményét. — Az 1880—81-ik iskolai év kezdetén nagytiszteletű Szász Domokos, vallásnár ur kezdeményezésére és buzgó felhívására városunk nemesszívű asszonyai közül mintegy 35-ön ajánlkoztak, hogy szegénysorsu tanulóink részére ételt főzzenek. E jótéteményben az első évben 33 növendékünk részesült. Ez intézmény ma is áll és idő folytán még növekedett a nemesszívű emberbarátok száma, úgy, hogy a jelen iskolai évre mintegy 45-re szaporodott, mintegy 40 szegény tanuló részesítve tápláló meleg ételben. A kegykoszt értékét pénzben számítva, azt bátran tehetjük 700—800 frtra.

Az évi javadalmak eddig felsorolt értéke növekedik még collegiumi előjáróságunk azon intézkedése által, hogy évenként mintegy 20—25 egyetemi hallgató részesült csekély díj fizetése mellett bennlakásban. Ez intézkedés a helybeli tudomány-egyetem megnyitása óta áll fenn és részesülnek e javadalomban összes testvértanodáink jó eredményvel végzett szegénysorsu ifjai, kik intézetünkben magántanítókul is alkalmaztatván, megadatik ezáltal nekik a mód, hogy egyetemi tanfolyamukat végezhessek, a mit ez intézkedés nélkül igen sokan közülök vagy éppen nem, vagy csak nagy nélkülözések mellett végezhetnének.

7. Egyéb intézkedések.

Collegiumi előjáróságunk mindig nagy gondot fordított arra, hogy intézetünk épülete az elemek pusztító behatása ellen biztosítva és belső berendezésében is csinos és a szemnek tetsző legyen. Ehhez képest több éven keresztül eszközölte a közel multban is a tanoda épületének csinosítását és az összes tantermek berendezésének átalakítását. Ez eljárás folytán összes tantermeinkben a padok és egyéb butorok részint kijavítottak, részint újból készítették és mindenütt úgy ezek, valamint az ajtók és ablakok megfestettek. Iskolai nagy termünk, mely iskolai templomhelyiségül is szolgál, teljesen átalakított, benne a butorzat és az egész berendezés tetemes költséggel megújított és csinosan megfestetett.

Iskolaépületünk külbiztonsága érdekében a legújabb időben több rendbeli, nagymérvű építkezést hajtott végre előjáróságunk. Így az 1880-ik év nyarán az épület délkeleti, megbomlott részén oly erősítést és aláépítést s kötetést kellett végrehajtani, mely közel 2000 frtba került. 1882-ben az egész fedél gerendázata a lazuló helyeken megújított és megkötött, az egész épület fedelének cserepezése megforgattatott és a fedél kívül felől vízvezető pléhcsatornával láttatott el, mely építkezés költsége meghaladja a 2000 frtot. És így a legközelebbi 4 év alatt a rendes építkezési évi átalányon felül (a mi 1500 frtot teszen) rendkívülig 4000 frtnál többet költöttünk collegiumi épületünk biztosítására.

Legújabb intézkedése collegiumi előjáróságunknak a berendezés körül azon határozatával vette kezdetét, — melylyel a mult 1883. év tavaszán kimondotta, hogy collegiumunk keleti részén levő nagy udvart oly formán alakítja át, hogy az a játszás mellett a tanulásra is alkalmas, árnyas hely legyen és egyszersmind a szemnek is

tetsző, kellemes külsőt nyerjen. E határozat folytán az átalakítási munkálat, melynek vezetésével Parádi Kálmán bízott meg, ezelőtt egy évvel kezdetett meg és ma, ha nem is épen egészen, de nagy részben be van fejezve. Ez átalakítással nagy udvaron háttérre fenyvessé alakított, a háttér előtt levő $\frac{1}{3}$ rész egészen rigoliroztatván, botánikai csoportonként Kolozsvár vidékén található növényekkel ültetett be és egyszersmind ez az egész hely zöld pázsitos helyévé tétetett. A középső $\frac{1}{3}$ rész sorba helyezett vadgesztenye és juharfákkal ültetett be, hogy idővel kellemes, árnyas tanuló helye legyen az ifjuságnak, az első $\frac{1}{3}$ rész pedig teljesen szabadon hagyatott játszótérnek. Ily berendezéssel arra törekedett előljáróságunk, hogy az egész játszótér az ifjuságra nézve kellemes, hasznos és egyszersmind tanulságos legyen. Az átalakításra és berendezésre tett eddigi költség meghaladja a 600 frtot.

Még csak collegiumunknak vagyoni állapotát kívánom itt annyiban érinteni, hogy vagyoni állásunkat feltüntető iskolai számadásaink évről-évre keblileg megvizsgáltatván, felterjesztetnek a mélt. állandó igazgató-tanács-hoz felülvizsgálatra. Nevezett legfőbb kormányzó testületünk minden évben értesíti leiratban előljáróságunkat vagyoni állapotunk felülvizsgálatáról és a felsőbb értesítés évről-évre mindig rendben levőnek és helyes kezelés alatt állónak mondotta ki vagyónkat. Hogy a tisztelt értekezletnek tudomása legyen azon évi összegekről, melylyel mi collegiumi évi szükségleteinket fedezzük, ide írom a folyó 1884. évre a méltóságos állandó igazgató-tanács által jóváhagyott költségvetésünknek bevételi és kiadási főösszegeit.

E költségvetés szerint teszen:

a.) a fedezet főösszege	24,031 frt 88 $\frac{1}{2}$ kr
b.) a szükséglet	23,862 frt 76 „ kr.

EGY PAP A PAPOKNAK.

Bürkös, május hó.

(Folytatás.)

Az Isten minden embereknek édes atyja, mi pedig a közös származás által egymásnak testvérei, mindnyájan bűnösök; de a mi mennyei atyánk személyválogatás nélkül igéri a bűnbocsánatot s kegyelmének gazdagságát, ki váltságot szerzett mindenkinek, hogy senki el ne vesszen, hanem, hogy megtérjen és éljen, ki felhozza a maga napját mind a jókra, mind a gonoszakra s erőt ad mind az igazaknak, mind a hamisaknak — és így tovább fejtegetik a keresztyén dogmák. Szóval: ha mai kor szemüvegén hatolunk a keresztyén vallás lényegébe; annak alapeszméje: „az egy család“, „nagykorúság“, és „egyenlőség.“ Ezekből — mint a durva göröngy közé hintett magvakból a buzakalászkok — fejlett ki a „testvériség“ (ha úgy tetszik „világ-polgárság“, a szó legnemesebb értelmében) „a szabadság“ (a tutorság alól felszabadult önálló egyéniség) és „egyenlőség“ eszméje; ezek foglalják magukban a legszentebbet, legbecsesebbet, melyet az emberiség a legnagyobb erőfeszítéssel, eszével, szívével, karjával, sőt a masinák segítségével is, már itt a földön valószínű akar, miután azok a földi életbe lettek átültetve s nem várokozik a túlvilági valóításra, — bár ha Jézus azt mondotta: „az én országom nem e világból való.“ Maguk az oszlop-apostolok közt felmerült vitakérdések, az egyházi atyák tanításai, az egyetemes zsinatok határozatai, anathemái, az egyház dogmái, hol közvetve, hol közvetlenül, hol positive, hol negative ama tisztán keresztyén vallásos fogalmak valóítására irányultak; a közép-

kor mysticismusa, a lovagok feláldozó lelkesedése úgy, mint korunk fényes tombola-játékai, jótékonycélú mulatóságai, gyermekkertek, vereskereszt-egylet, vasút-hálózatok stb. stb., ama tisztán keresztyén fogalmak egyikének vagy másikának állottak és állanak szolgálatában. Mindezek, valamint egész polgáriasodásunk, társadalmunk — bár mennyire kicsinyeljük — a Gaiothán felállított száraz fake-resztből veszik az életadó táperőt.

Igen természetes azonban, hogy azoknak a keresztyénség első századaiban más jelentősége volt s más alakban nyilvánult, mint ma. Az *egyenlőség* megvolt, mert mindenök közös vala, a *szabadság* nem terjedett tovább, minthogy hitőkért szabadon meghalhattak; az *egységet* gyakorlati alkalmazásban ők maguk nem, hanem a roppant kiterjedésű római állam ismerte fel, ki maga is egységre törekedett, de az alapeszmét sehol, csak a keresztyén vallásban találta fel. Semmi egyéb, csupán ez az egy eszme vétette fel N. Constantinnal a keresztet. A más két keresztyén eszme: a *szabadság* és *egyenlőség*, tökéletes ellentétben volt az akkori polgáriasodással, társadalommal, államszerkezettel. Az akkori fogalmak szerint *szabadság* alatt az államhatalombani részvételt értették; — kik ebben születésük, vagy más ok miatt nem vehettek részt, rabszolgák voltak, — az egyéni szabadság egészen elenyészett az államban — *egyenlőség*ről szó sem lehetett.

Az egyház ügyesen szervezett hierarchiájával, következetes dogmáival az *egységet* bámulatos módon keresztülvitte; a *szabadságot* az állammal szemben követelte s a maga qua egyház számára ki is vivta; de az egyháztagok a hierarchiával szemben (a hierarchia tette az egyházat) szabadok nem voltak, az egyházkormányzásban részt nem vettek, a pásztor és nyáj közötti viszony létezett; emellett szabad volt imádkozni, búcsura járni, a hierarchia közvetítésével saját lelki üdvökről s mennyei boldogságukról gondoskodni, magukat — tetszés szerint véresre korbácsolni vagy mások által hajtatni végre e műtétet s több más hasonló hasznos és Isten előtt kedves dolgokat cselekedni. És ebben mindnyájan egyenlők voltak.

A reformáció a papizmus által alkotott külső *egységet* szétbontta; ehelyett a *lelki, szellemi* közösséget állította fel; az *egyéni szabadságot* proklamálta, de miután látta, hogy az roppant zabolátlan, az *egyház-községi kormányzatra szorította* s *szabadság* alatt értette azt az állapotot, ha az egyháztagok az egyház-községi ügyek vezetésében személyesen vagy megbízottaik által résztvehettek. Emellett hangoztatta a *hit- és lelkiismeretbeli szabadságot* minden gyakorlati alkalmazás nélkül. Az *egyenlőséget* a szent nép, királyi papság elvére fektette s gyakorlati alkalmazásában nem ment tovább, mint hogy a szabadság gyakorlásában hiveinek egyenlő jogot engedett.

Minden életrevaló eszmének, fogalomnak elhivatása, hogy valósulni törekszik, azaz: a gyakorlati életben tartalmának megfelelő alakot igyekszik felvenni. E törekvésében az embernek minden viszonyait, munkakörét szolgálatába vonja. Nemkülönben történt ama fönnebb említett tisztán keresztyén vallásos fogalmakkal: a *testvériséggel, szabadsággal, egyenlőséggel*. Kiható, átalakító életerejének nem nyitott elég tág mezőt az egyház; szükségképpen ellentállhatlan erővel behatolt az államszervezetbe is; behatolt pedig a keresztyén polgáriasodás és társadalom útján. De az ó-kori eszmék, fogalmak feljártak sírjukból, kísérteni az államot s kigúnyolni az élőkét. Elkiseredett harc kezdődött az ó- és új életelv között: a vitéz Hohenstaufok, az ó-kori államok harcziás képviselői elbuknak az élet-halálküzdőlemben; az *egységet* a császárság nem valósíthatta; *szabadságról, egyenlő-*

ségről, csak oly értelemben lehetett szó, mint a romba dőlt római birodalomban... Keresztyén vallásos eszmék és fogalmak! ó-kori köntösbe bújtatva.

A francia forradalommal egy egészen új korszaka kezdődik: a már létező fogalmak, eszmék egészen új, a régítől eltérő tartalmat nyernek. Az ész a logikai következtetések tömkelegében, a szellemi spekulációk mezején talált megnyugvást s remélt biztos álláspontot nyerni; szakított a multtal, s ennek kegyeletes tradícióit kigúnyolta; brutális csapást mért a keresztyénségre — az ész-, vallás érdekében — s eszményi állam alakítására törekedett. De itt is beteljesedett, hogy „nehéz az ösztön ellen rugódozni.“ A spekuláció, a polgárisodás, társadalom és állam újjászervezésére tisztán keresztyén vallásos fogalmak, eszmékben találta meg az archimédesi pontot, *szabadság, egyenlőség, testvériség* lettek a vezérelvek — a régiektől egészen eltérő tartalommal. Ez időtől kezdve „szabadság“ alatt értették azt az állapotot, hogy ne létezzék hatalom, mely nem a felséges nép nevében gyakoroltatik; más szókkal: a hatalom gyakorlásában közvetett vagy közvetlen részvétel; „*egyenlőség*“ alatt egyfelől azt, hogy a szabadság gyakorlásában mindenki egyformán résztvegyen; másfelől a törvény előtti *egyenlőséget*, a jogoknak, terheknek és kötelességeknek mindenkire egyforma kiterjesztését; a „*testvériség*“ nemzetiségi kérdéssé devalválódott — a legtermészetesebb logikai következtetéssel.

Igy történt, hogy a legsarkalatosabb keresztyén vallásos eszmék, fogalmak, melyeknek gyakorlati valószínűségeért oly sok küzdelem folyt, oly sok vér omlott — egymással a legkirívóbb ellentétbe lettek helyezve; a gyakorlati életben *szabadság, egyenlőség, nemzetiség* egymásnak legveszélyesebb ellenlábasai. Ezek közül bármelyik, egymagára a más kettő valószínűsítését teszi lehetetlenné, mint három éles kard egy hüvelyben meg nem fér.

Az ellentétek kiegyenlítését tűzte maga elé a modern állam képviselői rendszerével. A felséges nép élvezeti szabadságát, mennyiben a választó urnákhoz járul s akaratját ezáltal kinyilatkoztathatja, hol titkon, hol nyilvánosan. De a felséges nép is érti, hogy ez a politikai *szabadság* nem az *egyéni szabadság*. Neki olyan szabadság kell, hogy saját erőit, tehetségeit s a körülötte levő dolgokat saját céljaira felhasználhassa; az államhatalom is azért szükséges, hogy e törekvésében oltalmazza. Oltalmat csak erős államhatalom nyújthat, mely egyedül képes a szabad verseny terén az egyéni szabadságot külső és belső támadások ellen sikerrel védeni. Ezért a felséges nép szabad akarata az, hogy az államhatalom erősítésére az ő kezeibe koncentraltassék kereskedelmi, vagyoni, nevelés-oktatási, családi stb. viszonyainak rendezése, az azok feletti felügyelet és rendelkezés. Mert nem szabad feledni, hogy a mint báró Eötvös mondja: „az ember csak akkor szabad, ha teljesen biztos, hogy senki sem háborgatja tetteiben. E biztosságra azonban az egyes csak akkor tehet szert, ha minden másoktól elvonják a szabadságot, ergo: az egyes annál szabadabb, minél inkább korlátozva vannak mások. Minthogy pedig alkotmányos államban mindenkinek egyformán szabadnak kell lennie s minden egyes szabadságát minden más szabadsága veszélyezteteti csak azáltal biztosíthatni mindenkinek szabadságát, ha minden egyest megfosztanak attól.“ Igy siet a francia forradalom által proclamált politikai szabadság a felséges nép akaratából *absolutizmus*, az egyéni szabadság az absolutizmus aegise alatt *megsemmisítés* felé.

Nemkülönbön áll a dolog az *egyenlőséggel*. Mert mellőzve azt, hogy a gyakorlati életben a *politikai szabadság* nincs mindenkire *egyformán* kiterjesztve, s hogy a

törvény előtti egyenlőség a terheknek és kötelességeknek egyenlő arányban hordozása még a *politikai egyenlőség* fogalmát sem meríti ki: csak azt jegyzem meg, hogy az egyéni szabadság mellett, — a szabad verseny terén az *az egyenlőség valószínűsítése* ma *hiu ábránd*. Ott, a hol mindenki nyerni akar, veszteni senki sem: hasztalan oly dologról álmodozni, mely a nyereséget veszteséggé devalválja, vagy talán éppen lehetetlenné teszi. A kommunizmus azonban ez ábrándképeket megengedi magának. Őt nem elégíti ki az Isten előtti *egyenlőség*, neki a földi viszonyok és állapotok közti *egyenlőség* kell, erre törekszik dinamittal, robbanó bombákkal, s más gyilkos eszközökkel. Azt azonban feledni látszik, hogy ezt teljesen korlátlan hatalom alatt, tehát csak akkor érheti el, ha az egyéni szabadság megsemmisítése által mindenki egyenlő lesz, de ugyanakkor egyik hatalmas ellensége, a *szabadság* lázad fel az absolutizmus ellen, s minden valószínűsítési kísérlet elől kezdődik.

Említém, hogy a francia forradalom az egyik keresztyén vallásos eszme *egységre* irányult törekvését — nemzetiségi kérdéssé devalválta. Ez ma is tartja ugyan magát, de meghajolni kénytelen a nagy egységes államok alapítására irányult szükséglet előtt. De különben is a *nemzetiség* eszméje csak ott és akkor valósulhat, a hol és a mikor lehetséges lesz a *szabadságot* és *egyenlőséget* teljesen megsemmisíteni. E szerint az *egység* helyett marad a *világpolgárság*.

Igy lettek a francia forradalom után a legsarkalatosabb keresztyén vallásos fogalmak, eszmék egymással, a gyakorlati valószínűsítésnél, ellentétbe hozva; így született Rousseau-nak azon nyilatkozata, hogy „a keresztyén vallás gyakorlati alkalmazásában a legrosszabb vallás, s Proudhon-nak ez a folytonos ellenmondás adhatta e szavakat szájába, hogy „a mai mivel emberiséghez legméltóbb az anarchia“. És miután az emberiség vérévé, meggyőződésévé vált fogalmak, eszmék a valószínűsítéssel ellentétben állanak, semmi különös nincs abban, ha a nihilisták, minden létező megsemmisítésével, új eszmék és fogalmak alapján, más polgárisodás, társadalom s államforma létesítésén fáradoznak, — bárha még sejtelmük sem lehet, hogy az milyen legyen.

Báró Eötvös azt mondja, hogy „korunkban sok van, ami azon borzasztó időre emlékeztet, midőn az ó-kor polgárisodása az enyészethez közeledett. Ugyanazon hajhászása az anyagi élvezeteknek, ugyanazon elvtelenség egyeseknél és tömegekben, szint' azon alávaló csuszás minden hatalom előtt s megsemmisítése mindannak, amit századokon át szentnek tartottak s amit semmivel sem képesek pótolni, csupán üres kételyvel. Két polgárisodás közti küzdelemnek vagyunk tanúi. Az egyén teljes alávetése az államnak s az egyéni szabadság azon eszme, melyet Róma és a melyet a germán népek képviselnek... az ó-világ és a keresztyénség polgárisodása, a kényuralom és szabadság küzdenek még egyszer a viláгурalomért.“

HORVÁTH ISTVÁN.

(Folyt. köv.)

KÜLFÖLD.

Oroszország. Lengyel esküdtek és orosz papok. Az orosz litvániai Minsk városból jelentik, hogy több lengyel nemzetiségű esküdt határozottan ellenszegült az orosz papok által tőlük kiveendő eskünek. A törvényszéki elnök kénytelen volt Wojewodzki kath. lengyel lelkész elhozatni. Kochanof, vilnai fő-kormányzó ennek hírét ve-

vén, május 18-án, hajnalban, Wojewodzki lelkészt csendőrök által elfogatta, kocsira tette és Szibériába vitette.

Anglia. *A Wycliffe-ünnep.* Wycliffe, a híres angol reformátor halálának 500-ik évfordulóját, (meghalt 1384-ben), London több templomában megünnepelték. A liverpooli püspök a st.-annai plébánia templomban tartott isteni tiszteletet. Wycliffe a nevezett templomban lelkészkedett „eretneksége“ előtt. Az isteni tiszteleten jelen voltak az anglikán egyház, az egyetemek és a city kitűnőségei. A vendégek innen a Mansion Houseba mentek, hol a lordmayor elnöklése alatt gyűlést tartott, melyen Burrad, oxfordi egyetemi tanár indítványára elhatározták, hogy Wycliffe-nek a Themze partján emléksobrot emelnek, s egyesületet alkotnak Wycliffe iratainak népszerűsítésére és terjesztésére.

Schweicz. *Az üdv hadserege.* Zürichben a szalutisták első fellépése után az orvosi körök figyelmessé lettek arra, hogy a szekta-őrült üzelmei nemcsak társadalmi veszély, hanem káros még azért is, mert gyöngé idegzetű embereknél őrültséget idézhetnek elő. Genfben több őrültségi eset fordult elő, melyek az üdv hadseregének működésére voltak visszavezethetők, de nem részeseültek oly figyelemben, a milyent megérdemelték volna. Legújabbán Wille tanár, a baseli tébolyda igazgatója, megerősíté e tapasztalatot. 10 beteget adott át neki, 6 nőt és 4 férfit, a kik a vallási rajongás miatt elméjükben megzavarodtak. Ezek közül négyen melancholiában szenvedtek, ketten maniakusok voltak, négyen pedig közönséges eszelősek. Tény az, hogy az üdv hadseregének esztelen rajongásai szaporítják az őrültség eseteit. Wille tanár közzétett nyilatkozatában melegen üdvözlő azon mozgalmat, mely az üdv hadserege ellen megindult.

KÜLÖNFÉLÉK.

Kolozsvár, 1884. május 31.

— *A közlő pünkösztü ünnepnapokra fogadják t. olvasóink szívesen tőlünk legőszintébb jókívánatainkat. A pünkösdi lélek a jónak, nemesnek, igaznak áldott lelke, a szent Lélek. Engedje a lelkeknek mindenható Ura, hogy hódítsa meg ez mindnyájunk szívét, tegye termékennyé gondolatainkat s erőssé akaratainkat, hogy az ünnepnapok elmúltával is, midőn egyházkerületünk választott férfiai össze fognak gyűlni, hogy közös erővel építsék az Urnak anyaszentegyházát, e lélektől áthatottan vethessék kezüket a rájuk váró nemes munkára s ennek folyamán méltóképen szentelhessék meg emlékezetét annak a nagy reformátornak, kit négyszáz évvel ezelőtt ez a pünkösztü Lélek ihletett vala meg, hogy legyen hatalmas bajnokává a krisztusi szellemnek, szóval, tollal, tettel, egész a vértanuságig. Az igazságnak, világosságnak, szeretetnek és békességnek pünkösztü szent Lelke legyen mindnyájunkkal!*

— **A szegedi templom fölszentelése.**
A szegedi gyönyörű új templom fölszentelése vasárnap

délelőtt nagy és diszes közönség jelenlétében ment végbe. A szertartást Révész Bálint püspök végezte egyházunk számos kitűnő lelkészének közreműködésével. Az ünnepélyen jelen voltak: Tisza Lajos gróf, Ráday Gedeon gr., a békés-bánati egyházmegye főgondnoka, Szász Károly miniszteri tanácsos, mint Trefort közoktatásügyi miniszter képviselője, Szász Domokos közfőjegyző és dr. Szócs Emil. A szertartás azzal kezdődik, hogy Balog János főgondnok a templom kulcsát átnyújtotta a püspöknek, mit az fenkölt beszéd kíséretében a főgondnoknak viszszaadott. Egy karének eléneklése után Révész püspök a szószékről megható imát mondott. Az alkalmi szónoklatot Szabó János esperes tartotta. Erre az egyházi funkciók következtek. Az ujonnan konfirmált növendékeknek Miklovitz Bálint vásárhelyi lelkész osztotta ki az urvacsorát. Ezután a püspök és az egész papi kar, majd a világi előjárók, élükön Tisza Lajos és Ráday grófokkal járultak az „Ur asztalá“-hoz; ezt követte egy fiatal pár esketése, melyet lapunk szerkesztője végzett. Az ünnepélyt lendületes beszéd kíséretében, záríma fejezte be, melyet Varga Pál szegedi lelkész mondott. Délután 2 órakor az egyházban jelen volt egyházi és világi küldöttségek bankettre gyűltek össze a „Fekete sas“ diszes kertté alakított udvarhelyiségében. Az első felköszöntőt Révész püspök mondta a királyra és királynéra és a trónörökös-párra. Tisza Lajos a szegedi hitfelekezetek közti egyetértésre, Kremminger prépost és Ráday Gedeon Tisza Lajosra köszönté poharát. A felköszöntések hosszú sora követte toasztjaikat.

— **Az egyetemi év zárünnepélye** csütörtökön délelőtt folyt le a kolozsvári városház nagy tanács-termében, mely ez alkalomra a szó szoros értelmében zsúfolásig megtelt egyetemi tanárokkal, hallgatókkal és érdeklődőkkel. Az ünnepélyt dr. Abt Antal ez ideai rector nyitotta meg egy rövid és meleghangú beszéddel, ki az elnöki asztal mellett foglalt helyet diszmagyarban, oldalán dr. Szabó Károly prorectorral, ki szintén diszmagyar ruhában jelent meg. Az éljenzéssel fogadott megnyitó után dr. Martin Lajos olvasott fel egy tudományos és szakszerű értekezést „A végtelenről“. A tetszéssel fogadott felolvasást a pályázatok eredményéről szóló jelentés, a díjak és alapítványok kiosztása követte. Pályadíjakat nyertek: a jogi kar pályatételei közt: Gopcsa László, jogász 50 ft. Osváth Zoltán, bölcsész 50 ft. Lukács Antal, bölcsész és jogász 120 ft. Gálfalvi Zoltán, jogász 40 ft. Szentkirályi Kálmán, jogász 120 ft. Az orvosi karban: Hints Elek 100 ft. Siró Zsigmond 50 ft. Matolay Károly 50 forint. Rosenthal Zsigmond 50 ft. Sugár Bertalan 50 ft. Szabó Ödön 50 ft. György Emőd 50 ft. A bölcsészeti karban: Sárffy Aladár, végz. bölcsész 75 ft. Sárffy Aladár, végz. bölcsész 70 ft. Németh Gyula Kálmán b. h. 75 ft. A mathematicai karban: Jahn Károly vegyész-növendék 50 ft. Pfeifer Péter végzett hallg. 150 forint. Jahn Károly, vegytanból 50 ft. Hassák Vidor 50 ft. Nyiredi Géza 75 ft. Bálint Sándor 100 ft. — Az alapítványok kiosztása a következőleg történt meg: A K. Papp Miklós-féle nyerte: Borbély Sándor, 1-ső éves jogász. A Mártonfi-Koncz-féle: Mártonfi János I. é. jogász. A Biasini-féle nyerte: Csegezi Lajos II. é. jogász. A szép ünnepélyt szintén dr. Abt rector rövid beszéde zárta be, melyben a tanév hivatalosan is befejezettnek lett kijelentve.

— **A confirmatioi ünnepély** a helybeli két templomunkban vasárnap délelőtt, tiszta, verőfényes időben, s nagyszámu ajtatoskodó közönség jelenlétében folyt le. Igen sokra ment a hitben megerősítendő ifjak száma — a fiuké ugy, mint a leányoké, — s így a szép egyházi ünnepély csak kora délután ért véget.

PROTESTÁNS KÖZLÖNY

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

MEGJELENIK MINDEN VASÁRNAP.

SZERKESZTŐSÉGI SZÁLLÁS:

b.-farkas-utca 16. szám, hova a lap szellemi ügyeit illető küldemények a szerkesztő nevére czimzendők.

ELŐFIZETÉSI ÁR:

Egész évre 6 frt, félévre 3 frt, évnegyedre 1 frt 50 kr.

HIRDETÉSI DIJ:

Egy négyszög centimetryni tér egyszeri hirdetésnél 3 kr.

KÉZIRATOK NEM ADATNAK VISSZA.

KIADÓHIVATAL:

„Magyar Polgár” nyomdája, b.-közép-utca 2. sz., hova az előfizetések és hirdetési díjak küldendők.

FELELŐS SZERKESZTŐ ÉS LAPTULAJDONOS: SZÁSZ DOMOKOS. — KIADÓ: AJTAI K. ALBERT.

Tartalom: Elnöki megnyitó. — Egyházkerületi közgyűlés. — Püspöki jelentés. — Egy pap a papoknak (Horváth Istvántól. — Pestalozzi hitvallása (Csekme Ferencztől). — Külföld. — Különfélék.

bátoritva, midőn szives támogatásukat ujabban is kérem, ezen 1884-diki egyh. ker. közgyűlést ezenel megnyitottnak nyilvánítom.

ELNÖKI MEGNYITÓ.

(A ker. közgyűlésen mondotta b. Bánffy Albert elnök.)

Tisztelt egyházkerületi közgyűlés!

Midőn ujabban szerencsés vagyok a t. egyházker. közgyűlés minden egyes tagját üdvözölhetni, és elhivattatásomból kifolyólag, tanácskozásait vezethetni, megengednek, ha a jelen politikai izgalmak fájdalmas ingerültségeitől lehagoltan, képtelen vagyok teendőink részleteibe bocsátkozni, inkább szivességükre támaszkodva, irányomban elnézésüket kérve és különösen azt, hogy okulva ez ország különböző részeiben már is felmerült kellemetlen surlódásokon, egyházi ügyeink elintézésében és azok feletti tanácskozásaikban kerüljenek minden ingerültséget, mely személyeskedésre vezethet, és különösen addig is tapasztalt higgadságukat megtartva, türelemmel viseltessenek a netalán egymástól eltérő különböző nézetek iránt.

Hitünk egyik alapjának tartjuk a felebaráti szeretetnek kiterjesztését; de mennyire ellentétbe jövünk minmagunkkal, midőn ellenvéleményt nem tűrve, gyűlölettel viseltetünk azok iránt, kik meggyőződésüket szabadon nyilvánítani merészlik.

Azon biztos reményben, hogy higgadságukkal mérséklendik a netalán felmerülhető ingerültséget, és különösen azon hitben, hogy mindnyájan, kik egyházi ügyeink rendezése végett itt összegyűltünk, meg vagyunk győződve, hogy csak egyetértés és együttartás által vagyunk képesek egyházi szervezetünket föntartani, fejleszteni; az önök bennem helyezett bizalmuk által

KÖZGYŰLÉS.

— jun.

Egyházkerületünk közgyűlése ma délelőtt 10 órakor nyitott meg a főtanoda nagytermében. A gyűlés tagjai nagy számban, mintegy 120-an jelentek meg.

Kemény Gábor b. főgondnok ur elfoglaltsága miatt a gyűlésre le nem jöhetvén, annak elnöki székét b. Bánffy Albert, az egyházkerület ősz főgondnoka foglalta el.

A gyűlést Nagy Péter püspök gyönyörű imája nyitotta meg, melyben az ég áldását kérte a gyűlés tanácskozásaira, egyszerűségükben is megható szavakkal.

Ezután b. Bánffy Albert elnöki megnyitója következett, melyet lapunk élén vesznek olvasóink.

Erre Bodor Antal titkár a gyűlés hivatalos tagjainak névsorát olvasta fel, melyből kiténik, hogy a gyűlés jelenlevő tagjainak száma a határozatképes tagszámot jóval felülhaladja.

Majd az új tagok igazolása következett s azután pedig az egyházak körében végbement hivatali változások bejelentése. Így bejelentettek: hogy a sz.-somlyói egyházmegye esperesévé Nagy László, egyh.-m. jegyzővé Surányi Gyula választottak meg. Az új egyházi hivatalosok felesketése mindjárt a gyűlés színe előtt ünnepélyesen meg is történt. Tagsági igazolás négy történt, u. m.: a dr. Felméri Lajosé, kit az udvarhelyi egyházmegye választott meg képviselőnek az elhunyt Zágoni J. helyébe; a somkereki lelkészé, kit b. Bánffy Dániel helyébe választott meg képviselőnek a széki egyházmegye a Szeremley Lajosé, kit a n.-sajói egyh. megye- és az Ajtay Gy.-é, kit Vass Tamás lemondott marosi képviselő helyébe választottak meg.

Ezután a bizottságok kiküldése következett. Az indítványok átvizsgálására kiküldettek: Benke Kálmán,

Szathmári Ákos, Vass Tamás. *Kérvényekhez*: Solymossy I., Vámosy L., Csiszér Gábor, dr. Szász Béla, gr. Kún Géza. *Sérelmi ügyek vizsgálására*: Horváth M., Kiss Antal, S. Bihari Sándor, elnökül: Györffy L. báró. *Teendő felterjesztések szerkesztésére*: b. Kemény Gy., Bartha L., Hegedüs István, Szabó Károly. *Testvér-egyházkerületek jegyzőkönyvei vizsgálására*: Csató J., dr. Kovács Ö., Hegedüs L. *Szavazatok beszédésére*: Sárkány Ferencz, Koncz F., Baló S., Geréb M., Timár Gy. *Költségvetés átnézésére*: Inczédi Sámuel elnök, Lőthe Lajos, dr. Vályi Gyula, Kilyén János, Kerekes F., Domokos A.

Következett a választások sorozatának megállapítása.

Nagy Péter püspök indítványára legsürgősebbnek az egyh. főtörvényszék 9 birájának választása mondatott ki. E nap d. u. 5—7-ig foly le. Az ig. tanács 5 tagjának mandatumá letelvén, 5 új tag választása d. u. 4—6 óráig tüzetett ki. Az ig. tan. ügykezelésének megvizsgálására holnap d. e. 2—10-ig választatik egy 3 tagu bizottság. A napirend „e.” pontjának tárgyalása a 13-dik ponttal együtt történik.

Ezek után Nagy Péter püspök terjeszté elő kitűnően egybeállított jelentését, melyet alább közlünk.

Közgyűlésünk püspök afia jelentését köztetszéssel fogadja, s fáradhatatlanul buzgó működéséért köszönetet szavazván, a jelentésben foglalt két indítványt véleményes előterjesztés végett az indítványi bizottsághoz átteszi. Ugyancsak e jelentés rendén püspök afia a megilletődés meghatározásával emlékeztet meg azon nagy veszteségről, mely nemcsak a dunamelléki testvér egyh. kerületet, hanem egyszersmind az egész magyar reformált egyetemes egyházat már csak néhai Török Pál nagyérdemű püspök halála által mélyen lesújtotta, közgyűlésünk a hallhatatlan érdemeket szerzett apostoli buzgalmu férfiú emlékét jegyzőkönyvében tiszteletteljes kegyelettel ezennel megörökíti.

Az állandó ig. tanácsnak évi működését tárgyzó jelentését, mely kinyomva és szétosztva van, közgyűlésünk felolvasottnak tekinti, véleményes előterjesztés végett ki-nevezett bizottsághoz átteszi.

Parádi Kálmán tanügyi előadó afia előterjeszti évi jelentését.

Közgyűlésünk tanügyi előadó afiának kiválóan buzgó és szakértő működéséért elismerését nyilvánítja s az állandó ig. tanácsnak e jelentésben jelzett intézkedéseit az érettségi vizsgálatra vonatkozólag jóvá hagyja.

Tárgysorozat rendén olvastatik az állandó ig. tanácsnak a sz.-udvarhelyi collegiumra vonatkozó előterjesztése.

Közgyűlésünk az ig. tanács javaslatát elfogadva, nevezett collegiumunknál a történelem s földrajzi tanszékre a tanárjelölést elrendeli s a választást még ez ülészsakba kitűzi. Ugyanazon collegiumunknál az eddig fennállott görög-latin nyelv s irodalom segédtanári állomást rendes tanári állomássá, illetőleg második classica literaturai tanszékké változtatja át; betöltését azonban a tanárválasztási szabályzat 1 pontja értelmében jövő évi ülészsakára halasztja el.

Tárgysorozat rendén olvastatik az állandó ig. tanácsnak a codificatio tárgyában előterjesztése.

Közgyűlésünk az ig. tanács javaslatát elfogadja s az abban felsorolt indokok alapján kimondja, hogy a codifi-

catio folyamatba indított munkáját a végeldöntésre megérettnek ez idő szerint nem találja, s ezért a nagy fontosságú kérdés tárgyalását elhalasztja; fentartván addig is a mult évi közgyűlés 23-ik jk. számú határozata értelmében, illetőleg annak korlátai között az egyetemes egyház törvényeinek érvényét egyházkerületünkben.

Együttal azonban utasítja a collegiumokat, tervezetet készíteni az iránt, hogy az egyház testéhez való tartozandóságokat és saját autonon szervezetüket, valamint beligazgatásukat tekintettel, az 1883. 30. törvényzikkre, valamint a conventi és egyházkerületi erre vonatkozó határozatokra, mikép óhajtanák a törvénykönyvbe iktattatni? Utasítja

a) a püspöki vizsgálat alatt álló e. községeket véleményt nyilvánítani az iránt, hogy helyhatósági szervezetüket saját belkörükben, valamint az egyh. megyék irányában miként kívánják a törvénykönyvben szövegeztetni? továbbá:

b) felkéri a főtiszt. püspök urat, valamint utasítja az egyh.-megyék és püsp. vizsg. alatt álló e. községek előjáróságait, hogy a püspöki jogoknak a fennálló gyakorlat szerinti körvonalozására, valamint a püspöki szék hatáskörének körülírására vonatkozólag adjanak véleményt,

c) végül utasítja az állandó ig. tanácsot, hogy mindezek adatak alapján oly képpen egészítse ki a codificatio munkálatot, hogy az a jövő évi közgyűlésen érdemleges tárgyalás alá legyen vehető, elkészítvén egyszersmind a megalkotandó törvénykönyv függelékének tervezetét is, egybefoglalva mindazon szabályrendeleteket, melyek egyh. kerületünk különböző szerveinek jog- és működése körét részletesebben megállapítják s egyszersmind készítsen javaslatot arra nézve is, hogy a most beterjesztett tervezet 74-ik §-át, illetőleg az állandó ig. tanács összealkotása tárgyában az eddig szerzett tapasztalatok alapján minő módosítást látna szükségesnek.

Tárgysorozat rendén tárgyalatik az állandó igazgató-tanácsnak előterjesztése a középiskolai új tervezet tárgyában.

Közgyűlésünk az állandó ig.-tanácsnak előzetesen tett intézkedését jóváhagyó tudomásul veszi — együttal felhatalmazza arra, hogy a részben már benyújtott s még benyújtandó előjárósági vélemények alapján ugy az átmeneti intézkedéseket megállapítsa, valamint a belrendtartási és fegyelmi szabályok kiegészítését eszközölvén, léptesse érvénybe. A végeldöntés jövő évi közgyűlésünknek tartatván fenn.

Tárgysorozat rendén tárgyalatik az ig. tanácsnak előterjesztése a n.-enyedi tanító-képezde ügyében.

Közgyűlésünk az ig. tanácsnak a n.-enyedi tanító-képezde ügyében tett intézkedéseit jóváhagyja s a bemutatott tervet tudomásul veszi és megerősíti s egyszersmind határozatilag kimondja, hogy ez intézkedésekről a tanterv bemutatása mellett tudomásvétel és a további intézkedések megtétele végett az egyetemes convent értesítendő.

Tárgysorozat rendén tárgyalatik az ig.-tanácsnak az országos közalapból való részesülés iránt beérkezett kérvények tárgyában előterjesztése.

Közgyűlésünk az ig.-tanács javaslatát elfogadván, a kérvények tárgyalását ezuttal mellőzi s a felajánlások megtételére az igazgató-tanácsot felhatalmazza; a segélykérvények felküldésével késlekedő egyházmegyéket pedig utasítja, hogy a kérvényeket f. évi június 20-ig, mint zárhatáridőig, ig. tanácsunkhoz terjessze be.

Tárgysorozat rendén tárgyalatik az igazg.-tanácsnak egyházkerületünk házipénztárára vonatkozó előterjesztése.

Közgyűlésünk az ig.-tanács előterjesztését tudomásul veszi, az abban foglalt javaslat értelmében kimondja, hogy az 1885-ik éven kezdve ezen alapból még 1000 és így összesen 2000 frt segély teendő folyóvá; elvárva az ig.-tanácstól e tárgyban részletes javaslat előterjesztését.

Tárgysorozat rendén tárgyalatik az ig.-tanácsnak a Baldácsi-alap ügyére vonatkozó előterjesztése.

Közgyűlésünk az ig.-tanács javaslatát elfogadja s ennek értelmében határozatilag kimondja, hogy a Baldácsi-alapítvány tiszta jövedelméből egyh.-kerületünket illető $\frac{1}{11}$ -ed részből $\frac{6}{8}$ -adnak a p. ü. miniszter leiratában illetékkötelesnek elismert és $\frac{2}{8}$ -adnak illetékkötelesnek jelzett czélra lesz fordítandó — annak határozott hangsúlyozásával, hogy az alapítvány-levelelben kitűzött czélok mindenike közjótékonyági és közművelődési természetű lévén, az alapítvány a törvény értelmében egészen illetékmentesnek tekintendő s ismerendő el.

Tárgysorozat rendén tárgyalatik az e.-községek által készített költségeloirányzat tárgyában az ig.-tanácsnak előterjesztése.

Közgyűlésünk az ig.-tanács előterjesztésében felsorolt indokok alapján határozatilag kimondja, hogy mostantól kezdve minden e.-község költségvetést készíteni, azt évenként október 1-ig megvizsgálás végett az egyházmegyei tanácshoz két példányban felterjeszteni s a helyben hagyandó költségeloirányzathoz alkalmazkodni köteles.

Tárgysorozat rendén tárgyalatik az ig.-tanácsnak garasos alap ügyében való előterjesztése.

Közgyűlésünk az ig.-tanács javaslatát elfogadván, határozatilag kimondja, hogy a garasos alap további intézkedésig külön kezelendő s jövedelme az eddig gyakorlatban levő módon és összegben az egyh. kerületi papi özv., árvai alap gyarapítására fordítandó.

Tárgysorozat rendén tárgyalatik az ig.-tanácsnak a versbe foglalt búcsuztatók tartása tárgyában való előterjesztése.

Közgyűlésünk eljöttnek látja az időt arra nézve, hogy a különben is már kevés gyülekezetben gyakorlatban lévő verses búcsuztatás, mint a jobb izléssel, komolyabb vallásos érzellemmel ellenkező szokás, véglegesen megszüntessék. Utasítja azonban lelkész atyánkfiait, hogy e határozatot az óvatosság és ezeélyesség szemelött tartásával léptessék életbe.

Tárgysorozat rendén tárgyalatik az ig.-tanácsnak a papi stola egyenlősítése tárgyában való előterjesztése.

Közgyűlésünk az ig.-tanács javaslatában foglalt indokok alapján e kérdést napirendről leveszi.

A székelyudvarhelyi classica literaturai és történelmi tanszékek véglegesítése s betöltése ügyében a gyűlés, Parádi Kálmán tanügyi előadó előadása nyomán azt határozta, hogy fedezet létében ugyan mindkét tanszék véglegesíttessék, de a jövő egyh.-ker. gyűlésig csak egyik töltesse be.

Ezután Bodor Antal titkár betérjesztette az áll. ig.-tanács évi jelentését.

PÜSPÖKI JELENTÉS.

(Főlvasta főt. Nagy Péter püspök ur, jun 5-én).

Főtiszteletű egyházkerületi közgyűlés!

Isten kegyelméből ismét üdvözölhetem közgyűlésünk mélyen tisztelt tagjait, kik országrészünk minden részéből ide fáradni sziveskedtek, hogy a magyarországi reformált Egyház e kerületének speciális ügyei felett tanácskozzanak és bölcs végzéseikkel annak előmenetelét,

fejlődését eszközöljék. Ennek azonban igen természetesen mulhatatlan feltétele a helyzet, a jelenlegi állás fölismerése. Ezért előzi meg rendesen a derekas tanácskozásokat úgy a püspök, mint az igazgató-tanács jelentése, melyben évi működéséről leszámolva, fontosabb ténykedését előadva, eshető indítványait előterjeszti, e kötelességet kívánom ez alkalommal is teljesíteni.

Legelsőbbben is azokra a statistikai adatokra hívom fel a főt. egyházkerületi közgyűlés becses figyelmét, melyek jelentésemnek a tisztelt tagok között kiosztott nyomtatott részében láthatók. A mult 1883-ik esztendő egészségi állapotai a kitünően kedvezők közé sorozandók, mert míg 1882-ben a szülöttek száma csak 812-vel multa felül a halottakét, a közelebb mult évben több, mint 6-szor anynyi, azaz 4963 a szülöttek számának a halottaké fölötti fölénye. Az öszszeesketett párok száma 323-al több az 1882-ik évinél. A tanulók számában is öröndetes haladást kell jeleznem, ugyanis a tankötelesek 75·9%, részesült oktatásban, a mi a mult évi kimutatásban jelzettnél 4·2% javulást jelez. De ha figyelembe vesszük, hogy 46,434 tankötelesből 11160 nem járt iskolába, bizonyára ajkunkra kell vennünk a nagy apostol vallomását: „nem mondhatom, hogy czélt értem volna, avagy hogy tökéletes volnék“ s egész lelkünköl hozzá kell tennünk ugyanazon apostol folytatólagos szavait: „hanem igyekszem, hogy ha valamiképp elérhetném.“ Jól tudom én főt. egyhk. közgyűlés, hogy az iskolába nem járók e nagy számát menti némileg a szegénység: kisebb leány-egyházközségeink és az egyházközségek tagjainak szegénysége; de teljesen kimenteni nem lehet, hanem hiszem és az illetők buzgóságától remélem, hogy valamint eddigelő minden évben constatáltam némi javulást, ezután sem leszek — vagy ha a menynei bölcsesség más-ként rendel — hivatali utódom nem lesz abban a kellemetlen helyzetben, hogy ez egyházunk és nemzetiségünkre nézt ily fontos ügyben lankadást, vagy épen hanyatlást legyen kénytelen jelezni.

Vallás-változtatás következtében a szaporodás 74 lélek.

Az építkezések, ajándékozások kimutatása tanusítja, hogy élünk, mozgunk, egy-egy fővény-szemét viszünk az Úr házához, az áldozatkészség sem vezett ki egyházkerületünk hiveiből. Fogadják mindnyájan szivből jövő meleg köszönetünket, a kik egyházközségeinket anyagi vagy erkölcsi segélylyel támogatni kegyeskedtek.

E kegyes jöltevők közül egyet említek fel hódoló mély tisztelettel, apostoli királyunk Ó Felségét, a ki mint a nap áldó sugaraival besüt a legszegényebb kunyhóba, a lefolyt évben is nem egy szegény egyházközségünket kegyeskedett megörvendeztetni legmagasabb adományaival.

Örömmel jelenthetem, hogy az egyházi közalap — melynek sorsa felett a mult egyházkerületi közgyűlésen többfelől emelkedett aggályos nyilatkozat nemcsak megszületett és él, hanem jótékony hatását még ez évben érezni fogja több szükölködő egyházközségünk. A végrehajtó-bizottság méltóságos alelnökének értesítése szerint az 1883-ik évi illetékből befolyt összegből a törvény-szabta 25% és kezelési kiadások levonásával még ez évben kiosztandó lesz 45,179 frt 93 kr. Ez az igaz, hogy körülbelül harmadrésze annak az összegnek, a mennyire higgadnan számítani lehetett; de miután a folyó évben történt a mult évi illeték kivetése; miután ez a kezdet meg lehetünk vele elégedve. Fogadják meleg köszönetemet mindazon t. t. esperes- és lelkészársaim, a kik a szent ügy érdekében megadással és buzgósággal munkáltak, és a kik fáradásainak köszönhetjük, hogy egyház-

kerületünknek nem kell orczapirulva megállani a szegények e nagy perselye mellett.

A kezdet nehézségeivel küzdünk még s van egyházmegye és vannak egyházközségek, melyek gyűjtéseiről eddigelő nincs tudomásom, de remélem, a többség jó példája lelkesíteni fogja a most még lágymelegeket, s megleszek kimélve attól a nagyon kedvetlen kötelességtől, hogy névszerint felsoroljam a hátrálékosokat. Elismerem, hogy szót, munkát, fáradságot sokat vesz igénybe ez intézvény életbeléptetése, hogy kellemetlenségekkel jár, hisz ma ritka háznál fogadják jószívvel a pénzkérőt; de mint más alkalommal is nyilvánítottam, ez az intézvény tartatja csak főn több szegény egyházközségünket, melyek jobbrészt idegen ajku nemzetiségektől lévén környezve: az ügy, ugy egyházunk, mint e hazában nemzetiségünk ügye, és a ki előtt e két ügy nem szent, az előtt nem tudom, mi lehet szent.

A közelebbi alkalommal jeleztem volt, hogy több egyházközségünkben van baj és pedig orvoslandó baj, jelesen az, hogy az egyházközség a lelkész eszélytelensége miatt vele teljesen meghasonlván, felbomlófélben van. Egyházi fegyelmi törvényeink e baj orvoslásáról nem gondoskodtak; én részemről más orvosert nem tudok a lelkész áthelyezésénél; de miután az igazgató-tanács ez iránti indítványát a főt. egyházkerületi közgyűlés már két ízben elvetette, ezt megújítani szerénytelenségnek tartom, a bajt azonban jelezni kötelességemnek ismertem, én törvényeink korlátai között rajta segíteni nem bírok, azért tehát felelős sem lehetek; ám lássa a főt. egyházkerületi közgyűlés és gondoljon orvosert, még pedig haladák nélkül, mert a baj komoly s a hol a lekipásztör és az egyháztagnak között a szeretet és bizalom helyét azzal éppen ellenkező érzelmek foglalták el, ott a lekipásztör hivatását be nem töltheti.

Két indítványomat terjeszttem még ez alkalommal a főt. egyhk. közgyűlés bölcs határozása elé: mondja ki a főt. egyhk. közgyűlés, hogy segédlelkészeket nemcsak egyházmegyei hivatal viselő, vagy elaggott, elbetegesedett lelkészek, hanem az illető egyházi előljáróság beleegyezésével, állíthatnak magok az oly népesebb egyházak, melyekben a papi hivatal kellő betöltésére egy lelkész nem elegendő, az egyházközség pedig tisztességes fizetést adni több lelkésznek nem képes. Ez az első.

A második pedig a következő: felhivatnak az egyházmegyék és püspöki vizsgálat alatti egyházközségek, hogy részletesen kidolgozott véleményt a confirmálandó növendékek alaposabb és sikeresebb tanítása módjáról, ugy a kisebb, mint a népesebb egyházközségekben, véleményüket a jövő évi ápril hó végéig multhatlanul terjeszszék fel az igazgató tanácshoz.

Mindkét indítványom indokolását annak tárgyalására tartom fel.

Most már saját működéséről kellene kiterjedni jelentésemnek. Pál apostol azt mondja: „a ki püspökséget kíván, jó munkát kíván“; ha az apostol a mai világban él vala, bizonyára azt is hozzá teszi, „sok munkát.“ Én főt. közgyűlés, magamat, minden tehetségeimet, minden időmet hivatalomnak szentelem, s még sem merem kihívólag kérdeni az evangéliumi ifjuval: „mi fogatkozás van bennem?“ hanem a figyelmeztetést fogatkozásaim iránt köszönettel veszem, s hanyatló koromtól telhetőleg igyekszem kipótolni.

Nem zárhatom be jelentésemet — melyben istennek hála esperesi és jegyzői karunkból ezuttal senkinek elhunytát kell megsiratnom — hogy egy cziprus lombot ne tegyek arra a sirra, mely a mult őszen szaporította a budapesti kerepesi uti temető nagyjainak, jeleseinek nyug-

helyét. Az irás azt mondja: „ha egy tag szenved az egész test megérzi.“ A magyarországi reformált egyház egyik nevezetes tagját, a dunamelléki egyházkerületet súlyos vesztés érte a mult év őszen, milón éléről, buzgó, tevékeny, az építő, alapító, alkotó, a tudományával, szilárd jellemével kimagasló vezérét, püspöki karunk Nesztorát elragadta. Halála előtt néhány héttel még itt láttuk körünkben, arcán volt olvasható a közalgó vég; de a kötelesség utjában tántoríthatlan férfiut, még a halálos nyavalya sem tartóztathatta fel annak teljesítésétől. Áldozunk mély tiszteletünkkel e jelesünk emlékének, adjunk kifejezést jegyzőkönyvünkben ez érzelmünknek, párosulva azzal a buzgó óhajttással: adjon a kegyelem istene egy-egyházkerületeink élére hasonló vezéreket az idvezült Török Pálhoz, mert akkor magasra emelkedni és virulni fog a magyar reformált Sion!

EGY PAP A PAPOKNAK.

Bűrkös, május hó.

(Folytatás és vége.)

Előbbi cikkemet báró Eötvös e szavaival végeztem: „az ó-világ és a keresztyén polgáriasodás, a kényuralom és szabadság küzdenek még egyszer a világuralomért.“ E küzdelemben a keresztyén egyház is, mint legilletékesebb tényező, résztveszen, részt kell vennie. A kor szelleme, — nem tudom, legalább most kimondani nem akarom, hogy az ó-világ, vagy a keresztyén polgáriasodás előnyére — az ige hirdetése és sacramentumok kiszolgáltatásán kívül ma-holnap minden munkásságot és befolyást eldisputál az egyháztól; kiveszi kezöi közül az iskolanevelés-, oktatásügyet, házasságot, anyakönyvek vezetését stb., stb. s valami olyanformát árul el, mintha nagy veszély fenyegetné az emberiséget, ha az egyház azok birtokában marad. Különben az autonomiát meghagyja, be is cikkelyezi, de — valószínűleg — csak azért, hogy legyen egy gát, melyen az államhatalom tulságos terjeszkedésének hullámai esetleg megtörhessenek. Az autonomia korlátain belül, az egyház hitelvének megfelelőleg, az állam érdekeinek szemelött tartásával szabadon szervezkedhetik, ha lesz, mit szervezzen s a tulvilági dolgok szervezését a földi életben lehetőknek tartja. Különben kedves szolgálatot teljesít, midőn a földi viszásságok, egyenlőtlenségek, világi érdekek, szenvedés, nyomor, fájdalom stb., stb. tulvilági kárpótlásáról biztosítja az értetlen tömeget — a felvilágosultak ugysem adnak hitelt az eféle biztosításoknak. Az sem megvetendő dolog, ha a bün tudatát s az ebből származó kétségbeejtő epekedést, a válság után, mentől teljesebb mértékben felcsigazza; a mennyei bíró kérlelhetetlen szigorát, igazságosságát mentől elevenebben felmutatja; az isteni kegyelem és irgalom mennyei kenyerével csillapítja a földi éhezők éhségét — a kik nem éheznek, ugy sem keresik azt, a kik nincsenek megfáradva és megterhelve, ugy sem vágyódnak a mennyei béke és nyugalom után. Azt is jó lesz figyelembe venni, hogy az egyéni szabadságnak, egyenlőségnek, testvériségnek, mint ellenállhatatlan erővel valósulásra törekvő, tisztán keresztyén vallásos fogalmaknak tartalmát csak égi szemüvegen át kell értelmezni, melyeknek nem a föld a hazája, melyek emberek közt és emberek által nem valósulhatók, csak az Isten szent színe előtt, ott fönn az egekben, s a ki itt merészkedik — legalább ez idő szerint — azok valósulásáról álmadozni, az Isten és minden emberek előtt pártütő, mert Jézus megmondotta, hogy az ó országa nem a világból való.

Korántsem akarom a keresztyén vallásos fogalmak, eszmék gyöngeségének vagy életrevalóságának tulajdonítani azt, hogy a politikai és társadalmi nézetek azok tartalmát világi érzelemben módosítják, egy vagy más világi cél elérésére felhasználják. Ez nagyon is emberi dolog s annyit mindenesetre bizonyít, hogy azoknak értékét az emberek szükségai határozzák meg. Talán van is valami előny abban, ha a fa-kereszt arany-keresztté változik s a láthatatlan Istenség „Madame Populus“-ba testesített meg; sok népszerűség lehet az „általános vallás“ prédikálásában is, bár ha még azon kevesek is, kik azt hirdetik, csak kivételképpen követik — a nagy tömeg pedig éppen nem.

Miért vagyunk hát okai a vallástalanságnak? Én nem tudom. Talán azért, hogy nem az általános vallást, vagy az arany-keresztet prédikáljuk s a Madame Populustól visszaborzadunk? vagy talán azért, hogy a földi egyenlenségek megszüntetését, kiegyenlítését a jövő életben teszszük kilátásba? hogy az egyéni szabadságot a testiség, érzékiség feletti uralomba, a pneumaticus embernek minden írott törvény, paragraphus alóli teljes emancipálásába, a hit- és lelkiismeretbeli függetlenségbe helyezzük, mely nincs a többség akaratának alája vetve? vagy talán azért, hogy azt hirdetjük, hogy a mennyei édes atya előtt mindnyájan egyenlők és testvérek vagyunk?

Aligha nem ezekért! Mert ha prédikáljuk a megfeszített és feltámadott Krisztust, ki által Istennek egyenjogú gyermekei lettünk; ki minket Istennek nagykoru örökösivé tett; ki mindnyájunknak — személyválogatás nélkül — kegyelmet, bűnbocsánatot biztosít — a tapasztalatok keserű iskolájában felnőtt keresztyének azt mondják: „hallgassatok!“ „hazug próféták vagytok“, mert annak, a mit ti beszéltek, a valóságban semmi sem felel meg; hazudtok még akkor is, ha azok valóságát a jövő életben teszitek kilátásba, mert Jézus földi, nem pedig másvilági embereket biztosított azok bizonyossága felől. Ellenben azok, kiknek jó dolguk van és a földiekkel meg vannak elégedve, helyeslik ugyan az éhezők és szükölködők mennyei kenyérral való ellátását, a hontalanoknak az égi haza odaitélését — ők úgy sem vágyódnak oda; de már az egyenlőség, testvériség, szabadságróli tudományt veszélyes beszédnek itélik. Mert a keresztyén vallásos eszméknek is megvan azon sajátosságuk, hogy módosítólag, átalakítólag hatnak a társadalmi, politikai nézetekre s ezáltal az államalakulásokra is, még pedig sokkal erőteljesebb mértékben, mint ezek azokra. Így leszünk — midőn a keresztróli tant hirdetjük — némelyek előtt hazug próféták, mások előtt veszélyes demagógok; így leszünk okai a vallástalanságnak (ezt egynek véve a keresztyén vallástalansággal); így sejtetik sokan, — akaratlanul is — hogy a jelen polgárisodásnak, társadalomnak s államszervezetnek más eszméket, fogalmakat óhajtanának alapul, melyek minden igényeknek megfelelőleg valósíthatók is lennének.

Vagy talán azért vagyunk okai a vallástalanságnak, hogy az ó-kor és keresztyén polgárisodás világhatalom feletti küzdelmében nem a Caesárok zászlója-, hanem a Jézus keresztje körül csoportosulunk? hogy nem világiak, hanem vaskalaposok s elég szerencsétlenek, obscurusok vagyunk, nélkülözni az accomodatio, fesztelenség, simaság, finomság s több más jeles tulajdonságok birtoklását? hogy nem tudunk megalkudni a körülményekkel s — mint a koczka fordul — nem kaczerkódunk most az ó-kori, majd a keresztyén polgárisodással? Ha így van s ha — legalább tacite — ezt követelik, elég nagy baj és szerencsétlenség, hogy meg nem értjük, sőt, bár olcsó

és hálátlan, de mindenesetre határtalan elismerésnek és dicséretnek tekintjük.

Afelől egészen meg lehetünk nyugodva, hogy a tudományok, felfedezések a keresztyén vallás alapeszméit, fogalmait nem veszélyeztetik, sőt ellenkezőleg, azok tartalmi gazdagságának kiaknázására, mélységeiknek kifürkészésére újabb, meg újabb segédeszközöket szolgáltatnak. És csak akkor, midőn ezen keresztyén vallásos fogalmak gyakorlati alkalmazása, azok valósulása lépnek előtérbe — a minthogy természetüknél s az ember neme sebb ösztöneinél fogva azoknak szükségképpen előtérbe kell lépni — s csak akkor, midőn a kivitelől, vagy ennek érdekében állítanak fel tudományos elméleteket, rendszereket — tényleg a rendszerek alapeszméje — legtöbbször iránya jön tekintetbe a keresztyén vallással; az élet és gyakorlat ezeket felcseréli, egynek veszi.

Ahoz sem férhet kétség, hogy az emberiség halad fejlődésének ösvényén s életében vannak oly jelenségek, — talán mindenik ilyen — melyeknek okait kifürkészni hasztalan törekvés. Azt azonban el kell ismerni, hogy e jelenségekben bizonyos rend, törvényszerűség lappang, melyek magyarázatában, alkalmazásában nagyon eltérő nézetek merülhetnek fel, mihelyt az emberi ész azokat, az élet szükségleteinek megfelelőleg, a gyakorlati életbe átvinni törekszik. De itt korántsem várhat oly pontosan kiszámított és biztos eredményt, mint p. o. egy jól felszerelt gép működéséről. Az emberiség a fejlődésében munkás életnyilatkozatok törvényszerűségének dacára sem masina, mely az előre kiszámított eredményt okvetlenül feltünteti. A számítók, tervezők rendszeren cserben maradnak; az emberiség halad a maga útján, egyesek experimentáltságait meghazudtolja, mert az ő élet-processusában nyilvánuló törvényeket *egy felsőbb hatalom tartja kezében*. E felsőbb hatalom parancsszavának enged az emberi ész, midőn itt rég elporladott, vastag földréteggel borított, dus vegetatio, vagy magas vizoszlop alatt szendergő romok — ott az elmúlt idők porlepte folliánsai közt kutat, hogy az eltemetett őskulturát megszólaltatva, a szív érzéseit most meglágyítva, majd megkeményítve, *vezéreszmékké, korszellemékké* jegezesítse a különböző, egymással sokszor ellentétes, legtöbbször elkeseredett harcban kifáradt egyes emberi fogalmakat, törekvési elveket, gyöngéd vagy elfásult érzelmeket. Reánk nézve megnyugtató, hogy az emberi szellem különböző életnyilatkozatait, a törekvések különböző irányát s mindazt, mi a társadalom, állam- és egyházi élet mezején tarka vegyületben felmerült, nem emberi önkény vagy véletlen jegezesíti *vezéreszmékké, korszellemé* — hanem Istennek lelke. Ez azonban nem zárja ki, sőt szükségképpen feltételezi az öntudatos emberi tevékenységet. Az embernek számolnia kell az őt érintő, közélről érdeklő társadalmi, állami, egyházi életjelenségekkel, különböző irányzatokkal; előtte a különböző korok vezéreszméinek úgy kell feltűnni, mint bizonyos világító pontok, melyek tevékenységi irányára bizonyos fényt derítenek, hogy tájékozhasssa magát, s melyek aszerint merülnek el, vagy tűnnek fel, mint az időnek teljességében az illető kor tudalmában egymásnak helyet engednek.

A mi korunk vezéreszméi — a szabadság, egyenlőség, testvériség — tisztán és határozottan keresztyén vallásos eszmék. Nem a keresztyén vallás emlőin nőttek tehát azok nagygyá, hanem ők maguk éppen a keresztyén vallásos alapfogalmak, maga a keresztyén vallásos élet-erő, mely valósulásra törekszik — és pedig sokkal határozottabban, mint a megelőző századokban. És ez teszi a mi igánkat terhessé, de gyönyörűségessé.

PESTALOZZI HITVALLÁSA.

(Tanulmány.)

Írta: Csekme Ferencz papjelölt.

(Folytatás.)

A tanítás mesterségét a „lakószoba szentségéből kiindulóvá“ akarja tenni, s úgy tetszik, egészen rajong a házi nevelés ügyéért.

Jelen társadalmi viszonyaink között a nőnek feladata ugyan *nevelni* gyermekeit, de nem egyszeremind *tanítani* is. Pestalozzit el is itélték sokan, midőn az anyákkal szemben oly tulfeszített kívánalmakkal lép fel, melyeknek megfelelni — gyermekei sorsát bármily igazán keblében viselő nő is — viszonyaink között nem képes. S meg aztán ott vannak az iskolák; mire valók volnának azok, mint hogy segítségül legyenek a szülőknek s mire maguk nem képesek, tegye meg az iskola. Ha a vallástani alatt valaminek a „betanítását“ értjük, akkor valóban „tanítani“ az iskola van hivatva; de ha a vallásos szent érzélem, mint ilyen, érzélem: ez érzélem igazában csak az anya képes gyermeke szívére csókolni ugyszólva, s akkor Pestalozzinak igazat adhatunk.

„E módszer korlátozza a ferdeséget s megakadályozza, nehogy hidegen gondolkozó eszem eltávozzék mellegen érző szívemtől, s szellemem kiképzése pedig nehogy elvájíék Isten iránt való hajlamomtól.“

„Az anya, ha még keblén megtanította kicsinyét az Isten nevét elrebegni: a serdülő korban megtanítja a mindenhatót a felkelő napban, a csörgedező patakban, a fa rostjaiban, a virág illatos kelyhében, a harmat ragyogásában; megmutatja a mindenütt jelenvalót — önmagában, szemeinek fényében, szavának hangjában — mindenütt, mindenben csak az Istent mutatja neki. S hol a gyermek az Istent látja, ott szíve felemelkedik; a mely világban az Istent látja, azt a világot — szereti; szeretettel ölelve keblére az istenit, szeretettel öleli fel a világot is, melyben az Istent tisztelik. Világot, anyát, Istent egy és ugyanazon érzélemmel övez körül.“

Az ily módon nevelt gyermek, szívében nemes szeretettel embertársai iránt, már csak ezen érzélem folytán is szeretettel fog csüggeni tanítóján is. S mikor az anyai gondos nevelés oda ért, hogy a gyermek azt mondja anyjának: „Anyám! Te *parancsaiddban* mutattad meg nekem az Istent, s *én engedelmisségemben* találtam fel őt: akkor a vallásos nevelés áldása van az anyán, a gyermekben.“

S ebben a közvetlen gyermeki érzélemben annyira el van merülve, hogy nem is képzel más vallásosságot, mint azt, a mely a szív tulajdona. „Pusztá tudomány nem ad ismeretet istenről; az igaz Isten csak a gyermeki hitben él.

„Mit érteni, felfogni az értelem csekély,

Azt oly tisztán felfogja a gyermeki kedély.“

Csak a szív ismeri Istent; a szív, mely felül szárnyalva az élet korlátoltsága fölé, körülöleli az összes emberiséget. E tiszta emberi szív követel és teremt szeretete, bizalma, imádása és engedelmissége számára egy személyesített ősképet, egy legszentebb akaratot.

Kérdezd meg a jót: miért legszentebb kötelességed szeretni az Istent és hinni benne? Ha elkezd bizonyítani, hogy miért? — úgy csak az iskola, vagy a tudomány beszél ki belőle. Gyakorlottabb, élesebb ész minden bizonyítékát megczáfolja s erre az remeg egy pillanatra, de szíve mégsem tudja az Istent megtagadni, visszatér hozzá, imádvá, áldva, vágyódva, mint a gyermek anyja kebelére.“

Pestalozzi ilyforma nyilatkozatait sokan megtámadták még életében, mint a ki ilyformán megtagadhatja a pozitív keresztyénséget. Nem vették tekintetbe, hogy az ők vallástaniításuk nem egyéb, mint holt hangok, üres szavak s a pusztá semminél csak annyival érnek többet, mert legalább a jóakarát palástja elrejtí tévedésüket. A vallás nem tan, hanem élet, sokszor hallottam emliteni egyik nagynevű tanáromtól s ennek igazsága mig mindég és mindenütt kétségbevonhatatlan, a gyermekeknel oly feltétlen, hogy Pestalozzi manapság is méltán követelhetné, hogy hallgassák meg az emberek.

A pozitív keresztyénségnek azonban — ha az alatt a Krisztus vallását értenők, azaz érthetők! — korántsem mondott ellené Pestalozzi, sőt elmondhatjuk, igazi jézusi álláspontot foglalt el, midőn a vallás lényegét nem a tanban, hanem az életben, a szívekben találta fel. Valljuk meg, hogy az intellectualis képzésnek a vallás-erkölcsi téren ép oly szerepe kell legyen, mint bármely tanítási ágánál. A tapasztalati lélektan szerint ha minden képzeink a belső gyarapok intenzitásától függnek: nincs okunk tagadni, sőt erős meggyőződésünk, hogy a vallás-erkölcsi érzés is, mint belső erő, mint a lélek alapösz-töne, közvetlen ezen alapösz-tönből nyeri erejét s bírja továbbfejlődésének alapcsiráit.

Pestalozzi szemléltető módszeréhez maradt következetesen hű, midőn a szemléltetés módszerét a vallás-erkölcsi nevelés terén is érvényesíteni akarta. Saját környezetéből alkot a gyermek magának egy erkölcsi világot s *érzi*, mielőtt *tudná* a szeretet, hála, bizalom, engedelmisség parancsolatainak feltétlenségét. Nem felejtendő, hogy itt csakis az elemi szeretetről van szó, mert aztán, a mint látni fogjuk, a fejlődés későbbi stadiumában más alakot nyer a „tanítás.“

Morf főképp abban találja Pestalozzi tévedését, hogy az emberi viszonyokat tartja legmagasztosabb vallási forrásnak, s hogy Krisztusnak az élet megmentésére s megszabadítására vonatkozó szavai és cselekedetei elmékedéseiben szóbeli kifejezést nem nyertek. Azt mondja Pestalozzi: „tagadásba vettem, hogy a heidelbergi káté papagályszerű bemagolása volna az egyedüli tanításmód, mely által a világ, az emberiség a mennybe jut s egyedüli eszköz arra, hogy az emberiség az Istennek igazságban és lélekleben való tiszteletére és imáadására emeltessék!“

A tapasztalati szemlélet képezi csupán elemi olvasókönyvét a hittudatnak s pedig jelenben is nem a tapasztalat és öntudat tényei, hanem a tapasztalat és önmegfigyelést túlhaladó, sőt gyakran a tapasztalattal ellenkező, nagyrészt megfoghatatlan, vagy legalább a gyermek gondolkörén kívül fekvő tételek képezik a vallástudomány alapját. Nem a természetes fejlődés utján szerzik az emberek a vallási meggyőződést, azt „betanítják“; a hittanításnál nem a szemléleti, megfigyelő és gondolkozó erő, hanem az emlékezőtehetség, a phantasia vétetnek igénybe leginkább. Az érzelmi élet lehetőleg izgatásba hozatik, de nem az öntapasztalás és önmegfigyelés körében mozgó képzeleti élet, hanem éppen a tapasztalást túlhaladó phantasia működése által.

Ez egy kiválóbb szakférfiúnak a véleménye a hittanításról. A paedagogia már rég elismerte, hogy a vallás-erkölcsi nevelés a más szellemi tudományok kapcsolatában kell hogy történjék, s így mindazon tudományok, melyek a természet- és embervilággal foglalkoznak, közösen kell nyujtsák az anyagot a szemléletre. Hogy első szemléleti tárgyaként az anyát állította, ez talán túlhatás s inkább fixirozása a „szülék“ fogalmának később a „család“, még később a rokonok, ismerősök s azután meg

az iskola a tanító fogalmának, mert azt tudta, hogy a gyermek nem marad mindig anyja ölében, hanem a fejlődő élet sodorja magával. És ő különösen ettől az „új világtól“ féltette tanítványait s óva inti a szüléket, ekkor igyekezzenek vállvetett munkára, mert az örvény mély, habjai sodornak s ha kit magához ragadhatott: elveszve azután Isten országának.

Egyetemes bírálatot mondani még most Pestalozzi vallásos világnézetéről, vallástani módszertanáról nem akarunk, föntartjuk ezt tanulmányunk záradékául; most még kísérik tovább nagy reformátori utjában, lépésről-lépésre haladva művei során.

„Lenárd és Gertrud, könyv a nép számára“ című művében regényalakban oktatja a népet s ad kifejezést igen sok népboldogító — ma már, hála Isten, jórészt megvalósult — eszméjének. Oktatási elveinek alkalmazásaképpen pedig felmutat egy családi nevelést s fel különösen egy anyát, a ki egészen az ő ideálja szerint vezeti, neveli családját. „E sorok — írja Pestalozzi — történelmi alapját képezik egy kísérletnek, hogy a népnek reá nézve igen fontos igazságot olyképpen mondjuk meg, hogy a történelmit, valamint az abból folyó tanulságot a természet lehetőleg leggondosabb utánzására alapítsam.“

Ebben a népnek saját érzelmei, itélete, hite, beszédei nyerne kifejezést. A társadalom minden rétegeiben elharapódzott nevelési hiányokat festi s igyekezik megmutatni az irányt, melyen javítva, tovább haladni kell. Erre nézve a legjobb formát is választotta, az elbeszélést, mely mindenki kezébe adható s melyet mindenki meg is ért. Nem czéлом a mű egész terjedelmét közölni, — bár a részek egymáshoz viszonya követelné — csupán tárgyunk keretén belől maradvá, a vallásos elemet keresgetjük ki. A történelmi színhely Schweitznak egy kis faluja: Boldogfalva. Szegények, de Isten aldása van házakon. „Kedvesem“, — mondogatja Gertrud férjének — „a föld is mennyé válik, ha békében élünk, helyesen cselekszünk és kevéssel megelégszünk.“ „Hidd el Lenárd, hogy Isten megsegíti a szegényt észrevétlenül és erőt, meg türelmet is ad neki, elviselni a szenvedéseket, a mi sokaknak hihetetlennek látszik. Ha végre a nyomor leküzdve, (vonatkozik arra, hogy jelenben férje vigyázatlansága tolytán nyomorban szenvednek; Isten azonban éppen most rendelt férjének munkát, egy templomépítést, minek elvégzése után sorsuk, remélhetőleg, jobbra fordul) a jó lelkiismeret megőrizve van, akkor boldogok, nagyon boldogok leszünk.“

Gertrudnak szokása volt minden szombat az esti imádság órájában szívökre kötni gyermekeinek elkövetett hibáikat és a hét azon eseményeit, melyeket reájok nézve fontosaknak tartott és hasznosaknak; most is különösen kiemelte Isten azon jóságát, a melyben apjokat részeltette. „Gyermekek! emlékezzetek egész éltetekben azon szegénységre s mindazon inséges, aggodalmas órákra, melyeket átéltünk s ha ezentul jobb dolgunk lesz, emlékezzetek meg azokról, kik szükségét és nyomort szenvednek, miként ti szenvedtetek.“ „Lám, gyermekek, arra való az imádkozás, hogy az emberek szive hálátlanná ne válják Isten és emberek iránt. S a ki ájtatosan imádkozik, az jót is fog cselekedni s az Isten és emberek előtt kedvessé válik.“

Pártfogójuk, a helybeli földesur is igen jó ember, a kinek a nép javítása egyedüli eszményképe. „A nap első sugarai azon férfi könnyében törtek meg, ki nyájasan és gyöngéden feléjük nézett és mondá: Adja Isten, hogy ma is megkönnyebbült szívvel lássam lenyugodni a napot.“

Gertrud működéséről pedig ezt olvassuk: „Ugy futja be Isten napja reggeltől estig pályáját, hogy szemed nem

veszi észre lépteit és füled nem hallja körfutását: de lenyugtakor mégis tudod, hogy ismét fel fog az kelni és tovább működni s melegíteni a földet, miglen annak gyümölcsei megérnek. A föld felett haladó emez anyának képe Gertrudnak is.“

(Folyt. köv.)

KÜLFÖLD.

Anglia. Az elemi tanítók nemzeti Uniójának a múlt hónapban volt meg tizenötödik konferenciája Leicesterben. A gyűlés nagyon népes és mind a négy nap élénk volt. Vasárnap isteni tisztelettel kezdődött, melyet az elnök tartott. Mint rendesen, a múlt ülés jegyzőkönyvének hitelesítése volt az első tárgy. A gyűlés nagy pompával és kényelemmel folyt ez évben. A gyűlés-terem mellett volt gondoskodva frissítőről s az elnöki emelvényen díszesen ki voltak állítva az összes elnökök nevei. A mostani elnök Greenwood beszéde egy egész óráig tartott s a mint a Schoolmaster elmésen megjegyezte: Chinától Peruig az egész világot átölelte. A nagy városokban fetregő szegényeket Anglia szegényének tartja, habár javulás van ez irányban is, mivel, míg 1870-ben 1 millió 168,961 járt iskolába és 9998 büntettet követtek el tizenhat éven alóli gyermekek, addig 1882-ben iskolába járt 2.863,535 és büneset volt 5483. De ha a tudás növekedne is, nem növekedik az erkölcs, mivel a szeszes italok élvezése csak emelkedik, a mit pedig a művelődésnek el kellene törölni. A központi bizottság jelentése szerint a tanító-testületek száma szaporodott s így most az Unio 376-ot számít tagjai közé. Az Unio évi bevétele 18,700 frt, a kiadás 18,450. Az évi jelentés nyomása és szétküldése 3621 frtba került. A segélyalapból 2000 frt osztatott ki s mióta az alap fönnáll, több, mint kétszáz tanító nyert segélyt, a mi összesen mintegy 6000 frtra megy. Évi segélyt jelenleg nyolczan kapnak 260—300 frt erejéig. A gyűlésnek tárgya volt az árva-alap ügye is, a melyről nevezetes, hogy évi bevétele 21,250 frt volt. Van még egy alapjok, a melynek czélja az, hogy a tagoknak jogi ügyek felmerülésénél nyújtson segélyt. Érdekes vita fejlődött ki a manchesteriek azon indítványa felett, hogy az Unio tagsági díja felemeltessék oly czélból, hogy a tagokat betegség vagy elgyengülés s hasonló esetekben segélyezni lehessen. Az egész gyűlést óriási részvétel kísérte s annyi tag volt jelen, hogy például a jövő gyűlés helyének eldöntésére 8700-nál több szavazat adatott be.

KÜLÖNFÉLÉK.

Kolozsvár, 1884. jun. 7.

— Királyi kitüntetés. A hivatalos lap egyik utóbbi száma a következő legfelsőbb kéziratot közli:

Személyem körüli magyar miniszterem előterjesztése folytán, *Karsay Sándornak*, a dunántuli ágostai hitvallású evangélikus egyház-kerület superintendensének, az egyház és a népnevelés terén kifejtett sok évi kiváló tevékenysége elismerésül, a királyi tanácsosi címet díjmentesen adományozom.

Kelt Budapesten, 1884. évi május hó 26 dikán.

Ferencz József, s. k.

B. Orczy Béla s. k.

— **A dunamelléki püspökségre** a kerülethez tartozó egyházak szavazatait jun. 2-án bontotta fel a kerületi gyűlés által e célra kiküldött bizottság, a budapesti ref. főiskola dísztermében. A bizottság gróf *Lónyay* Menyhért elnöklete alatt délután 3 órakor ült össze s 4 1/2 órára végezte be munkáját. *Beérkezett összesen 244 szavazat.* Ebből kettő, a csákvári és kajdacsai, egyházi alaki hibák miatt nem fogadtatott el; 4 egyház nem küldte be szavazatát. Az egyházmegyék közt a szavazatok következőleg oszlottak meg: Alsó-Baranya Szász Károlyra 18, Filó Lajosra 11. Felső-Baranya Szász Károlyra 43, Filó Lajosra 19. Kecskeméti egyházmegye Szász Károlyra 10, Filtóra 7. Solti Szászra 15, Filóra 10. Pesti egyházmegye Szászra 20, Filóra 5. Somogyi Szászra 7, Filóra 23. Tolnai Szászra 14, Filóra 8. Vértesaljai egyházmegye Szász Károlyra 2, Filó Lajosra 24 szavazat. *Szász Károly kapott összesen 135, Filó Lajos 107 szavazatot.* Eszerint, *Szász Károly a dunamelléki ref. egyházkerület püspökévé, Filó Lajos ellenében 28 szótöbbséggel, megválasztott.* A választás ez eredményének kihirdetése után gróf Ráday Gedeon indítványozta, hogy a szavazás eredményét a bizottság mielőbb jelentse be az egyházkerület elnökségének, hogy annak alkalma legyen azt mihamarább az egyházkerületi gyűlésnek bejelenteni. Elfogadták.

— **A főszenelendő ifju lelkészek** teljes névsora a következő: 1. *Barabási* Lajos, a sz.-szolnoki egyházmegyéből, völcsöki lelkész; 2. *Barabás* József, a görgényi egyházmegyéből, sz.-régeni lelkész; 3. *Barta* János, sz.-udvarhelyi egyházmegyéből, n.-buni lelkész; 4. *Bornemisza* Károly, k.-kalotai egyházmegyéből, alsó-járai lelkész; 5. *Fülöp* Gyula, sz.-udvarhelyi egyházmegyéből, matisfalvi lelkész; 6. *Havadtői* Mihály, sepsi egyházmegyéből, angyalosi lelkész; 7. *Farkas* Károly, a görgényi egyházmegyéből, pókakereszturi lelkész; 8. *Tanó* Gyula, a hunyad-zarándi egyházmegyéből, alpestesi lelkész; 9. *Czegledi* János, n.-szebeni egyházmegyéből, kis enyedi lelkész; 10. *Putnoki* Lajos, n.-szebeni egyházmegyéből, mikeszázai lelkész; 11. *Bécsi* Miklós, sz.-szolnoki egyházmegyéből, hadadnádasi lelkész; 12. *Ferenczi* Endre, sz.-szolnoki egyházmegyéből, monói lelkész; 13. *Staudner* Mátyás, marosi egyházmegyéből, böö-mosonyi lelkész; 14. *Vén* Mihály, sepsi egyházmegyéből, bikfalvi lelkész; 15. *Berde* Sándor, deési egyházmegyéből, kaczkói lelkész; 16. *Barabás* Miklós, sepsi egyházmegyéből, besenyői lelkész; 17. *Diószegi* János, sz.-szolnoki egyházmegyéből, ér-kávási lelkész; 18. *Pataki* Dénes, görgényi egyházmegyéből, kis-fülpösi lelkész; 19. *Tollas* Gergely, küküllői egyházmegyéből, mikesfalvi lelkész; 20. *Eörös* Lajos, sz.-szolnoki egyházmegyéből, kémeri lelkész; 21. *Matéka* József, sz.-szolnoki egyházmegyéből, bürgözdli lelkész; 22. *Papolczi Tamó* Gyula, vajda-hunyadi egyházmegyéből, alpestesi lelkész.

— **Az isteni tiszteletre**, mely bel-farkas-utcai templomunkban holnap fog az egyházkerület *Zwingli-ünnepélyével* kapcsolatosan, d. e. 10 órán kezdődőleg lefolyni, a következő *sorrend* van megállapítva: 1. In-

vocatio. 2. Dicséret. 3. Hymnus, a „Polgári dalegylet“ által. 4. Ima. Főt. *Nagy Péter* püspök ur. 5. Hymnus, a „Polgári dalegylet.“ 6. Ünnepi beszéd „Zwingli“ négyszázados születésének emlékére. Tiszt. *Baló* Sándor. 7. Hymnus, „Polgári dalegylet.“ 8. Ifju papokat kibocsátó beszéd. Főt. *Nagy Péter* püspök ur. 9. Papok kibocsátása. 10. Bezáró Ima. Főt. *Nagy Péter* püspök ur. 11. Dicséret eléneklése.

— **Br. Bánffy Albert**, egyházkerületünk érdemekben megőszült főgondnoka, pénteken délben fényes banquettet rendezett, melyre a közgyűlési tagok legnagyobb része hivatalos volt. A banquetten számos magvas felköszöntő mondatott.

— **Beöthy Zsigmond** kitüntetéséről a hivatalos lap királyi kéziratot tesz közzé. Méltó epilóg az a szép ünnepélyhez, mely néhány héttel ezelőtt *Beöthy Zsigmond* táblai tanácselnök ötven éves írói jubileuma alkalmából tartatott. Ő felsége ugyanis *Beöthy Zsigmondnak* az irodalmi téren kifejtett munkássága, valamint a közügyek terén tett jeles szolgálatai által szerzett kiváló érdemei elismerésül a *Lipót-rend lovagkeresztjét* díjmentesen adományozta.

— **A szepesi szeretetházra** eddig befolyt adományok 17,442 frtot tesznek és pedig befolyt: 4 I. rendű alapítótag után 4000 frt; 173 II. rendű alapítótag után 6770 frt; 457 rendes tag után 2840 frt; a megyei hatóság útján 1006 frt; egyszersmindenkori adományokból 1817 frt. A szeretetházat létesítő bizottság ismételve kéri mindazokat, kik gyűjtő-ívüket eddig vissza nem származtatták, hogy azt mielőbb beküldeni sziveskedjenek. A gyűjtő-ívek még felette nagy számban vannak, a gyűjtők kezei között, miért is a pünkösdi táján tartani szándékolta alakuló-közgyűlés elnapoltatik.

— **A brit- és külföldi biblia-társaság** Londonban tartott 83. közgyűlésén az üzleti jelentés konstataulta, hogy fönnállása óta a társaság 100,035,993 db bibliát terjesztett a világ minden részében. A lefolyt évben a társaság bevétele 233,309 font sterlinget tett.

— **Vörösmarthy Mihálynak** Mehner Vilmos kiadásában megjelenő összes műveiből megjelent az 5. és 6-dik füzet. E vállalatot ajánljuk ujabban is olvasóink figyelmébe.

— **Horvátországban** a múlt tanévben 181,488 tanköteles közül 76,576, tehát a tankötelesek 42%-a nem részesült semmiféle oktatásban.

— **A felső nép- és polgári iskolai tanítók** egyesületének szervező-bizottsága körlevélben hívta fel a hazai polgári iskolák tanári karát annak kijelentése végett, hogy mely időben volna legcélszerűbb az alakuló-közgyűlést megtartani. A szervező-bizottságnak a napokban megtartott ülésén konstataáltatott, hogy a pünkösdi szünidő vége mellett 9, a nagy szünidő eleje mellett 16 és a nagy szünidő vége mellett 2 iskola nyilatkozott, minek folytán a bizottság elhatározta, hogy az alakuló-közgyűlés, a többség óhajával megegyezőleg, a szünidő elején és pedig *julius 4. és 5-ik* napjain tartassék meg.

PROTESTÁNS KÖZLÖNY

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

MEGJELENIK MINDEN VASÁRNAP.

SZERKESZTŐSÉGI SZÁLLÁS:

b.-farkas-utca 16. szám, hova a lap szellemi ügyeit illető küldemények a szerkesztő nevére címzendők.

ELŐFIZETÉSI ÁR:

Egész évre 6 frt, félévre 3 frt, évnegyedre 1 frt 50 kr.

HIRDETÉSI DIJ:

Egy négyszög centiméternyi tér egyszeri hirdetésnél 3 kr.

KÉZIRATOK NEM ADATNAK VISSZA.

KIADÓHIVATAL:

„Magyar Polgár” nyomdája, b.-közép-utca 2. sz., hova az előfizetések és hirdetési díjak küldendők.

FELELŐS SZERKESZTŐ ÉS LAPTULAJDONOS: SZÁSZ DOMOKOS. — KIADÓ: AJTAI K. ALBERT.

Tartalom: Tanügyi jelentés. — Közgyűlés. — Pestalozzi hitvallása (Csekme Ferencztől). — Különfélék. — Hivatalos rész.

TANÜGYI JELENTÉS.

(Az 1884. évi egyházker. közgyűlésen felolvasta Parádi Kálmán, tanügyi előadó.)

Főtiszteletű közgyűlés!

Hetedik igénytelen jelentésem első részében bemutatom a collegiumoknak az 1882¹/₃. évi tanügyi állapotait, úgy, a mint azok az illető év zártudósításai alapján az ig.-tanács előtt feltárva állottak; a második részében megkísértem jelezni s röviden körvonalozni azokat a középiskolai mozgalmakat és fejleményeket, melyek a leltűnt iskolai év történetében akár fontosság, akár érdekesség tekintetében páratlanul állanak. Nem mintha mindenképen örvendetes volna a multak eseményeiről a fátyolt fellebbenteni, hanem mert további teendőinkre nézve irányadók s ennél fogva élénk emlékezetben tartandók mindazok az események, melyek az országos középiskolai törvényvel szoros kapcsolatban állanak.

A collegiumok 1882¹/₃. évi statistikája majdnem egészen megegyezik a mult évivel. Működésben volt egy theologiai akadémia (4 évi folyam) 81 tanulóval és 4 tanárral; egy tanítóképzőintézet (4 évi folyam, gyakorló iskolával) 60 tanulóval és 3 tanárral; hat főgymnasium (8 osztályu) és egy (4 osztályu) algymnasium 1479 tanulóval, 38 rendes, 21 segéd- és 45 ideiglenes tanárral (szaktanár és közoktató) és végül egy gymnasiumi előkészítő és hat rendes elemi iskola 975 növendékkel és 26 tanítóval. Mind a hét collegiumban volt összesen 2595 ifju és 134 tanár s illetőleg tanító. A részletekre nézve csatolom 1. és 2.*) számú rovatos kimutatásaimat, melyek az egyes collegiumok népességi mozgalmá, a tanulók száma, nemzetiség- és vallásszerinti megoszlásuk, valamint a tanerő száma és minősége felől részletes felvilágosítást nyújtanak.

E tények tanusítják, hogy collegiumunk népessége

*) Lásd a 7-ik oldalon.

nem apad, de sőt némely intézetben mérsékeltlen emelkedik is; különösen N.-Enyeden két év óta majdnem kétszázalal nőtt a létszám. Ez tette szükségessé Nagy-Enyeden a párhuzamos osztályok felállítását a gymnasium I., II. osztályu tanulóira nézve.

Örvendetes irányt vett a népességi mozgalom a szászvárosi Kún-collegiumban is, a hol pár évvel ezelőtt még feles számban voltak a más vallásuak és más nemzetiségűek, most azonban a magyar ref. tanulók száma jelentékenyen túlhaladja a többiekét.

A tanuló ifjuság oktatását és felügyeletét illetőleg, örömmel jelenti az ig.-tanács, hogy a collegiumok előljáróságai és tanárkarai egyen-egyen és összesen mindent elkövetnek a nekik osztályrészüln jutott erők mértéke szerint arra nézve, hogy a tanuló ifjakban úgy az ismeretszerzés vágyát, mint a kötelmek teljesítésére az önkénytes hajlamokat felköltsék és megszilárdítsák.

A törvényes időben megtartott közvizsgálatokon megállapított tanulásheli előmenetelt illetőleg, csatolom 3.*) szám alatt a részleteket feltűntető rovatos kimutatást. Eszerint nyert osztályzatot a gymnasiumok 48 osztályában összesen 1372 ifju, és pedig: 26% kitűnő v. jelest; 53% I-ső rendüt és 19% II-od rendüt. A 23 elemi osztályban osztályoztatott a zárvizsgálat alapján összesen: 871 növendék, és pedig: 35% kitűnő v. jeles, 44% elsőrendü és 20% másodrendü fokkal. Papi hivatalra képsítve kibocsáttatott 18 papjelölt; néptanítói oklevéllel 13 tanítójelölt és egyszerű énekvezérorgonistai képesítéssel 1.

Az érettségi vizsgálat eredményéről, valamint a deáki szigorlatról mellékelem 4. szám alatt a rovatos kimutatást.**) Érettségi vizsgálatra jelentkezett N.-Enyeden 25, Kolozsvártt 28, M.-Vásárhelytt 28, Sz.-Udvarhelytt 6, Zilahon 11 és Szászvároson 6, összesen 104 ifju. Ezek közül érettnnek nyilvánítottatott 89; önkényt visszalépett 3; visszavettett 12. A deáki szigorlatra nézve volt a hat

*) Lásd a 8-ik oldalon.

**) A további táblás kimutatásokat jövő számunkban közöljük. Szerk.

gymnasium 6-ik osztályaikban összesen 145 tanuló. Ezek közül felavattatott 104; pótvizsgálatra utasított 15; osztályismétlésre 6; vizsgálatra nem jelentkezett 20.

Az egészségügyi viszonyok elég kedvezők voltak N.-Enyeden, M.-Vásárhelyt, Zilahon és S.-Szentgyörgyön. Kolozsvártt a himlőjárvány ismételtén ütötte fel a fejét s csak a legerélyesebb intézkedések akadályozhatták meg a baj továbbterjedését. Sz.-Udvarhelyt kivált a kisebb tanulók a skarlát, a hólyagos himlő, toroktájás és szembetegség által gyakran fenyegetve voltak. Szászvároson a himlőjárvány okozta idővesztés miatt kénytelenek voltak a téli közvizsgálatokat elhagyni (a két felső osztály kivételével). Két növendék esett a himlőjárványnak áldozatul, mindkettő otthon a szülői háznál.

Az érettebb ifjuság önmunkásságát az egyes tanártestületek buzgón élesztették és táplálták általában megnyugtató eredménnyel. A n.-enyedi tanári kar 8 pályakérdést tűzött ki s ezenkívül több pályadíjat a művészeti tárgyakból is. A beérkezett pályamunkák nagyobb része komoly tanulmányozás és lelkiismeretes munkásságról tesz bizonyosságot. Méltánylandó tevékenységet fejtett ki úgy az „*általános tudományos és szépirodalmi*“, valamint a „*theologiai önképzőkör*.“ A felső rajziskolának 93 tagja volt, francia nyelvet 31-en, zenét, jelesen hegedű- és fuvola-játékot többen tanultak. Kolozsvártt többrendbeli pályakérdés sikeres megfejtésében, az önképzőkör komoly és eredményes munkásságában az értelmi színvonal emelkedését, a komoly munkakedv fölébredését látta a tanári kar. A francia és angol nyelvek tanulásában, valamint a felsőbb mértani és szabadkézi rajzolásban is dicséretes eredményeket mutatott fel. Hasonló dicsérettel emelhetem ki a m.-vásárhelyi és sz.-udvarhelyi önképzőkörök tevékenységét, a tanári karok által kitűzött pályakérdések eredményes voltát és legfőképpen a francia nyelv, a zene és ének tanulásában nyilvánuló buzgóságot. Zilahon fennállott és megfelelő eredménnyel működött: az ifjusági műenekar, a deákifjuság önképzőköre, az V. és VI. osztályok önképzőköre, a zenekör és egy német társalgókör.“ Szászvároson munkás volt és a tanári kar dicséretre méltó eredményeket mutatott fel: az önképzőkör, a zene- és az énekar. S.-Szentgyörgyön francia nyelvet és gyorsírászatot tanultak számosan.

A tanuló ifjuságnak nyújtott segélyekre és jutalmakra vonatkozólag egybevetvén az 5. szám alatt ide mellékelt kimutatásokat a múlt évekkel, készségesen jelenti az ig.-tanács, hogy mindaz ki lön osztva, a mennyi kiosztás végett, mint kegyadomány, a collegiumi előljáróságokra bizva volt. Kiosztatott jutalmak, ösztöndíjak és segélyek czimén mind a hét collegiumban összesen 23 ezer 601 frt 97¹/₂ kr o. é., továbbá 20 db cs. kir. arany, 2 db 10 frkos arany, 16 db ezüst huszas és 24 véka gabona. A közvetett segély mind a hét collegiumban 21 ezer 804 frtra tehető; ez alá soroztatnak az ünnepi legatio javadalmi, a magántanítói illetékek, a lakás- és tanítás-díjak elengedett összegei. Ezek szerint a külön-

féle czimeken nyújtott segélyek fősszege 45,405 frt 97¹/₂ kr.

A kegyes alapítók sorába léptek a s.-szentgyörgyi collegiumnál a kisborosnyói ref. egyházközség 65 frtnyi ösztöndíjalapítvánnyal. Tiszteletes Révay Pál nagybaczoni ref. lelkész egy erdővidéki szegénysorsu tanuló számára tett 100 frtos alapítványt. Nagy Péter püspök ő méltósága már régtől fogva s évente a Mikó-collegiumnak küldi a tiszántuli és dunántuli ref. egyházkerületek persely-pénzadományait, úgy, hogy ezen a czimen már 307 frt 88 kr gyült. A szászvárosi Kún-collegiumi déli szárnyépület költségeinek fedezéséhez, e collegium nemeslelkü patronusa, gróf Kún Kocsárd ő méltósága még 6000 frttal járult, a nemes szász nemzeti Universitas pedig 2000 frtnyi rendkívüli segélyt nyújtott.

Fogadják e kegyes alapítók és jóltevő adományozók a főtiszteletü közgyűlés elismerését és köszönetét!

A gyűjtemények és iskolai szerelvények részint ajándékozás folytán, részint vétel útján, az illető évi általános arányában, czélirányosan gyarapodtak. Rendkívüli s méltánylandó lépést tett ez irányban a zilahi collegium előljárósága részint az által, hogy a földszinti épülethez két tantermet építtetett, a folyosó egy részét a könyvtárhoz előszobává alakította át, a régi emeletes épületben új lépcsőzetet tétetett; részint az által, hogy a természettudományi gyűjtemények gyarapítására, rajz- és földrajzi taneszközök bevásárlására 600 frtot fordított. Nemkülönbén méltánylandó a kolozsvári collegiumi előljáróság buzgósága, melynélfogva társadalmi uton egy már 1398 frt 81 krt tevő kórházi alapot állított elé; a collegiumi nagy udvart czélszerűen befásította, a lakószobáknak vasbutorral való felszerelését tevékenyen folytatta.

Ime az adatok, főtiszt. közgyűlés! melyek collegiumaink 188²/₃. évi életképét alkotják. Ezen adatokban az illető collegiumok igazgatói és tanvezetői szólnak a főtiszt. közgyűléshez és közvetlenül az igazgató-tanács-hoz, mely elbírálásuk közben nemcsak hogy fenyegető veszélyre és vétkes mulasztásokra nem talált, de sőt megelégedése kifejezésével vett róluk tudomást. Azért, midőn felsorolásom hiányaiért szives elnézést kérek, egyszersem indítatva érzem magamat, kérni a főtiszteletü közgyűlést, hogy méltóztassék a collegiumok 188²/₃. évi tanügyi állapotairól tisztelettel nyújtott jelentésemet jóváhagyó tudomásul venni.

Ezzel áttérek jelentésem második részére: a közel letűnt év tanügyi mozgalmainak s fejleményeinek vázlatos előadására.

(Vége köv.)

KÖZGYÜLÉS.

II. ülés.

1884. május hó 6-án.

Elnök: br. Bánffy Albert,
főgondnok.

Jegyző: Bodor Antal,
titkár.

A jegyzőkönyv hitelesítése s a beadványok előter-

jesztése után tárgyalás alá kerültek a következő nevezetesebb ügyek:

— Püspök afa, mint az igazgató-tanács elnöke, benyújtja a csángó magyar egyesület igazgató bizottságának átiratát, melyben a nevezett bizottság arról értesíti az igazgató-tanácsot, hogy Láng Károly missionarius lelkész afa segélyezésére 300 frtot, Tamó Gyula pitesti lelkész kezéhez pedig az ottani iskola felszerelésére 340 frankot küldött; átirat mellett pedig Dobai György szászkúti tanító segélyezésére 100, Nagy Sándor galaczi tanító számára szintén 100, együtt 200 frankot tett át az igazgató-tanács-hoz az illetőknek leendő kiszolgáltatás végett; kilátásba helyezvén egyttal, hogy a moldva-oláhországi missiói egyházaink szükségéi enyhítésére jövőre még tetemesebb adományokkal járul, azonban hogy ezt annál biztosabb sikerrel tehesse, a missiói alapok mennyiségét, valamint a Romániában élő hit- és fajrokonaink egyházi és iskolai szükségleteit illetőleg bővebb tájékoztatást kér.

— Közgyűlésünk a küldött összegekért átiratilag meleg köszönetét nyilvánítja s az átiratot azon utasítással teszi át az igazgató tanácshoz, hogy e tárgyban a kívánt bővebb tájékoztatást adja meg.

— A szavazatszedő-bizottság elnöke jelenti, hogy:

a) az igazgató-tanács öt tagja megválasztására beadott összesen 129 szavazat, ebből: Benkő János 129, dr. Szász Béla 128, dr. Jenei Viktor 127, Székely János mérnök 118 és br. Györffy Lajos afa 103 szavazatot nyert; a többi szavazatok megoszlottak;

b) a köz-főtörvényszék 9 bírāja megválasztására beadott 129 szavazat, ebből nyertek:

1. a gondnoki karból: Lészay Ferencz 128, Veres Ákos 127, dr. Kolozsvári Sándor afa 127 szavazatot;
2. az esperesi karból: Hegedüs Lajos 129, Solymosi István 129, Rákosi Lajos afa 125 szavazatot;
3. a tanári karból: Bihari Sándor 128, Sárkány Ferencz 128 és Kerekes Sándor afa 117 szavazatot; egyes szavazatok megoszlottak.

— Közgyűlésünk az előterjesztést tudomásul veszi s Benkő János, dr. Szász Béla, dr. Jenei Viktor, Székely János és br. Györffy Lajos fiait általános többséggel megválasztott igazgató tanácsosoknak;

Lészay Ferencz, Veres Ákos, dr. Kolozsvári Sándor fiait a gondnoki karból, Hegedüs Lajos, Solymosi István és Rákosi Lajos fiait az esperesi karból s végül: Bihari Sándor, Sárkány Ferencz és Kerekes Sándor fiait a tanári karból egyházkerületi köz-főtörvényszéki bírának jelenti ki.

— Tárgyalatik a sérelmi ügyek átvizsgálására kinevezett bizottság jelentése, melyben előterjeszti a székely-udvarhelyi collegium előljáróságának az igazgató-tanács 132—1884. szám alatt kelt azon határozata ellen beadott felfolyamodását, melylyel a collegium két alapítója Kiss Gergely és Kiss József életére vonatkozó iratoknak és okmányoknak a collegium előljárósága által 300 frton törént megvásárlását nem hagyta helyben.

Tárgyalatik az indítványi bizottság előterjesztésére, főtiszt. püspök afa évi működéséről szóló jelentésében foglalt azon indítvány, hogy „mondja ki a főtiszt. egyházker. közgyűlés, hogy segédlelkészeket nemcsak egyházmegyei hivatal viselő, vagy elaggott, elbetegesedett lelkészek, hanem az illető egyházi előljáróság belégyezésével állithatnak maguk, az oly népesebb egyházközségek is, melyekben a papi hivatal betöltésére egy lelkész nem elegendő, az egyházközség pedig több lelkésznek tisztességes fizetést adni nem képes,

Közgyűlésünk, tekintve nevezett alapítók kegyelettel őrzött emlékét, a megvásárolt okmányokat fontos élet-

rajzi adatoknak tartja s mert azok olcsóbban nem voltak megszerezhetők — 300 frt vételáron lett megvásárlását helybenhagyja.

De mert nevezett collegium előljárósága, szabályaink mellőzésével, előzetes engedély megnyerése nélkül fizetvén ki az okmányok árát, jövőre figyelmeztetik szabályaink pontos megtartására.

Ugyanazon bizottság előterjeszti szintén főtiszt. püspök afa által tett azon indítványt, hogy hivassanak fel az egyházmegyék és püspöki vizsgálat alatti egyházközségek az iránt részletesen kidolgozott véleményadásra, hogy a confirmálandó növendékek mi módon volnának alaposabban és sikeresebben oktathatók egy népesebb, mint a kisebb egyházközségekben. Ezen véleményeknek az igazgató-tanács-hoz leendő beadása végső határidejéül jövő évi április hó végét tűzvé ki.

Közgyűlésünk az indítványt elfogadja s a népesebb egyházközségeket felhatalmazza, hogy egyházi előljáróságai engedélyével, a szükséghez képest, káplánt tarthassanak. A káplán kötelességei és javadalmazása szintén az illető előljáróság helybenhagyásával lévén megállapítandók.

Közgyűlésünk az előterjesztett indítványt határozattá emelvén, utasítja az egyházmegyéket és püspöki vizsgálat alatt álló egyházközségeket, hogy a confirmálandó növendékek alaposabb és sikeresebb tanítására nézve adjanak részletesen kidolgozott véleményt s azt 1885. évi április végéig az állandó igazgató-tanács-hoz mulhatatlanul terjesszék fel; kötelességévé tétetvén az állandó igazgató-tanácsnak beadandó vélemények alapján készitendő tervezetnek a jövő évi egyházkerületi közgyűlés elé terjesztése.

Ugyanazon bizottság előterjeszti a marosi egyházmegye közgyűlésének az iránti indítványát, hogy a papi és énekvezértanítói díjlevelekben előforduló ürmértékek a törvényes mérték szerint fejeztessenek ki az egész egyházkerületben s a kiszolgáltatandó javadalmak is azok szerint szolgáltatassanak ki az illetőknek.

Közgyűlésünk az indítványt elfogadván, utasítja az egyházmegyéket és püspöki vizsgálat alatt álló egyházközségeket, hogy a folyó évi szeptember első napjától kezdve kiállítandó új díjlevelekben a métermérték szerinti kifejezések használtassanak.

Ugyanezen bizottság előterjesztése folytán tárgyalatik főtiszt. püspök afa évi működését tárgyzó jelentésében az egyházkerületi közgyűlés figyelmét felhívó azon jelentés részlete, melyben említettik, hogy egyházkerületünkben ismételtén több helyen előfordult a papok és hivei közt előbbiek eszélytelen föllépése következtében a meghasonlás.

Törvényeink e tekintetben orvoslásról nem gondoskodván s az egyházkerületi közgyűlés az ig.-tanács e tárgyban előterjesztett indítványát már két ízben visszautasítván, püspök afa ugyan újabb indítványt nem tesz, de a bekövetkező bajokért a felelősséget magára nem vállalhatván, a főtiszt. egyházkerületi közgyűlésen intézkedését kéri.

Közgyűlésünk, a bizottság ajánlata következtében, utasítja az ig.-tanácsot, hogy e kérdést bővebben tanulmányozva, a codificatio ügyében beadandó javaslatában legyen figyelemmel azon egynázközségek veszélyeztetett helyzetére is, melyekben a lelkész eszélytelensége okán a pap és egyházközség közt kiegyenlíthetlen szakadás van, vagy fenyeget.

Tárgyalatik a kérvényi bizottság előterjesztésére gyermekmonostori egyházközségünk énekvezértanítójának az egyházmegye esperese s az áll. ig.-tanács ajánlatával be-

adott kérelme, melyben annak megengedéséért folyamodik, hogy tanítói hivatala mellett az ottani postamesteri hivatalt is viselhesse.

Közgyűlésünk az állami igazgató-tanács által feljuttatott indokból, de az általa jelzett feltételek szigorú megtartásától feltételezetten, megengedi kérelmesnek a gyerőmonostori postamesteri teendőket vitelét.

Előterjesztetik az egyházkerületi számadások felülvizsgálására kinevezett bizottság jelentése Deák József egyházkerületi pénztárnoknak 1882. évi közpénztári, akadémiai és teremi alapítványi pénzalapra; továbbá Bányai Vitális egyházkerületi volt pénztárnoknak a „Protestans és Kalvin-alap“-ból, valamint a szilágyi egyházak 64000 forint szelvényes urbéri kötvényei kamatairól szóló számadásokra vonatkozólag.

Közgyűlésünk a jelentést átteszi az állandó igazgató-tanácsához azon utasítással, hogy számadók meghallgatásával intézkedjék a jelzett difficultások elenyésztetése végett.

(Vége köv.)

PESTALOZZI HITVALLÁSA.

(Tanulmány.)

Irtta: Csekme Ferencz papjelölt.

(Folytatás.)

Az igazi családanya mellett méltó jellemképe van rajzolva egy földesurnak, egy lelkésznek és egy tanítónak. A mi a nép érdekeit előmozdítja, közösen munkálják. Templomot építettek már. Még egy iskola van hátra. Átlátták, hogy a mostani nevelés oda viszi a gyermekeket, hogy: „gondolatbeli gyakorlatokat érzés nélkül, az érzésbeli gyakorlatokat gondolat nélkül, és a testi erők gyakorlását lelketlenül viszik végbe.“ Egy nyugalmazott katonatiszt vállalkozik a tanítóságra s mintha csak Pestalozzit hallanók, midőn kimondja: tanító akarok lenni. Gertrudhoz megy nevelni, tanulni. „Anyai szívem“ — válaszol Gertrud — „még lakszobám számára sem elég nagy, de ha szüksége leend, számíthat reám.“ A boldogfalvi történetek új szempontokat tártak fel előtte, nevezetesen, hogy: *a népben magában rejlik az önsegélyre való erő, csak azt ébresztetni s fejleszteni kell!*

Azon eszme: *Add meg a népnek azt, a mi benne rejlik, éleszd benne saját tehetségeit, gerjeszd a benne szunnyadozó emberséget s kövess el e tekintetben minden tőled telhetőt, akkor az majd segíthet önmagán* — ez az eszme lelkesítette mindnyájukat.

Rend, tisztaság, erkölcsösség, udvariasság, pontosság első gyümölcsei valának a tanító működésének. A szájvallás szóhalmazát eltörölte, mert mindinkább meggyőződött arról, hogy „korántsem veszteség az emberre nézve, ha szavakat veszít.“ Mert hasztalan mondog a szegénynek: „Van Isten“, a kis árvának pedig: „van atyád az égben“ — pusztán szavak által nem lehet megismertetni az emberekkel az Istent. De ha fölsegéled a szegényt, hogy emberi módon élhessen, ha fölneveled az árvát, mintha volna neki atyja, akkor megismerteted vele a mennyei atyát.“ Boldogfalván többet nem törekednek az embereket mássá faragni, mint a mi a rendeltetése, de nem nyugosznak addig, a míg oda nem jutottak, hogy jól kiképezzék az embereket illető rendeltetésükre.“ A jó rend már látható volt mindenütt, a mi nélkül pedig nincs siker, *mert a hol rend nincs, ott az égfelé vezető létrának nem hiányzik egyebe, csak — a fokai.*

Az urbér, bitófa eltöröltetett; javító-házak lettek felállítva stb.

Ily humanus eszmék megvalósítása volt czélja Pestalozzinak, ezen mű írása alkalmával.

Az említett intézkedések mai napság megvalósítva vannak, ha némelyek más alakban is. De ne feledjük, hogy 1884-ben élünk s így több 100 esztendejénél, hogy ezen eszmék napvilágot láttak. Azon alapot, melyen társadalmi műveltségünk felépült, tiszteletben tartani kötelességünk! Ő vágyott a „világosság után“ s im, a 19-ik század nem is késett meghozni az emberiségnek ezen áldozatot!

Az itt kifejtett alapelvek örökbecsűek maradnak s nem teljesedett be a szerző azon feltevése, „hogy ha ezek csak képzelődéseinek haszontalan kifejezései, akkor úgy, mint a vasárnapi prédikációk, el fognak mulni hétfőre.“

Életének új korszakát nyitja meg Pestalozzinak Burgdorfban való működése. A háboru folyamán a stánsz-árvaház kórházzá alakítottatott és Pestalozzi, az öreg atyai könnyek közt volt kénytelen gyermekeit elbocsátani 1799, ben. Fűrőre utazott a berni felvidékre, mivel egészsége nagyon meg volt rongálva. Alig állt helyre egészsége, elment Burgdorfba. Itt egyik alsórangu iskolában segéd-tanítói állomással kínálták meg őt, kit magasrangu barátai még a háboru kitörése előtt az aargai seminarium igazgatójává akartak tenni — és az alázatos és igénytelen ember nem utasította vissza ezt sem.

Itt alapított *Krüsi Hermann* barátjával egy nevelői intézetet. Krüsi egy szegény svájzi kereskedőnek volt a fia, a ki első ifjúságában nem részesülhetett még csak olyan nevelésben is, hogy bár az írást és olvasást tanulhatta volna meg; kora ifjúságában mint napszámos, takács, küldöncz volt kénytelen megkeresni kenyerét. Később szorgalmasan tanulni kezdvén, csakhamar alapos ismeretekre tett szert s egy előkelő férfit 26 árva gyermek nevelőjéül fogadta. Pártfogója hamar meghalt; ekkor érkezett oda Pestalozzi s együtt vették gondjaik alá az intézetet. Pestalozzit azelőtt még névleg sem ismerte, de ennek lelkesedése az emberiség javáért, nagy tisztelettel és bámulattal tölték el iránta. — *Buszt* egyik kortársuk így ír Pestalozziról: Ugy még soha sem szerette ember szívemet, de annyira nem is nyerte meg senki bizalmamat.“

Az intézet hamar híressé lett. Közélről és távolról özönlöttek oda a tanulók. Az 1801-ik évben írta: „Hogyan oktatja Gertrud gyermekeit“ czimű munkáját.

1804-ben Burgdorf helyett a kormány a *münchenbuchsei* zárdát ajánlotta fel neki, itt azonban nem ült sokáig; csakhamar *Iffertenbe*, a neuchateli tó mellé tette át nevelői intézetét. Itt érte el hírének tetőpontját, akár irodalmi munkásságát, akár nevelői tevékenységét nézzük. Ezen időben írta egy más nevezetes munkáját: *„Nézetek és tapasztalatok az elemi képezés eszméjéről.“*

Ezen munkája alakilag két szakaszt foglal magában: az egyik az említett „Nézetek“, a másik *„Az elemi képezés eszméjéről. Beszéd, elmondott a helvetiai nevelésiügyi barátok társaságának Lenzburgban tartott 1809. évi gyűlésén.“*

Mindkét részben míg egyfelől azon vádak alaptalanságát bizonyítja, melyeket minden lépten-nyomon kellett hallania ellenségeitől, másfelől kifejti nézeteit az elemi képezésről, még pedig az első részben *történelmileg*, a másodikban *philosophailag*. Az általános elemi képezés képezi munkájának egyöntetű tartalmát, hanem nem kis része foglalkozik a vallás-erkölcsi neveléssel s különösen a munka első részén átvonuló vallásos zamat igen szép lapját képezi vallásos világnézetének. Lángoló szeretete s lelkesült törekvése mindinkább közelebb vezérelték az

eszme megvalósításához. Oly sok kísérletek meghiusulása vissza nem retenti s jóakaró pályatársainak segítségével által létesíti a terveket, a miknek igazságáról és megszerezhető erejéről ifjúkora óta álmadozott.

A népet szenvedni látta. „S minthogy — írja — körülményeim és helyzetem következtében igen korán kerültem a szenvedő, elnyomott, özvegyek, árvák és egyéb szegény emberek körébe, természetesen, ha ártatlanságomban tapasztalt szenvedéseik fájdalmat keltettek keblemben s szánalmat gerjesztettek bennem a szenvedők iránt.“

A hűbéri rendszer igája alatt nyögött nép s emberi méltóságán alóli polczon állott. „E tapasztalat megindította szívemet s fájdalmasan érezte velem, hogy minden embernek mulhatlan magasztos kötelessége odaadni a rendelkezésére álló eszközökkel, tehát az egyházi és polgári ép. ugy. mint egyéni és családi élet nyújtotta eszközökkel is, hogy kifejlődhessék benső méltóságának tudata a benne ébresztett erők és tehetségek érzeténél fogva. Hisz csak ilyformán valósulhatnak rajta a szentírásnak áldásos szavai, melyek szerint az ember Isten képére lett teremtvé, s azért benső isteni természetének érzetében, mint Isten fiának, élnie és hálnia is kell. A vallásnak ezt az áldásos igéjét a gyermekkel nemcsak -betanultatni, hanem igazságáról meg is kell győzni. Meg kell vele ismertetni azt az isteni erőt, melynél fogva nemcsak az igavonó marha és teherhordó számára fölé emelkedik, hanem még a biborban és selyemben dúslakodó embert is fölülmulja, ha ez méltatlanul él magasb hivatásának.“

(Folyt. köv.)

KÜLÖNFÉLÉK.

Kolozsvár, 1884. jun. 14.

— **Kerületi közgyűlésünk** méltó befejezését nyerte az Isten házában az egyházkerület által rendezett Zwingli-ünnepély s papszentelés által. A mult vasárnap, reggeli 9 órakor a főlshentelést kérő ifju papok számba vétetvén, a főtiszt. püspök urnak hozzájuk intézett intő szavai után, közgyűlésünk tagjai, ünnepi rendben bevonultak a b.-farkas utczai templomba, melynek minden zugát diszes közönség töltötte be. A helybeli polgári dalegylet szabatos karéneke után főt. püspök afia lépett a szószékre s buzgó áhitattal teljes imádság szárnyaín emelte a magosba az áhitatos hiveket. A megható ima befejeztével fölhangozott karének elzengése után, Baló Sándor, kolozsvári egyházmegyei jegyző, mint a Zwingli Ulrik nagy reformator emlékére egyházkerületünk által szentelt ünnepély szónoka, alapúl vévén a Máté szerinti evangelium 11-ik v. 4—5. verseit, találó vonásokkal vázolta Zwingli Ulrik munkássága irányzatának s reformatori szelleme áldásos hatásának képét. A népszerűségében keresetlen egyszerűséggel előadott beszéd s az azt követett karének után főt. püspök afia lépett ismételten a szószékre s papszentelő beszédet tartott az ifju lelkészek előtt, mintaképpül tüntetvén föl Zwingli Ulrik jellemének főbb vonásait, a szónoki erő, ihletségének mesteri ecsetjével rajzolva a figyelő közönség előtt a nagy reformator mély vallásosságát, mely képesítette őt ar-

ra, hogy munkásságának széles körét hűséggel betöltse s egész életét az Ur szolgálatára szentelve föl, valódi ember szeretettel, teljes szívvel tündökölvé, az önfeláldozás készségével munkáljon azon pillanatig, a midőn életét is áldozatul adta a kappeli sikon. Mély hatást keltett beszéde után, előszólitá az ifju lelkész afiakat, s egyházunk rendtartása szerint a szabályszerű kérdéseket intézve hozzájuk, az Isten szent lelkének segítségül hívása után, az esperesi s jegyzői kartól környezetten, őket a papi szent hivatalra ünnepélyesen kibocsátotta s végül áldást esdve a szószékről anyaszentegyházunkra, hazánkra, urunk királyunk ő felségére s fönséges családjára, a különböző hitfelekezetekre, a nemes városra s helybeli gyülekezetre, az istentisztelet véget ért.

— **A dunamelléki reform. egyházkerület** rendes közgyűlése, mint a Prot. Egyh. s Iskolai lapban olvassuk, f. hó 7-ikén kezdődött meg gróf *Lónyay* Menyhért főgondnok és *Sípos* Pál hely. püspök urnak elnöklete alatt. Hely. püspök ur buzgó imája után, gr. *Lónyay* M. bold. *Török* Pál elhunyt felett érzett fájdalmát a közgyűlésnek felelevenítvén, az ülést megnyitottnak nyilvánította. A közgyűlés megalkotása és *Szóts* Farkas theolog. tanárnak ezen gyűlés folyamára helyettes jegyzőül kineveztetése után felolvastatott a püspöki szavazatok felbontására kiküldve volt bizottság két rendbeli jelentése. Az utóbbi jelentés szerint *Szász* Károly megválasztott püspökül lévén tekintendő s ilyenül a közgyűlés által megerősítettvén, egy küldöttség neveztetett ki *Kálmán* Pál esperes elnöklete alatt *Szász* Károlyt a szavazás eredménye felől értesítendő s őt a közgyűlésbe meghívandó. A megjelent új püspököt a közgyűlés örömeinek lelkes nyilvánításával fogadta, majd *Farkas* József egyházkerületi jegyző — nem lévén jelen a gyűlésen a főjegyző *Filó* Lajos — üdvözölte, tolmácsolván egyfelől a közgyűlésnek a választás eredménye feletti örömét, másrészt az új főpásztor iránti reményeit. Ezután *Szász* Károly emelt szót előbb a mély megilletődés, majd később a közgyűlést többszörös öröm és helyeslésnyilvánításra ragadó lelkesülés hangján. Beszédét nem akarjuk kivonatolni, kár volna belőle csak egy passusnak is kihagyása, reményljük, hogy jövő számunkban a beszédet a maga teljességében közölhetjük. Most csak annyit említünk meg, hogy a püspöki hivatal elfoglalására, hálájának, örömeinek, de egyszersmind erőtlensége érzetének kifejezése mellett magát késznek nyilvánította, kérvén azonban a kerületet, hogy miután ő még jelenleg állami szolgálatban van, s miután még lelkészi állomása sincsen, engedtessek neki idő püspöki széke elfoglalására, hagyassék egyelőre a püspöki hivatal tiszte a jelenlegi helyettes püspök kezei között, ő pedig ezen gyűlésben csak mint tanácsbíró vehessen részt. A közgyűlés örömmel fogadta a püspöki tiszte elvállalása iránt tett nyilatkozatát az új főpásztornak, óhaját készséggel teljesítette, egyszersmind gr. *Lónyay* Menyhért főgondnok is örömmel üdvözölte mint elnöktársát és felhatalmaztatni kérte magát arra, hogy ha azon akadályok elháríttatnak, melyek most az új püspököt hivatala el-

foglalásában gátolják, azonnal rendkívüli közgyűlést hívasson össze a püspöki beigtatás és az előreláthatólag ezuttal le nem tárgyalható ügyek elintézése végett.

— **Szép ünnepély.** A következő sorokat vetjük Gyulafejérvárról: Egy egyszerű, de egyszerűségében is magasztos ünnepélyről kívánom tudósítani e lap olvasóit. Ugyanis: az alsófehérmegyei tanító-egyesületnek gyulafehérvári fiókköre folyó hó 10-én tartotta népes gyűlését Gyulafejérvárrt, kapcsolatban az ő felsége által 45 évi hű és eredménye szolgálatáért dekorált Balog Ferencz fejérvári ref. kántor-tanító idvezlésével. A gyűlés megnyitása után, helybeli ref. pap Elekes Viktor üdvözölte az őszfürtű, de még ifju lelkületű tanítót, meleg szavakkal ecsetelvén az öregnek érdemeit, melyeket e vegyes lakosságú egyházközségben a népnevelés terén szerzett. Ezután a tanítók részéről igen ref. kántortanító Kiss Elek tartott az öreghez, mint Nesztorukhoz és a jóban, nemesben példaadójukhoz, egy igen csinos beszédet; követte ezt a városi hatóság részéről megbízott főkapitány Jenei István meleg üdvözlete, ki a város nevében méltatta az öregnek érdemeit; végezetre megyénk tanfelügyelője, a közkedveltségű Gáspár János ő nagysága tüntette fel az öreg ünnepeltet ifjabb pályatársai előtt, mint példányképet, ki a néptanítói rögzös pályán ernyedetlenül küzdött a legcsekélyebb anyagi jutalmaztatás mellett és imé, a nagy, az erkölcsi jutalom megjött pályája vége felé, midőn egy ország nevében ő felsége, a koronás király ismeri el és dékorálja érdemeit. Mindezen üdvözléseket a közönség riadó éljene s az ünnepelt öreg könnyes szemekkel kísért meghatott felelete követte. Ezen ünnepélyes aktus után a nyilvános tanítások és ezek bírálata igen szép sikerrel megtörténvén, társas ebédre gyűltünk a „Nap“ czimű vendéglő nyári helyiségében, hol is igen sikerült toasztokban adtunk kifejezést a népnevelés egyes bajnokai iránti érzelmeinknek. Jelesen: nsgs Gáspár János *Eötcös emléke- és Trefort cultusministerekért*, emelt poharat Elekes Viktor az *öreg ünnepeltért*, sárdi pap Aradi Weress Sándor nsgs *Gáspár János tanfelügyelőért*, Gáspár János a jelenvolt *két papért: Aradi Weress Sándor- és Elekes Viktorért*, Sebestyén Sándor a *városi hatóságért*, Bihari István a *néptanítói munkálkodásért*, Fogarasi Ferencz a *kántortanítóért* stb. Az egész egyesület osztatlan öröme az öreg „Balog bácsi“ kitüntetése, de talán a miénk az oroszlanrész az örömből, mert nagy kiterjedésű vidékünkön eddigelé csak a mi ref. kántortanítónkat érte a fejedelmi kitüntetés; éppen azért kétszeresen megfoghatatlan azon hidegség, melyet egyházi részről volt alkalmunk tapasztalni ez ünnepepély iránt, a midőn — a meghívás daczára — csak a fönnemlített két lelkész urat volt szerencsénk soraink között láthatni. Vajha e hidegség ne mutatná a népnevelés szent ügye iránti közönyösséget is, mert ha valahol, ugy ezen a vidéken kell vállvetve működni a népnevelés terén! *Borsodi.*

HIVATALOS RÉSZ.

Pályázat.

Az ev. reformatosok debreczeni főiskolájában a gymnasiumban a következő 3 tanári székre pályázat nyitattik:

1. tanszék: classika-literatura tanszéke.

2-ik tanszék: magyar nyelv és irodalom és német nyelv.

3. mathezis és mértani rajz tanszéke, megjegyezvén, hogy a megválasztandó tanárok ezen tantárgyakon kívül kötelesek más tudományok tanítására is vállalkozni, a mint azt a tanári kar által az ő közbejöttükkel megállapítandó tanterv és tanrend a körülményekhez képest igényli.

A képesítésre nézve az országos középiskolai törvény 61. és 62. §§-ai a szabályozók.

A tanárok az iskolai szervezet 103. §-a értelmében 20 heti óránál többre nem lesznek kötelezhetőek. Csak ev. ref. vallásu pályázók kérvényei fogadtatnak el.

Mind a 3 tanszékhez az évi díjazás a következő: rendes tanári fizetés 1000 frt, lakbér 300 frt és 19 köbméter tüzita beszállítva. A tanári nyug- és gyámintézetnek jogos és kötelezett tagjai lesznek.

Mivatalukat az 1884/5. tanévvel foglalják el a megállapított gyakorlat szerint, tanári székfoglaló-beszéd tartásával.

Pályázók kellőleg felszerelt kérvényüket iólyó évi jul. 20-ig a tiszántuli ev. ref. egyházkerület püspöki hivatalához adják vagy küldjék be.

A tiszántuli ev. ref. egyházkerület tavaszi közgyűlésének felhatatmazásából

Debreczen, 1884. jun. 15.

RÉVÉSZ BÁLINT,
püspök.

Pályázat.

A debreczeni theologiai akadémiában egy új tanszék rendszeresítettvén, az arra megválasztandó rendes tanárnak főtantárgya az ó-szövetségi írásmagyarázat és annak segéd-tudományai; jelenleg azonban a vallásbölcsezetet is egész éven át előadni tartozik. Tantárgya most így osztatnak be: Ó-szövetségi írásmagyarázat egész éven át heti 4 órán; bibliai theologia egész éven át heti 3 órán; ó-szövetségi történet héber régiségtannal egész éven át heti 2 órán; vallásbölcsezet egész éven át heti 3 órán. A főtantárgyon kívül a mellék- vagy segéd tudományok, a körülményekhez képest, módosítás és változtatás alá eshetnek. Hetenkénti tanórák száma 10—12; azonban az egyházkerület a tanórák számát, rendkívüli szükség esetében, szaporíthatónak kívánja tekintetni. Tanári fizetés: rendes tanári évi díj 1400 frt, lakbér fejében 300 frt, vagy természetben lakás, ha sor szerint tanári lakot nyer. A tanári nyug- és gyámintézetnek, a

meghatározott feltételek mellett, köteles és jogos élvezője lesz. Hivatalát az 1884^{1/2}. tanév kezdetével foglalja el, szakkörébe eső tanári székfoglaló-beszéd tartásával.

A pályázóknak figyelmébe ajánlatik a főiskolák szervezetét meghatározó szabályok 142. §-a. Pályázók kérvényüket hiteles bizonyítékokkal felszerelve: a tiszántuli

ev. ref. egyházkerület püspöki hivatalához Debreczenbe folyó évi július 20-ig adják vagy küldjék be.

A tiszántuli ev. ref. egyházkerület folyó évi tavaszi közgyűlésének felhatalmazásából
Debreczen, 1884. június 15.

RÉVÉSZ BALINT
püspök.

1. A collegiumokban tanuló ifjak kimutatása az 188^{2/3}-ik tanévben.

Sorszám	A collegiumok neve	A tanulók száma			Előmenetek				Nemz. szerint			Vallás szerint						
		A tanév elején	A tanév végén	Az ezt megelőző 188 ^{1/2} . tanév végén	Kitűnő v. jeles	Elsőrendű	Másodrendű	Osztályzatot nem nyert	Magyar	Német	Román	Református	Lutheránus	Unitárius	Róm. kath.	Gör. kath.	Gör. keleti	Izraelita
1	Nagy-enyedi Bethlen collegium																	
	a) theologiai akadémiában	81	74	70	31	28	14	1	74	—	—	74	—	—	—	—	—	—
	b) a főgymn. 8 osztályában	426	397	359	71	200	123	3	375	2	20	319	12	4	28	8	12	14
	c) a népt. képezde 3 oszt.	60	49	44	15	15	11	8	49	—	—	49	—	—	—	—	—	—
	d) az elemi iskolában	227	207	205	97	75	33	2	191	5	11	147	6	2	34	10	1	7
	Összesen:	794	727	678	214	318	181	14	689	7	31	589	18	6	62	18	13	21
2	Kolozsvári collegium																	
	a) a főgymn. 8 osztályában	274	260	239	66	147	47	—	253	1	6	200	10	—	36	5	1	8
	b) az elemi isk. 4 osztályában	167	149	154	63	58	24	4	144	—	5	122	3	1	13	3	2	5
	Összesen:	441	409	393	129	205	71	4	397	1	11	322	13	1	49	8	3	13
3	Maros-Vásárhelyi collegium																	
	a) a főgymn. 8 osztályában	261	244	286	52	146	45	1	233	2	9	194	3	11	17	7	2	10
	b) az elemi isk. 2—4 oszt.	155	145	142	46	76	23	—	142	1	2	115	4	2	20	1	1	2
	Összesen:	416	389	428	98	222	68	1	375	3	11	309	7	13	37	8	3	12
4	Sz.-Udvarhelyi collegium																	
	a) a főgymn. 8 osztályában	180	166	159	48	92	25	1	162	2	2	150	2	6	4	—	3	1
	b) az elemi isk. 4 oszt.	113	110	120	36	53	20	1	107	3	—	82	5	8	14	—	—	1
	Összesen:	293	276	279	84	145	45	2	269	5	2	232	7	14	18	—	3	2
5	Zilahai collegium																	
	a) a főgymn. V—VIII. oszt.	54	52	55	20	21	11	—	51	—	1	38	—	—	9	1	—	4
	b) az elemi isk. 4 „	160	147	157	50	59	38	—	140	1	6	126	2	—	13	—	—	6
	Összesen:	214	199	212	70	80	49	—	191	1	7	164	2	—	22	1	—	10
6	Szászvárosi Kún-collegium																	
	a) a főgymn. 8 osztályában	176	158	151	32	86	36	4	85	10	63	55	8	—	22	9	54	10
	b) az elemi isk. 4 „	112	94	79	20	46	19	9	70	5	19	44	4	—	14	5	15	12
	Összesen:	288	252	230	52	132	55	13	155	15	82	99	12	—	36	14	69	22
7	S.-Szt.-györgyi Sz.-Mikó-colleg.																	
	a) a gymn. I—IV. osztályában	108	105	103	37	55	12	1	98	1	6	80	2	2	13	2	5	1
	b) az előkészítő „	41	37	28	12	13	10	2	37	—	—	28	—	1	7	1	—	—
	Összesen:	149	142	131	49	68	22	3	135	1	6	108	2	3	20	3	5	1
	Főösszeg:	2595	2394	2351	696	1170	491	37	2211	33	150	1823	61	37	244	52	96	81
	A múlt évben:	2604	2351	1137	694	1137	450	70	2173	35	143	1817	60	29	220	60	87	78

2. A gondnoki, a tanári és tanítói személyzet kimutatása.

A collegiumok neve	Tanárok s tanítók száma												Összesen	Megjegyzések
	Gondnokok		Theol.		gymnasiumi		Tanító képezde		Elemi		Összesen			
	rendes	segéd	rendes	segéd	szakoktató	közoktató	énekl., zene- s torna-tanító	igazg. tanár	segédtanár és szak- oktató	osztály-tanító		szak-tanító		
N.-enyedi Bethlen-collegium	4	4	7	4	1	2	3	1	2	3	—	27	Dr. Magyar Károly, főiskolai orvos, a 4 éves theol. logusoknak a közegészségtant het. 3 órán tanította Kis Ferencz a történelem rendes tanára, évi szolgálat után nyugalomba lépett.	
Kolozsvári collegium	4	—	7	3	2	4	3	—	—	4	2	25		
M.-Vásárhelyi collegium	4	—	7	4	2	1	3	—	—	3	2	22		
Sz.-Udvarhelyi collegium	4	—	5	3	3	4	1	—	—	4	—	20		
Zilahai collegium	5	—	5	2	2	—	2	—	—	4	—	15		
Szászvárosi Kún-collegium	4	—	5	3	3	2	—	—	—	3	—	16		
S.-Szt.-györgyi Sz.-Mikó collegium	5	—	2	2	2	1	1	—	—	1	—	9		
Összesen:	30	4	38	21	15	14	13	1	2	22	4	134		
A múlt évben:	31	4	37	18	16	13	13	1	2	23	13	140		

3. A tanulmányi előmenetel %-os kimutatása az 188²/₃ tanév végén tartott vizsgálatok eredménye alapján.

Sorszám	A gymnasiumokban					Az elemi iskolákban					A theol. akadémiában és tanítóképezdeben	
	Beiratott	vizsgálatok folytán osztályzatot nyert	kitünő v. jeles	osztályzatot nyert		Beiratott	Vizsg. folytán osztályzatot nyert	kitünő v. jeles	osztályzatot nyert			
				I. rendű	II. rendű				I. rendű	II. rendű		
1	Nagy-Enyeden	426	394	18-02	50-76	31-22	227	205	47-32	36-59	16-09	Papi szigorlat tartatott 1882. szept. 5. és 6. napjain. Szigorlatra állott 17. A papi hivatalra képesítetnek találtatott 16, még pedig kitünően 3; jelesen 4; egyszerűen 9-en; egy két tantárgyból új szigorlatra utasított.
2	Kolozsvárt	274	260	25-38	56-56	18-06	167	145	44-44	40-00	16-56	
3	Maros-Vásárhelyt	261	243	21-39	60-09	18-52	155	145	31-73	52-41	15-86	
4	Sz.-Udvarhelyt	180	165	29-09	55-76	15-15	113	109	32-32	48-83	18-85	
5	Zilahon	54	52	38-47	40-37	21-16	160	147	34-02	40-13	25-85	
6	Szászvároson	176	154	20-78	55-84	23-38	112	85	23-53	54-12	22-35	
7	S.-Szentgyörgyön	108	104	35-58	52-88	11-54	41	35	34-28	37-15	28-57	
	Összesen:	1479	1372	26-96	53-17	19-87	975	871	35-32	44-12	20-56	Az újabb szigorlati törvény értelmében alapvizsgálat tartatott 1882. szept. 25. és 26. napjain. A 13 szigorló közül 11-en sikeresen ültek ki a vizsgálatot; 2 javító vizsgálatra utasított. Ugyanekkor ketten a régi rendtartás szerint korábbi engedély folytán állottak fel papi szigorlatra: egy jelesen képesített, egy pedig két tantárgyból új szigorlatra utasított.
	A múlt évben:	1479	1337	28-41	54-11	17-48	1003	835	32-81	49-83	17-36	

PROTESTÁNS KÖZLÖNY

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

MEGJELENIK MINDEN VASÁRNAP.

SZERKESZTŐSÉGI SZÁLLÁS:

b.-farkas-utca 16. szám, hova a lap szellemi ügyeit illető küldemények a szerkesztő nevére czimzendők.

ELŐFIZETÉSI ÁR:

Egész évre 6 frt, félévre 3 frt, évnegyedre 1 frt 50 kr.

HIRDETÉSI DIJ:

Egy négyszög centiméternyi tér egyszeri hirdetésnél 3 kr.

KÉZIRATOK NEM ADATNAK VISSZA.

KIADÓHIVATAL:

„Magyar Polgár” nyomdája, b.-közép-utca 2. sz., hova az előfizetések és hirdetési díjak küldendők.

FELELŐS SZERKESZTŐ ÉS LAPTULAJDONOS: SZÁSZ DOMOKOS. — KIADÓ: AJTAI K. ALBERT.

Tartalom: Szász Károly beszéde. — Tanügyi jelentés. — Közgyűlés. — Pestalozzi hitvallása (Csekme Ferencztől). — Különfélék.

SZÁSZ KÁROLY BESZÉDE.

— A dunamelléki egyházkerület közgyűlésén. —

Főtisztelendő egyházkerületi közgyűlés!

Nagyméltóságú gróf, főgondnok ur!

Az egyházkerület érdemes jegyzőjének üdvözlő szavaiból, s már előbb az itt megjelenésre engem fölhívó küldöttség nagyméltóságú szónokának kijelentéséből megértettem nemcsak azt, a mit a hír szárnyai már előbb széthordtak s meghoztak hozzám is, hogy egyházkerületünk összes egyházai általános többségének szavazataival e kerület püspökévé választattam, hanem azt is, hogy e választást a főtiszteletű egyházkerületi közgyűlés is megerősíteni méltóztatott.

Tudom, főtiszteletű egyházkerületi közgyűlés, hogy ily perczen, ily tudósítással szemben nem kellene, nem volna szabad, más érzelmeknek férközni a szívhez, mint az öröm és hála fölemelő érzéseinek. Mert mi lehet nagyobb öröm férfi szívnek, mint életünk déljétől alkony felé hajolva útunk, méltányolva látni eddigi munkánkat s igyekezeteinket, és érdemünk fölötti jutalmat találni társaink azon kijelentésében, hogy erőnket nem vélik még annyira hanyatlottnak, tehetségünket s buzgalmunkat pedig olybá tartják, hogy még „jó munkát” (I. Tim. III. I.) várhatnak tőlünk! S mi volna méltóbb arra, hogy hálával boroljunk le az isteni kegyelem előtt, mely ezt megérnünk engedte, s köszönettel adózzunk azoknak, a kik bizalmukkal erre segítettek!

És mégis, főtiszteletű egyházkerületi közgyűlés! meg kell vallanom, hogy az örömen kívül, mely e kijelentésre keblemet dagasztja, a hálán kívül, melyre magamat mélyen kötelezve érzem,

— e pillanatban még egészen másnemű érzések is férköznek szívembe, sőt ostromolják azt régóta már.

Mindenek fölött, természetesen, az aggodalom, ha meg tudok-e majd felelni, csak részben, csak valamennyire is, a kötelességeknek, melyek a püspöki széken, egy nagy egyházkerület élén, reám várnak, avagy csak a várakozásnak is — mely legalább azok részéről, kik engem e helyre állítani kívántak — felém fordul. Én e részben sokkal kevésbé bízom — s biztam elejétől fogva — magamban, mint ők. De erről később.

Mert másnemű aggodalmak is tolokodtak lelkem elé s azok, megvallom, még e terembe léptemkor is, a küszöbig kísérték. Oly magas fogalommal bírok a püspöki hivatalról és a püspöki székről, hogy azt — nem a benne ülőért, hanem magáért a székiért — minden, még a legcsekélyebb, s bár csak félreértésből eredő — vádtól vagy gyanusitástól is megkimélve kívánom tudni, a megválasztott püspök sikeres működésének és így magának az egyháznak érdekében. S ámbar, a néhai, dicső emlékű püspökünk Török Pál halála óta kerületünkben lefolyt háromszori szavazás mindenikében, egyházainknak — két ízben viszonylagos, a harmadikban pedig általános többsége csekély személyem mellett nyilatkozott, s különösen a harmadik szavazásban egyházaink általános többsége nyíltan manifestálta, hogy a háromszori választás minden esélyei után is, engem kíván a püspöki székre ültetni s teledve személyes gyöngeségemet, bizodalma csekélységemben összpontosította is, de a választási folyamat különböző esélyei alatt annyi kellemetlen érzésen s aggályon mentem át, hogy most, azok befejeztével — mivel itt nem egyéni személyemről, hanem egyházkerületünk leendő püspökéről van szó, meg kell vallanom, hogy teljes megnyugtatót és részben csak az ad, hogy a püspöki választás

megerősítésére zsinati törvényeink által hivatott testület, az egyházkerületi közgyűlés, ezen választást helyben hagyta és megerősítette, mert hiszen e közgyűlés ítéletében megnyugodni, mindnyájunknak kötelessége, s az első sorban nekem is, bármily nehezen tudjam is rá elhatározni magamat.

S ha már ez iránt meg vagyok s meglehetek nyugtatva — a mit tartozó tisztelettel s hálással köszönettel fogadok: a lefolyt választás irányában akkor nem marad egyéb teendőm, mint követni Pál apostol példáját (Filip III. 14.) s „azokat, melyek hátam megett vannak elfelejtve, azokra pedig igyekezve, a melyek elől vannak, a cél felé futnom: az Istennek a Jézus Krisztusban való mennyei hivatala jutalmának elvételére.“

De épen itt lep meg, s nem enged sem zavartalanul örülnöm a részemre jutott kitüntetésnek, sem kellőképp hálát mondanom érte, az a fő és legnagyobb aggodalom, s kétely, melyről már szólottam, — valjon leszek-e képes, leszek-e erős, avagy csak valamennyire is megfelelni a rám váró hivatásnak és kötelességnek, s a hozzám kötött, bár nem túlzó és vérmes, de csak jogsult várakozásoknak is.

Maga az, hogy a Török Pál megürült helyére lépek, s a nagy alkotások ez emberének munkáját vagyok hivatva folytatni: a kikerülhetetlen összehasonlítások tudatában, elég volna a legnagyobb aggodalommal, sőt félelemmel tölteni el keblemet. De azon kívül is, magokban a püspöki hivatal feladataiban átalán — s a mi magyar protentáns, és kerületi viszonyaink közt különösen elégséges ok van, gyöngeségem érzetében, a méltó aggodalomra s az attól való félelemre, hogy állásom magaslatára emelkedni s feladataimnak megfelelni, kétszeresen nehéz lesz nekem, ki tizenhét év óta, az egyház tényleges szolgálatából kilépve, az egyházi kormányzatban csak igen kevés és jelentéktelen részt vehetve, az egyházi és kerületi ügyek szövevényeiben nehezebben fogom megtalálni magamat, mint tehetné az, a ki folyvást az egyház hajójának kormányosa mellett ült. S vajjon nem kellend-e még azon előítélettel is küzdenem, hogy az állam szolgálatából lépve ismét az egyházéba, amannak reminiscenciáitól talán nehezebben tudok szabadulni itt, mint némelyek talán óhajtandónak tartanák.

Ez utóbbi aggodalommal szemben azonban engem az az öntudat, s a netalán kételkedőket az a kijelentésem nyugtassa meg, hogy én az állam szolgálatába is átvittem s tizenhét év alatt is csonkítatlanul megőriztem egyházi szolgálatom reminiscenciáit, melyeket az a meggyőződés is erősített, hogy a magyar állam és a magyar protentans

egyház érdekei nem csak ellentétben nem állanak egymással, de sőt szorosan összetartani s egymást támogatni és erősíteni vannak hivatva, s új hivatalomban is egyik vezérelvem lesz, a magyar állam s a magyar protestáns egyház ez összetartozását, e kölcsön-viszonyát, nem széthuzással gyöngíteni, sőt lelkes közreműködéssel szilárdítani.

Nagyobbak s nehezebbek azonban az egyházi feladatok, melyek itt rám várnak s melyek elől erőtlenségem palástja alatt kitérnem nem szabad. Püspöki programmot, rögtönözve, azt hiszem nem vár ma tőlem a főtiszteletű egyházkerületi közgyűlés, s talán még annyit is felesleges mondanom, hogy feladataimmal legalább tisztában vagyok, a mi persze nem azt teszi, hogy azoknak betöltésére a kellő tehetség birásával is biztatnám magamat. Tudom nevezetesen, hogy mindenképp előt a tiszta hit órének kell lennem az egyházban s különösen az egyház ama veteményes kertjében, a lelkészképző intézetben; hogy Krisztus vérével megváltott egyházunknak, őseink vérével szerzett jogai védőjének kell lennem, bár honnan netalán jöhető, (de reméljük, nem jövendő) megtámadások ellen; hogy felvigyáznom kell lennem, abban, hogy egyházainkban és azok kormányzatában mindenképp ékesen s jó rendben legyenek, és hogy egyebek közt és főképp, arra is törekednem, hogy egyházunk lelkipásztoraiban és tanítóiban az igazi haladásnak — ennek a legfőbb protestáns elvnek és irányzatnak, s azzal a közmívelődésnek előharczosa legyen és maradjon, mint volt mindig, s mint most — a rohanva haladó korral, kétszeresen kell lennie.

De ismétlem, püspöki programmot adni nem célom s nem is lehet ez alkalommal. Már is igen soká vettem igénybe a főtiszteletű egyházkerületi közgyűlés figyelmét. Csak annyit engedjenek még mondanom, hogy buzgó törekvésem leend, azokat, kik bizalmukkal megtiszteltek, tőlem telhetőleg igazolni; azokat pedig, kik bizalmukat nekem, kétségkívül jó okokból, előlegezni nem kívánták, szeretettel és hűséggel győzni meg arról, hogy arra, legalább utólag, nem vagyok egészen méltatlan.

És most kijelentem, hogy az egyházkerület egyházi többségének, a főtiszteletű közgyűlés által megerősített választását hódoló engedelmes-séggel fogadom s püspöki hivatalomhoz és annak gyenge erőmet felülmuló feladataihoz, az egyházkerület és a főtiszteletű közgyűlés minden tagjának, első sorban pedig Excellentiádnak s méltóságos gondnoki és nagytiszteletű esperesi karnak kegyes támogatását kérem és remélem.

Köztem s a püspöki szék közt azonban, főtiszteletű egyházkerületi közgyűlés, még két akadály áll, melyeknek elmozdítására időt kell kérnem a főtiszteletű egyházkerületi közgyűléstől. Egyik az,

hogy e perczen még állami szolgálatban vagyok, a melytől való legk. felmentésemet kell kérnem Ő Felségétől, Urunk és királyunktól; mert mig azt meg nem nyerem, a püspöki székek számolyára sem léphetek. A másik az, hogy nézetem szerint magyarországi reformált egyházunknak hitelveinken alapuló szervezete s százados gyakorlata szerint a püspököknek az egyház tényleges szolgálatában kell állania, vagy hittanári, vagy lelkészi széken; én azért magamat, püspöki hivatalomba beavattatni csak akkor kívánom, ha egyházkerületünk valamely gyülekezete, lelkipásztori hivatalára meghívand s nekem módot nyújt arra, hogy papi szék-ből léphessek a püspöki székbe.

Kérem azért, méltóztassék megengedni a fő-tiszteletű egyházkerületi közgyűlésnek, hogy a püspöki hivatal vezetése egyelőre még a mostani erős kezekben maradjon, én pedig mint eddig tanácsbírói minőségemben vehessek részt a közgyűlés tanácskozásaiban.

TANÜGYI JELENTÉS.

(Az 1884. évi egyházker. közgyűlésen felolvasta Parádi Kálmán, tanügyi előadó.)

(Vége.)

A mit egyházkerületünk rég óhajtott, valahára betölt. — A középoktatás ügye törvény által rendezve van. A törvény ma már biztos alapot vetett, az iskolaföntartás feltételeit megállapította, a kereteket kimérte és meghatározta.

Közönségesen ismert dolog, hogy az 1881. évi debreczeni zsinat megállapította a nevelés és oktatás szervezetét is s azt ő felsége elébe, az egyház alkotmányát tárgyzó határozataival együtt, szentesítés végett felterjesztette. Minthogy azonban akkor a középiskolai oktatás országos törvény általi szabályozása és rendezése közel kilátásban volt, a zsinati tanügyi munkálat szentesítése elhalasztatott; mindamellert nem mondott le az 1882-ben folytatólagosan tartott zsinat arról, hogy e szabályzata az egyetemes egyház kebelében életbe ne léptetessék. Határozatilag megbizta az egyetemes Conventet az összes tanügy fejlődését vezetni és irányozni, arra nézve elveket megállapítani, a köznevelés és közoktatás szervezetét összhangzásba hozni az országos törvénnyel. Így jutottunk az egyetemes Conventnek f. é. márczius havában, Budapesten hozott határozatai folytán, s ezeket megelőzőleg az egyetemes tanügyi bizottságnak összehasonlító előmunkálata alapján, a *köznevelési és közoktatási szervezet* második kiadásához, mely immár a magyar ref. egyház összes iskoláira nézve kötelező erejű törvényvé vált.

Ugyancsak az egyetemes tanügyi bizottság mult évi július hóban Bpsten, majd december havában Debreczenben tartott ülésében javaslatokat készített a theolo-

giai akadémiák, tanítóképzőintézetek, középiskolák szervezetére és tanterveire, valamint a középiskolák belrendtartására és fegyelmezésére vonatkozólag; ezeknek alapján megállapíthatta a fentebb jelzett időben működött Convent a főtörvény fogantatásának módzatait: a tanterveket és rendszabályokat. Ezek közül én ezuttal a főtiszt. közgyűlés becses figyelmét csupán a középiskolai tantervre és a középiskolák belrendtartására bátorkodom különösebben felhívni, mint a melyek sürgős életbeléptetése iránt a főtiszt. közgyűlés még ezen ülés szakán fog intézkedni.

Az országos törvény megszabta a tantárgyakat és a tanfolyamok évszámát, egyházi főhatóságaink megállapították a tantervet részleteiben. „Egy oly tanterv készítése, mely az idők jeleit is tekintetve veszi, mely a régít könnyelműen nem rombolja le, az újat vakon nem fogadja el; az oly tanterv készítése, mely a classicus és modern irányt egyeztetni, az idealismust és realismust kibékíteni, a haladást biztosítani tudja, igen nagy feladat; sok tudományt s nagy alkotó képességet kíván.“ Ilyen tantervet igyekezetek adni egyházi főhatóságaink és adtak is. Megfelel-e a várakozásnak, kielégíti-e a középiskolai oktatás mai igényeit, azt majd a jövő mutatja meg. De hogy e jövő bírálata igazságos és tapasztalaton alapuló lehessen, e tantervet, a mint van, alkalmaznunk és életre kell szölitelnünk. Tul kell már egyszer esnünk a folytonos szervezési kérdéseken, hogy a valódi munka korszaka, a tökéletesítés kezdetét vehesse.

A conventi tanterv szerint, a gymnasium nyolcz, egy-egy évre terjedő tantolyamból áll s egységes egésznek képez, tehát az al- és felgymnasium megkülönböztetése s a valóságban is elkülönítése mellözve van. A tantárgyak egymásután következése azon oktatástani elv által van meghatározva, hogy a könnyebb a nehezebbet, a szemlélhető az elvontat megelőzze. A nyelvek tanításánál az anyanyelv képezi az alapot, a központot, melyre a többiek vonatkoznak s a tanulók két idegen nyelv grammatikája megtanulásával egyszerre nem terhelhetnek. A rokon tárgyak csoportosítása és kapcsolatos tanítása által lehetőleg igyekszik e terv a tantárgyak sokféleségéből — ha t. i. mindeniket önállónak vennők. — származtató túlterhelést kikerülni. Így csatolja a történelemhez a politikai földrajzot, a minek jogosultsága kétségbevonhatatlan, a mennyiben a történelemnek egyik főhatározója a hely, a hol az esemény lefolyt. A természetrajz propaedeutikus cursusát a természeti földrajz körébe olvaszthatja be, minthogy valamely helynek, vidéknek physiognomiáját az ott található természetrajzi tárgyak minősége és mennyisége határozza meg. Mivel azonban minden ily csoportosítás a rendszer rovására történik, ez csak az alsóbb osztályokban van meg. Az alsóbb osztályokban az oktatás tárgyilagossága ismeretek gyűjtése, legfőleg csoportosítása, a felsőbbekben pedig azok rendszerbe szedése, illetőleg rendszeres előadása.

A tanórák száma az egyes osztályokban (23, 26,

28) s a tanulók összmunkásságának igénybevétele fokozottan emelkedik felfelé, általános igazság lévén, hogy több erő többre képes; több munka több időt igényel; több foglalkozást fejlettebb test és lélek jobban megbír. S végül, mivel a gymnasium nemcsak a tudomány- s a műegyetemekre készít elő, hanem hivatása egyszersmind a tudomány jelen állásának és a társadalmi állapotoknak megfelelő általános műveltséget terjeszteni: a lelki tehetségek összhangzó kiképzése, az egész ember művelése érdekében tért és időt enged e terv a modern nyelvek és művészeti tárgyak tanulására és gyakorlására is.

A *belrendtartás és fegyelmzés szabályzata* a tanártestületek, az igazgató, az osztálytanár és az egyes tanárok jog- és kötelesség-körét úgy szabja meg, hogy működésükben és eljárásukban összhangzat legyen. Megszabja a felvétel kellékeit, a köz- és megánvizsgálatok idejét és módjait, az osztályozás körüli eljárásokat és fokait, a felügyelet és fegyelem módozatait, melyeket az iskolának, mint nevelőintézetnek, gyakorolnia kell. Ide tartozik az érettségi vizsgálatok ügye is; erre nézve azonban csak javaslatot nyújthattak egyházi főhatóságaink, miután az országos középiskolai törvényben a cultusminister urnak van föntartva az ezen ügyben való közvetlen intézkedés, jelesen: az érettségvizsgálati utasítás megkésztése s foganatosítása.

F. é. április végén értesíti vala b. Vay Miklós ó nagyméltósága elnöktársát, Pagy Péter püspök ó méltóságát s általa az igazgatótanácsot, hogy a cultusminister ur érettségvizsgálati utasítása, melyet az 1883. évi XXX. t.-cz. 22. §-a alapján adott ki, még a folyó tanévben tartandó érettségi vizsgálatokra kihatólag hatályba lép. Az állandó igazgatótanács ezen utasítás hatályba léptéről azonnal értesítette a collegiumi előljáróságokat és tanárkarokat, hogy megfelelő intézkedéseik által az érettségi vizsgálatra lépőket idején tájékoztathassák és előkészíthessék. Az utasításban foglalt kívánalmaknak megfelelőleg és minta szerint nyomtatott az ig.-tanács 2 ezer rovatos kimutatás-blanquettát és 2 ezer érettségi bizonyítványt, melyek a collegiumokhoz, népességükhöz mért arányban leküldettek, a felmerült költségek általuk fedeztetvén. És minthogy a miniszteri utasítás 34. §-a szerint a „felekezetek által föntartott intézetekben, az érettségvizsgálati díjak iránt, az illetékes felekezeti hatóság intézkedik, állandó igazgatótanácsunk kötelességének ismerte a collegiumok előljárósági véleményeinek meghallgatásával a vizsgálati díjat — a bélyegilletéken felül — a rendes tanulóknak nézve 6 frtban, a magántanulóknak pedig 12 frtban megállapítani a főt. közgyűlés utólagos jóváhagyásának föntartása mellett. Egyszersmind kijelentette, hogy egyébként érintetlenül marad a collegiumi előljáróságoknak eddigi joga és gyakorlata e vizsgálatra vonatkozólag is, melynélfogva valóban szegény és jó igyekezetű tanulókat, indokolt kérelmükre, fél v. egész díjelengedésben részesíthetnek.

Egy másik, ugyancsak az országos törvényből folyó ügy, melynek elintézése tesztült várakozásban tart mind-

nyájunkat, a törvény követelményeinek megfelelő berendezése gymnasiumainknak. Ezen ügy érdekében az egyetemes Convent a múlt év szeptember havában Kolozsvárt tartott ülésein 40. sz. jkv. határozatával kötelességévé tette az egyházkerületeknek a segélyre szoruló tanintézetek összeírását, elrendelvén egyszersmind ugyane jkv. 44-ik száma alatt azt is, hogy egyházi előljáróink tartóztassák vissza egyelőre az illető iskolaföntartó-testületeket bármilyen ily természetű szerződések kötésétől. Igazgatótanácsunk a collegiumok előljáróságaitól e célra beadott véleményes javaslatokat a megfelelő költségelőirányzatokkal együtt felterjesztette a Conventhez, mely legközelebbi üléseiben fog a további teendőkre nézve irányadó határozatokat hozni. Addig is erőt ad és megnyugtat az a tudat, hogy valamint a múltban, úgy most teljes erővel azon törekszünk, hogy középiskoláink a magyar állam culturérdekeinek hathatós, versenyképes művelőiül tekintessenek.

Végezetre nem hagyhatom említetlenül igazgatótanácsunknak — a Convent felhívása következtében tett — azon intézkedését sem, melynélfogva felküldettek 1991.—1883. ig.-tan. szám alatt a cultusministeriumhoz a jelenleg érvényben lévő gymnasium tanterve, rend- és fegyelmi szabályok, azzal a határozott igérettel, hogy a már készülőben lévő és a nyári szünetben okvetetlenül elkészülő új tanügyi szervezet életbeléptetése már a közelebbi 1884. tanévre megfelelő átmeneti intézkedésekkel megkezdetik egyházkerületünkben is. E miatt a cultusminister ur nem találta időszerűnek a már csak jelen tanévben érvényes szabályzatok és tanterv részletes bírálatába bocsátkozni s visszaküldte 7235.—1884. szám alatt összes kiadányainkat; megkivánta azonban, hogy a kidolgozás alatt álló új szervezet annak idején, még életbeléptetése előtt, hozzá felküldessék.

Az előadottakkal kapcsolatban állanak a nagyenyedi tanítóképzede tanfolyamának négy évre való kiterjesztése, az átmeneti intézkedések és a sz.-udvarhelyi collegiumnál rendszeresítendő második ó-classica literaturai tanszék ügye; ezeknek ismertetése alól azonban felmentenek az igazgatótanácsnak a tárgysorozat rendjén kitűzött önálló jelentései s javaslatai.

S miután igénytelen jelentésem e második része csak egyszerű tájékoztatás a történetek és teendők felől, bátorodom azt tudomásvételre ajánlani s egyetlenegy pontjára: az érettségi vizsgálatok ügyében tett igazgatótanácsi intézkedésekre vonatkozólag a főtiszt. közgyűlés becses jóváhagyását kérni.

KÖZGYŰLÉS.

III. ülés.

jun. 7-én.

— A múlt ülés jegyzőkönyve felolvasatván, hitelesítettik.

— A szavazatszedő bizottság elnöke jelenti, hogy:
a) Az udvarhelyi collegium történelem, földrajzi tan-

székére beadatott összesen 146 szavazat, ebből *Solymosi* Endre 109, dr. Gergely Sámuel 35 szavazatot nyert: esett 2 szavazat; e szerint általános többséget nyert *Solymosi* Endre.

Közgyűlésünk a jelentést tudomásul veszi s *Solymosi* Endrét a sz.-udvarhelyi collegiumnál a történelem-földrajz megválasztott rendes tanárául jelenti ki.

— Ugyanazon bizottság jelenti, hogy a m.-vásárhelyi collegium alondnoki állomására beadatott összesen 146 szavazat, s ebből 145 szavazatot nyert *Illyés* Károly fia; 1 szavazat esett.

Közgyűlésünk a jelentést tudomásul veszi, s *Illyés* Károly fiát a m.-vásárhelyi collegium megválasztott alondnokának tekinti.

— Ugyanazon bizottság jelenti, hogy a sz.-szolnoki egyházmegye első alondnoki állomására beadatott 137 szavazat; ebből általános többséget (127 szavazatot) nyert *Kovács* Mihály, a második alondnoki állomásra beadatott ugyanannyi szavazat, ebből 137-et nyert *Gencsy* Sándor; a harmadik alondnoki állomásra beadatott 138 szavazat, valamennyit megkapta *Szikszai* Lajos.

Közgyűlésünk a jelentés alapján *Kovács* Mihály, *Gencsy* Sándor és *Szikszai* Lajos fiát a sz.-szolnoki egyházmegye megválasztott alondnoká tekinti.

— Ugyanazon bizottság jelenti, hogy az ig. tanács ügykezelése megvizsgálására kiküldendő három tagu bizottságra beadatott összesen 90 szavazat, ebből általános többséget és pedig 76 szavazatot *Hegedüs* István, 73 szavazatot *Veres* Ákos, 75 szavazatot *Baló* Sándor nyert.

Közgyűlésünk *Hegedüs* István, *Veres* Ákos és *Baló* Sándor fiait az igazgató-tanács ügykezelés megvizsgálására kiküldött bizottság tagjaiul jelenti ki.

— Napirendre tüzetik a sérelmi bizottság jelentése s ennek alapján tárgyaltnak a Bethlen főiskola előjáróságának, a n.-enyedi egyházmegyének s egyháztanácsának, valamint a sepsi egyházmegyének fölfolyamodásai az áll. ig. tanácsnak 939—882. sz. alatt kelt körrendelete ellen.

Közgyűlésünk a bizottsági javaslat 1-ső pontja értelmében, tekintettel arra, hogy a kifogásolt leirat nem tekinthető a zsinat által megállapított s hatályban levő fegyelmi szabályokról eltérő külön szabályzatnak, csupán az igazgató-tanács által saját hatáskörében jogszerűen kibocsátott intézkedések s illetőleg a fegyelmi szabályok 257-ik §. tiszteletben tartására irányzott figyelemztetésnek, felfolyamodókat felfolyamodásukkal elutasítja. A sérelmi bizottság előterjesztésének 2-ik pontjában foglalt javaslat fölött szavazás történt, és,

Közgyűlésünk a javaslatot nem fogadja el.

— Napirendre tüzetik a kérvényi bizottság jelentése, ennek alapján tárgyaltnak *Baczoni* Ádám, sz.-udvarhelyi volt lelkész kérelme az iránt, hogy az 1867-ben kelt közzsinati ítéletnek, mely szerint papi hivatalától elmozdított, jogi hatálya szüntettessék meg s kérelmes helyeztessék *honesto vacantiába*, följogosítván arra, hogy papi állomására folyamodhassék.

Közgyűlésünk kérelmet elutasítja.

— Ugyanazon bizottság előterjeszti *Petre* Mózes k.-enyedi volt lelkész az iránti kérvényét, hogy a közfőtörvényszék által kimondott ítélet hatása fölfüggesztvén, engedtessék meg neki, hogy papi állására pályázhassék.

Közgyűlésünk, tekintettel arra, hogy kérelmes nem szerelte föl kérvényét kellőleg s főként nem mutatja ki azt, hogy előmozdítása óta minő életet folytat, a kérvény érdemleges tárgyalásába ezuttal nem bocsátkozik.

— Ugyanazon bizottság előterjeszti *Fábián* András hermányi ének-vezér felfolyamodását az erdővidéki egyházmegyének 1884-ben kelt végzése ellen.

Közgyűlésünk e felebbezést illetékes elintézés végett átteszi az áll. ig. tanácshoz.

— Ugyanazon bizottság előterjeszti, a gy.-fehértvári egyházközségnek az iránti kérvényét, hogy az ottani két papi állomás javára tett fejedelmi alapítvány közül a nagyobb összegű javadalomnak az 1883-ik évre esedékessé vált részlete a templom és torony javítására fordítása engedélyeztessék.

Közgyűlésünk a kérelemnek helyet ad, azon kikötéssel, hogy e segélyösszeg, mindaddig, míg egyházközség a templom és torony renoválását tényleg megkezdheti, az áll. ig. tanács által kezeltessék s egyszersmind jövőre nézve határozatilag kimondja, hogy csak oly kérvények fognak e tárgyban figyelemben vétetni, melyek az igazgatótanácshoz előzetesen beterjesztetnek s annak véleménye kíséretében terjesztetnek közgyűlésünk elé.

— Ugyanazon bizottság előterjeszti a n.-szebeni egyházközség az iránti kérését, hogy a megüresedett lelkészi állomás törvényszerű betöltése idejéig, illetőleg 1885 jul. 1-ig a sok oldalú lelkészi teendők végzésére segédlelkészt alkalmazhasson s ennek javadalmazására az egyházközség és az özvegy lelkész között létre jött egység szerint a lelkész-lak hasznobéire fordíttassék.

Közgyűlésünk a kérelemnek helyet ad, de tekintettel arra, hogy a segédlelkész alkalmazása dacára az administratio némely ágaira nézve a gondoskodás szüksége fennforog, e tekintetben való intézkedésre közgyűlésünk főt. püspök fiát fölkéri.

— Napirenden tárgyaltnak az áll. ig. tanács évi működésének megvizsgálására kiküldött bizottság előterjesztése.

Közgyűlésünk a bizottság jelentését minden pontjában elfogadja s határozottá emeli, jegyzőkönyvi elismerést, meleg köszönetet szavazván az áll. ig. tanácsnak egyházkerületünk érdekében kifejtett enyedetlen buzgalmaért s intézkedéseiben vitatható bölcsességéért.

— Tárgyaltnak a n.-enyedi egyházmegye kérdése, melyben hivatkozva a szervezeti törvény II. f. pontjára s az 1884-ik évi évkönyv statisztikai adataira, melyek szerint, a n.-enyedi egyházközséget is bele értve, 22,413 lelket számlál, kéri hogy mostani 4 képviselője helyett már a jövő évi egyházkerületi közgyűlésre 5 képviselőt küldhessen.

Közgyűlésünk, tekintettel arra, hogy a most folyamatban lévő képviselői cyclusra igazolt képviselők megválasztásában kérelmes egyházmegye minden egyházközsége s így a n.-enyedi is élt szavazati jogával és így a kért ötödik képviselő megválasztására nézve nehézség támadna, a kérvénynek csak azon megszorítással s illetőleg kijelentéssel ad helyet, hogy kérelmes egyházmegyének 5 képviselő választására való joga csak a következő választási cycluson kezdve lesz érvényesítendő, addig a mai törvényes helyzet főtartatván.

— Az indítványi bizottság előterjesztése alapján tárgyaltnak a sz.-udvarhelyi egyházmegye közgyűlésének indítványa, mely szerint az énekvezértanítói fizetésnek a tanítót s énekvezért illető aránya egy minden esetben jövőre is használható szabályzatban megállapítandó.

Közgyűlésünk, tekintettel egyfelől arra, hogy amennyiben e kérdés általános elvi kijelentéssel megoldható vala, az 1876-ik közgyűlés 74. a) pont alatt kelt határozattal a lehető intézkedés már megtörtént s másfelől arra, hogy részletesebb meghatározások által a különböző helyi viszonyok miatt nehézségek, sőt jogtalanságok is fordulhatnak elő: az indítványt ezuttal nem tárgyalja, hanem utasítja az egyházmegyét, hogy fölmerülő

esetekben határozzon s megállapodását terjessze föl az áll. ig.-tanácshoz.

— Ugyanezen bizottság előterjesztése alapján tárgyalatik Kis Antal Sámuel s társainak indítványa, mely szerint a közgyűlés megnyitó napja, a korábbi gyakorlat-hoz képest, pünkösd utáni vasárnapra helyeztessék át, a megnyitás ünnepélye a kibocsátandó ifju papok fölavatásával köttetvén össze; vagy ha ez nem volna kivihető, maradjon a megnyitás napjaul pünkösd utáni csütörtök, de e napon tartassék meg az ifju papok kibocsátásával egybekötött ünnepélyes Istentisztelet.

Közgyűlésünk, tekintettel arra, hogy ha a megnyitás napja pünkösd utáni vasárnapra helyeztetnék át, a szorgidő bekövetkezte után tanár afiai nem vehetnének részt a tanácskozásokban s másfelől arra, hogy Kolozsvártt a csütörtök napja rendes vásárnapja s így a helybeli érdeklődő közönség gátolva lenne megjelenésével emelni az Istentisztelet ünnepélyességét, a tett indítványt mindkét formájában mellőzi s a jelenleg divó gyakorlatot továbbra is föntartja.

A sz.-régényi egyházközségnek a papi bérfizetés megalkotása tárgyában beadott felfolyamodását Benkó János esperes afia 12.—1884. sz. alatt kelt intézkedése ellen

közgyűlésünk tekintettel arra, hogy kellőleg felszerelve nincs, elutasítja.

— Elnök afia ajánlatára. közgyűlésünk határozati-lag kimondja, hogy jövő évi ülését Kolozsvártt fogja megtartani.

Az ezt követő Istentiszteletről már mult számunkban szóltunk. Az Istentisztelet végeztével a tagok a gyűlésterembe vonultak s ott püspök afia meleg hangu, köszönő velős szavai után az érdemekben megőszült elnök az ülészakot bezárta.

PESTALOZZI HITVALLÁSA.

(Tanulmány.)

Irta: Csekme Ferencz papjelölt.

(Folytatás.)

Isten azon erőkkal — szellemi erőkkal! — áldotta meg a szegényt is, mint a gazdagot, magasabb szikrája lett belé is oltva a lételnek s ezen magasabb lét jogát visszaköveteli a rongyos darócban is. Midőn Pestalozzi szemlét tart a társadalmi élet nagy tengerének a tükrén s látja az iszapos sárt, a mely annak felületén van — nem titkolhatja el bosszankodását, hogy a nép oly mélyen fetreng a tudatlanságban, erkölcstelenségben. A Krisztus magas tanítása az emberi méltóságról, egyenlőségről, egyetemes emberszeretetről, talán az első és közvetlen tanítványokat kivéve, nem talált lelkesebb apostolra, mint éppen Pestalozziban. Kálvin hazája szülöttje, kálvini vallás ölében nőtt fel, kálvini őszinteséget és szabad szellemet sajátítva el s gondosan ápolva — élte alkonyáig. Szabad hazában, a szabad szó embere! Kálvin szólott az Isten nevében, Pestalozzi igen az emberiség nevében. Mindkettő egyenlően nyílt őszinteséggel, szilárd meggyőződéssel. Sokat experimentált, sokszor tapogatózva, másszor egyenes uton haladva, de mindig az igaz meggyőződés megnyugtató öntudatában. A pusztá intellectualis képzés gyakorlatát már korán elítélte. „Elejétől kezdve abból a meggyőződésből indultam ki nevelési kísérleteimben, hogy az intellectualis képzésre fordított fáradság hasztalanná válik, ha nem ébresztik és biztosítják a gyermekben mindenekelőtt azt, a mi az emberi természetben legszentebb és legfelségesebb, hogy az ész- és műképzés megrendíthetlen alapjává tegyék.

Igaz, hogy azt mondja tovább, nem lehet a gyermekek által érzékelhetővé tétetni a magasabb érzelmekek világát a kíváncsiak közönhéges szeme és füle előtt úgy, a mint felmutathatja és elmondathatja az ember velük szellemük kifejtett erejének eredményét. De azt ne is tegyék, mert ha teszik, elfojtják keblükben a tiszta erkölcsösség hangulatát s így a helyett, hogy az emberi szellemet igazságban, hitben és szeretetben gyakorolnák, éppen az ellankezőt eredményezik; mert az igazi isteni tisztelet, igazságos és szeretetteljes életet egyrészt szemforogatással, szenteskedéssel s mindennemű álvallásossággal, másrészt szószátyárkodással és tudákos csevegéssel cserélik fel.

Bensejében kell az embert emelni, mert csak úgy emelhetjük a szegényt külsejében; ha pedig bensejében nem emeljük az embert, akkor a leggazdagabb, külső pompájának fénye daczára is, alásülyed a benső emelkedettséget nélkülöző koldus állapotába. A tehetség megvan mindenkiben, — biztosítéka hivatásának — csak a kívülről ható inger minőségére kell ügyelni, mert hogy a nevelés alapja ez a kettő, kétségtelen.

És itt visszatér már egyszer látott themájára: a családi nevelésre, minthogy a legelső külső ingert akár az intellectualis, akár a valláserkölcsei nevelésre a — család nyújtja.

A szerető anya kezéből vett kenyérfalat egészen más hatással van a gyermeknek szeretet- és cselekedetbeli kérésére, mint az idegentől vett kenyérfalat. A harisnya, melyek számára az anya köt, egészen másképen úgy szeretetér, mint a melyet vásáron vettek neki. A családi élet alapja minden nevelésnek, a szeretet tűzhelyénél tanul meg a gyermek legelőbb szeretni. Csakis a családi életben rejlenek az ingerek, indító okok, sőt a kényszer is, melyek folytán fejt ki s alapítja meg bennünk a természet, mint isteni felhatalmazott — nemünk tehetékeit. Csakhogy ez oly szülőket tételez fel, kik gyermekeiket többre becsülik a világ minden kincsénél; kiknek szívök azt sugja, hogy minden egyéb vesszen, mintsem gyermekeink leendő boldogságának az alapja hiányozzék a kik „boldognak érzik magukat, ha fellelik a gyermek szemében a hála és radaszzkodás egét“, s a kik más jutalomra nem is számítanak.

„De ime elragadtatva a megnemesített szülői érzet eszményétől s szent erejétől, mely erő a szülői állás befolyását a gyermek nevelésében arra alapítja, a mi Isten rendelete szerint e nevelés szüksépi és változhatatlan alapjának tekintendő, s a mely erőnél fogva távolítható el mindaz, a mi ezen alapnak a világi viszonyokban útját állja, legyen az még oly vonzó és elragadó; elragadtatva az atya és anya magasztos erejétől, mely biztosan s tanterithatlanul követve ama keskeny, de a gyermek természetének magasabb életéhez egyedül vezető utat, minden akadályon keresztül győzelmesen keresztül vergődik: oly világot pillantok meg körülöttem, melybenhiában keresem az ily atyát és anyát.“

(Folyt. köv.)

KÜLÖNFÉLÉK.

Kolozsvár, 1884. jun. 21.

— Tankerületi főigazgatói látogatás. A sepsiszentgyörgyi ev. ref. Székely-Mikó-collegiumot az erdélyi tankerület Szebenben székelő főigazgatója, *Elischer József* ur, váratlan meglátogatásával tisztelte meg. A főigazgató ur f. hó 17-én d. u. az igazgatóságot

fölkeresve, ennek előleges tájékoztatásai s a kérdezősködésekre adott felvilágosításai után $1\frac{1}{4}$ órától esti $7\frac{1}{2}$ óráig tüzetesen megnézegette az iskola külső és belső felszereléseit, gyűjteményeit, tantermeket, lakószobákat stb. Minden vegyes csoportnál és más-más tárgynál élénken érdeklődött annak eredete (beszerzése, adakozója), jelenlegi állapota, jövő sorsa és más mozzanata felől. Megtette észrevételeit, jóakaró tanácsait mindenütt; s kiterjedt pl. a figyelme még arra is, hogy a növendékek ágyai czélszerűen s az erkölcsiséget nem fenyegető beosztással vannak-e elhelyezve? stb. Az igazgatóság felkérésére betekintett a belső ügykezelésbe is. Megnézte az iskolai épületben elhelyezett „Székely nemzeti muzeum“-ot, az ifjusági, tanári kézi- s a közkönyvtárt és végül a tanulók rajzait és írásait a jelen és a korábbi évekről. Mindezekről, általában véve, nagyon elismerő és meglehető nyilatkozatokat tett — s mint mondá — különösen jól esett itt is azon tapasztalata, melyet idáig a felekezetek közt csak a szászvárosi, az udvarhelyi és a mi ref. collegiumainknál észlelt, t. i. az a valódi protestáns nyíltság, mely nem leplezget, nem takargat semmit; hanem nyíltan megmutatja a mi je van, őszintén bevallja a mi je nincs, de a hiányzókat iparkodik beszerezni s tökéletesebb állapotra jutni. Különösen meglepte 10,000 kötetnyi rendezett *közkönyvtárunk*, melylyel — mint mondá — akárhány állami nagy iskolával szemben imponálhatunk. Valamint fölötté megtetszettek a *rajz- és írásgyűjtemények*, melyeket az országos kiállításra felküldendőkné javalt, s éppen egy osztályt az irástanításnál érve, részletes bepillantást tehetett azon ut és módszer felől, mely-nélfogva a mi növendékeink általában véve — mint mondá — méltán első helyen állanak. S részint emlékül, részint más-hol példaképpen felmutatásul néhány rajz- és írás mutatványt óhajtott birni, melyekkel az illető szaktanító azonnal készségesen is szolgált. Másnap, 18-án, délelőtt egészen az intézet *szellemi ügyei* megvizsgálására, nevezetesen a paedagogiko-didaktikumra fordította főfigyelmét. Evégből az egyes osztályokat mintegy 4 órai idő alatt az illető tanárok és tanítók működései közben, a tanvezetőtanár kalauzolása mellett, meg-megvizsgálhatta; kérdezett és kérdeztetett, egyik osztályban több, másokban kevesebb tárgyból, de mégis úgy, hogy mind a tanár-tanító módszer, képessége, mind a tanulók előhaladása egy általános képbe összefoglalható legyen. Így, feleltek a *vallás-, természetrajz-, számból; magyar, német és latin nyelvből* stb.; ez átöbbitől mindenik osztályt nagyjában kikérdezte és kikérdeztette; még pedig, hogy meggyőződjék a tanulók készségéről, szókészletéről, alak és mondattani előhaladásáról, részint egyes, a gyakorlati életre tartozó példákat, kifejezéseket tétetett át az idegen nyelvre, részint pl. a németből ugyanazon példákat, mondatokat nemcsak magyarra fordította le és viszont, hanem áttette latinra, sőt a 4-ik osztályban tanuló oláh fiukkal „román“ nyelvre is, úgy, hogy egy tanuló egy felelettel 2—3—4 nyelvből mutathatta be előmenetelét. A vizsgálatot bezárta az ifjuság vegyes hangu „műénekkarának“ szabatosan előadott s a főigazgató urra kedvesen hatott 3—4 énekdarabja. — Végül az igazgatóságnak elismerését nyilvánítva — miután a megyei, a városi hatóságok főnökeinél s egy-két más előkelőbb helyen rövid látogatást tett és a tanvezetőtanár lakásán adott ebéd alkalomával jelen volt kis társaság körében egypár órai kedélyes székely vendégszeretnek tanujele lehetett — az asztaltársaktól, u. m. Komáromy Andor kir. tanfelügyelő, Császár Bálint városi polgármester, Révay Lajos colleg. gondnok, Bodor Domokos igazgató, Zajzon Farkas polg. isk. tanár és műénektanító urakból s a házigazdától szí-

vélyesen elbucszott azon igérettel, hogy minélhamarabb ismét hozzánk iparkodik. Körünkből — hol annyi kedves emléket és jó benyomást hagyott hátra az ismert tudós, megnyerő modoru és tapintatos eljárásu, alkalmas kormányi férfiú — Csik-Somlyóra és onnan Székely-Udvarhelyre távozott az érettségi vizsgálatokra. $x+y$.

— **Kémerről** írják lapunknak: Folyó hó 15-ike soká emlékezetes leend a kémeri ref. egyháztagok előtt, amennyiben szeretett ifju lelkészük: tisz. *Erőss* Lajos ur e napon érkezett meg hiveinek körébe, hol örömtől repeső szívvvel, diadallal fogadták őt. Több, mint 700 főből álló népsereg sietett az érkező ifju lelkész ünnepélyes fogadására zeneszóval, koszorúkkal, zöld ágakkal. Egész a lelkész lakáig kísérték a szeretett lelkészt. Szép tanubizonyossága ez a szeretetnek. Adja Isten, hogy állandó legyen ez őszinte ragaszkodás. Sok szerencsét és kitartást ifju pályatársunknak az új állomáson!

— **Zárünnepély.** Az ev. ref. collegiumban az évet bezáró ünnepély a jövő *kedd* (jun. 24.) d. u. 4 órakor lesz a tanoda nagytermében, mely alkalommal *Szász Domokos* tart könyörgést és Hegedüs István igazgatói zárbeszédet. A jutalmak ünnepélyes kiosztása is ez alkalommal történik. Az érdeklődő közönséget meghívja az igazgatóság.

— **Tisza Kálmán meghívása.** Id. Csorba Ede ügyvéd és Roboz István lapszerkesztő ma tisztelegtek Tisza Kálmánnal, hogy meghívják a f. hó 30-án Kaposvárott tartandó ref. egyh.-ker. közgyűlésre. A miniszterelnök megígérte leutazását. Földő hó 27-ke körül Bécsbe fog menni, és innét egyenesen Kaposvárra megy 29-én. Hihetőleg vele megy gr. *Széchenyi* Pál miniszter is, ki jelenleg Kaltenleitgebenben tartózkodik Bécs mellett a fürdőben s kit közelebb a kaposvári választókerület képviselőjévé választott. Tisza Kálmán a megyeházában fog lakni, Jankovics László főispán lakásán. Pap Gábor püspök pedig Csépan Antal alispánnal. Somogy megye székvárosa a vendégszeretet melegevel fogja fogadni nagy-növü s országosan ünnepelt vendégeit.

5. A tanulóknak nyújtott segélyösszegek, jutalmak és ösztöndíjak kimutatása, az 188^{2/3} tanévhen.

	frt.	kr.
1. Nagy-Enyeden kiosztatott fejedelmi kegylet czimen	892	16
Jabloneczai alapítványból 8 tanuló közt fejenként évi 80 frt	640	—
Más alapítványból	1748	62
Egyetemen tanuló ifjak számára tett alapítványokból (Sárpataki, Szotyori, Naláczy-féle)	738	3
Az egyházkerület részéről a néptanítóképezde növenkékei közt ösztöndíj czimén	354	—
Czipóban	5250	74
Kegykosztban	1262	90
Tűzifa áraban	1802	24
Kórházi ápolásra (két orvos s ápoló nő fizetése, fa, gyógyszerár stb.)	1082	26
Jutalom és pályadíj czimén 8 drb cs. kir. arany és	1138	12
Hivatalos szolgálatokért a tanulóknak	713	92
Ünnepi követeknek	51	—
Összesen 8 drb cs. kir. arany és	15,673	99

2. Kolozsvárt kiadatott alapítványokból és egyesek ajándékából 1 drb cs. kir. arany és	750	29
Czipóban	509	29
Egyházi árvai alapítványban (5 növendéknek)	426	20
Állami ösztöndíjakban (4 növendéknek „Balassa Zsuzsanna“-féle ösztöndíj címén (1 növendéknek)	240	20
Könyvekben jutalomképen	120	—
Összesen 1 drb cs. kir. arany és	28	96
	2074	74
3. M.-Vásárhely kiosztott csal. alapítványok és jutalmak címén (pénzben és könyvekben) 4 drb cs. kir. és 2 drb 10 frkos aranyat és	2009	02 ^{1/2}
Állami ösztöndíjban (erd. kincstári) 2 növendéknek	120	—
Összesen 4 drb. cs. k., 2 drb 10 frkos arany és	2129	09 ^{1/2}
4. Sz.-udvarhely kiosztott pályadolgózatok jutalmazására s egyéb pályadíjakul 33 tanulóknak 12 drb cs. kir. arany és	163	74
Ösztöndíj és segély címén 82 tanulóknak 24 véka gabonát és	1856	10
Összesen 12 drb cs. kir. aranyat, 24 véka gabonát és	2063	04
5. Zilah kiadott segély, pályadíjak és jutalmak szimén	358	40
6. Szászváros kiosztott jutalmak címén 3 drb cs. kir. aranyat és	232	—
Könyvekben	98	—
Gr. Kún-segély címén	360	03
A szegény tanulók alapjából	83	—
Összesen 3 drb cs. kir. aranyat és	773	03
7. S.-Szentgyörgyön kiosztatott családi alapítványok kamataiban	301	18
Jutalom címén és könyvekben (alapítvány és egyesek ajándékából) 16 drb huszas és	228	50
Összesen 16 drb. ezüst huszas és	529	68
Mind a hét collegiumban kiosztatott összesen 20 drb cs. kir. arany, 2 drb 10 frkos arany, 16 drb ezüst huszas, 24 véka gabona és	23,661	97 ^{1/2}
JEGYZET. A közvetett segély (egy hitközségek és buzgó egyháztagoktól, magántanítás- és felügyeletért, tandíjak és egyéb fizetendők elengedése folytán, kegykosztképen, ünnepi légációból stb) tett Enyeden: 8100 frtot; Kolozsvárt: 10,354 frt; M.-Vásárhely: 932 frt; Sz.-Udvarhely: 657 frtot; Zilahon 1761 frtot; Szászvároson 950 frtot és S.-Szent-Györgyön: 337 frtot, együtt	21,804	—
Ezek szerint a különböző címeken nyújtott segély főösszege	45,405	97 ^{1/2}

4. Az érettségi vizsgálatok eredménye 1882³ évben. — A felavatási szigorlat (rigorosum subscriptionis) eredménye.

A collegiumok neve	A VIII-ik gym. osztály népessége		Pályára léptek										Felavatatott		Oszályismétlésre				
	Magán tanuló	Nyilvános	Vizsgálatra jelentkezett	Visszalépett v. visszaszutasított	Kitüntetéssel	Egyeszerűen	Visszafizettetett	Papi	Jogi	Orvosi	Mézők-épitész	Tanári	Bányászati	Erdészeti	Gazdasági	Katonai	Gyógyyszerészeti	Bizonytalan	
N.-enyedi Bethlen-collegium	—	25	26	8*	6	8	4	1	1	1	3	—	—	1	—	—	—	—	2
Kolozsvári collegium	—	28	28	1	7	20	3	3	8	—	4	—	—	—	2	—	—	—	2
M.-Vásárhelyi	—	28**	21	3	7	18	3	5	3	3	1	3	—	—	4	—	—	—	—
Sz.-Udvarhelyi	—	6	6	—	1	5	—	1	2	1	1	—	—	1	1	—	—	—	3
Zilahi	—	11	12	—	3	8	—	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Szászvárosi	—	6	6	—	4	2	—	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
Összesen:	—	99	104	—	28	61	12	14	19	14	5	9	5	3	8	6	—	—	104
A mult évben:	—	117	113	—	26	79	7	20	25	10	15	2	2	4	8	2	—	—	117

*) Szeptember hóban tehető javító vizsgálatra utasított 3, egy év múlva teendő javító vizsgálatra pedig 5. A szeptemberig visszafizetett 3 tanuló közül 2 szept. 8-án javított, egy 10 hónapra visszavettettet.

**) Ezek közt van 7, kik részint visszavettettek, részint visszaléptek a m. évi érettségi vizsgálatról

*) Visszalépett 3.

PROTESTÁNS KÖZLÖNY

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETILAP.

MEGJELENIK MINDEN VASÁRNAP.

SZERKESZTŐSÉGI SZÁLLÁS:

b.-farkas-utca 16. szám, hova a lap szellemi ügyeit illető küldemények a szerkesztő nevére címzendők.

ELŐFIZETÉSI ÁR:

Egész évre 6 frt, félévre 3 frt, évnegyedre 1 frt 50 kr.

HIRDETÉSI DIJ:

Egy négyszög centiméternyi tér egyszeri hirdetésnél 3 kr.

KÉZIRATOK NEM ADATNAK VISSZA.

KIADÓ HIVATAL:

„Magyar Polgár“ nyomdája, b.-közép-utca 2. sz., hova az előfizetések és hirdetési díjak küldendők.

FELELŐS SZERKESZTŐ ÉS LAPTULAJDONOS: SZÁSZ DOMOKOS. — KIADÓ: AJTAI K. ALBERT.

Tartalom: A jó kezdet. — Zárbeszéd (Hegedüs Istvántól). — Zwingli nevelés-oktatás elvei (Benke Istvántól). — Mihályi Károly emlékezete (Bodor Jánostól). — Pestalozzi hitvallása (Csekme Ferencztől). — Különfélék. — Püspöki körözvények.

JÓ KEZDET.

Az idej érettségi vizsgálatok nyújtják az első alkalmat, hogy tapasztalat útján szerezhessünk magunknak tudomást az 1883. XXX. t. cz. hatásáról. Még ugyancsak a régi rendszer vetése kerül betakarítás alá, de már az új aratás módja szerint s így már ebből vonhatunk következtetést a jövő évek bizonyosan fokozódó eredményeire, mert föltehető, hogy a most bezárult iskolai év egész munkálkodása azokhoz a magasabb igényekhez volt mérve és alkalmazva, a melyeket a nemzet és törvényes képviselője a kormány minden középiskolához már e tanéven kezdve formálhatott.

Mi felekezett, valljuk meg őszintén, nem minden aggodalom nélkül néztünk az újabb törvényes formák alkalmazása elé. Bármennyire megbiztunk némelyek — s majdnem biztosan elmondhatjuk, hogy a kisebbség — a közoktatási kormány jó indulatában és tapintatában: míg mi, a bizalmaskodók is, bizonytalankodtunk arra nézve, hogy vajon minő lesz a gyakorlatban az az ellenőrzés, a melyet a törvény velünk szemben e kormánynak köteletségévé és jogává tön s legalább is kétségeskedtünk, ha vajjon sikerül-e most elején oly kerékvágásba indítani az ellenőrzés menetét, hogy aztán a jó kezdet után a jó folytatást várassuk s oly annyira féltékenyen őrzött autonomiánkat az államhatalom befolyásától veszélyeztetve ne kelljen látnunk. Felekezetünk nagyobb része pedig határozott idegenkedéssel, sőt némelyek ellenséges indulattal is fogadták a Fel-ség legfelső felügyeleti jogának gyakorlati alkal-

mazását illető határozmányok törvénybe iktatását s magában a törvényhozás termében hangzott föl Thaly Kálmán képviselő szava, hogy elvárja felekezeti tanintézeteinktől, hogy a magyar kormány képviselőit be nem eresztik hivatalos minőségükben az iskola falai közé, s megvédik a protestans szellemet az erőszak megmételtyező betolakodásától.

Ám a falrafestett ördög képe csak addig tudott fekete maradni és némelyek rémitésére eszközül szolgálni, a míg a valóság világossága föl nem kelt és a rémképet a semmiségbe szét nem oszlatta.

A közoktatásügyi miniszter ugyanis a kezdet nehézségeit az által enyhítette, sőt mondhatjuk, semmisítette meg, hogy maguknak a felekezeteknek az egyházi élet terén is működő férfiak közül szemelte ki a kormány képviselőit az érettségi vizsgálatokhoz s így mindjárt az első alkalommal megmutatta, hogy törvényes befolyását nem ellenség-, sőt még csak nem is idegenként kívánja a felekezetek tanintézeteiben gyakorolni, hanem a felekezeteket az állam szövetségességévé igyekszik a nagy nemzeti érdekek szolgálatában avatni, hogy az egyesített erők hatása annál biztosabb sikerre vezethessen.

Midőn Trefort Ágoston a mi felekezeti közélettanodáink érettségi vizsgálataira olyan férfiakat és olyan reformatusokat küldött képviselőül, mint Szabó Károly, Gyulai Pál, Imre Sándor, Szász Béla, Kolozsvári Sándor, Jenei Viktor sat. legfényesebb czáfolatát szolgáltatá mindama gyanuszkodásoknak vagy akár csak aggodalmaknak is, a melyeket a féltékenykedő kálomista nyakaság sugalmazott és sugalmazhatott s bebizonyította, hogy mindama hirtelések, melyek gyanut akartak felekezetünk iránti érzelmeire nézve szítani, üresek és alaptalanok valának, mert ime, magukat felekezetünk közmunkáit bizta meg,

hogy a törvény követelményeinek szempontjából gyakoroljanak bírálatot saját intézeteinkkel szemben s így minden gyanút kizárt arra nézve, hogy a bírálat, ha még oly szigorú lenne is, igazságtalan és ellenséges indulatu lehessen.

Sőt Trefort Ágoston ennél is tovább ment, a midőn képviselőit, mint biztos forrásból értesülünk, arra utasította, hogy a törvény foganatosításának ez első alkalmával enyhén s ne tulszigorral járjanak el, miután a törvény hatását és az intézetek színvonalának fokozását józanon csak hosszabb idő alatt s a jövőben lehet és szabad követelni és remélni.

A felekezetek, tehát, tények alapján győződhetek meg, a mit különben eddig is lehetett tudniok, hogy az új törvénytől s végrehajtójától csak a legjobbat várhatják saját magukra és intézeteikre nézve is, mert a fokozottabb működés, melyre most már sarkalva vannak, a nemzetnek és benne ő nekik szolgál nyereségére és dicsőségére.

Ezt a tanúságot vonhatjuk le a most megindult jó kezdetből s ezt első sorban, Trefort Ágostonnak köszönjük. Köszönet érte neki.

A—s.

ZÁRBESZÉD.

— Tartotta 1884. június 24-én. —

HEGEDÜS ISTVÁN, kolozsvári főtanodánk igazgató tanára.

Borúra derű. A gyászévek után nyugodt munkásságban, termékeny tevékenységben folyt le azon iskolai év, melynek bucsút vagyok mondandó.

Minő kedvező auspiciumok közt kezdődött!

Alig tüntetett ki a Méltóságos előljárásának soha eléggé meg nem hálálható bizalma és szeretett kartársaim jó indulata másodizben azzal, hogy az igazgatói tiszttel ruházott fel, emelő ünnepélyek lelkesítő hatását éltük át, melyeknek erkölcsi jelentőségét még a jövő fogja igazán kifejteni.

Ilyen esemény volt az országos tanár egyesület tagjainak látogatása a múlt év jul. 6-án. Berecz Antal elnökkel élükön látogattak meg iskolánkat és a magukkal elvitt jó benyomást többször is hangsúlyozták. Az összes középiskolák tanárkarai közt fejlődő testvéries egyetértésnek szép jele volt a tanáregyletnek vidéki látogatása. Sok üdvös eszme, sok értékes hagyomány, nemes nagyraagyás egybeolvadása alkóthatja meg azt az egészséges testületi szellemet, mely a tanügy méltóságát, fölényét emelni, fokozni van hivatva.

Az iskolai évet is jobb reménnyel, kedvezőbb auspiciummal nyitók meg. A kidőlt pályatárs helyét ez intézet egykori tehetséges tanítványa Szathmári Ákos egy értekezéssel foglalta el: *Az erőforrásoknak a villamosság segítségével való felhasználásairól* volt az értekezés tárgya, melynek felolvasása után az új tanár az esküt letette s nekem jutott a szerencse őt az előljáróság és a kartársak nevében üdvözölhetni.

De ki feledné el ama magasztos pillanatokat, mi-

dőn az öt református egyházkerület színe-java — protestáns Izraelünk vezérférfiai, élükön a bölcsesség, tapintat, szilárd protestáns jellem ősz bajnoka báró Vay Miklós ő nagyméltósága: városunkban időztek a conventi tanácskozásokban részt veendő? Tarthatá-e vissza örömét az az ifjuság, melynek lelkesedése ma csak reményteljes ígéret, melylyel az öregek sir felé hajló utját megáldja, megédesíti? Önkéntes lelkesedéssel fátylós menetel rendezett egy a convent világi elnökének b. Vay Miklósnak, mint a püspöki karnak, melynek kiváló disze, veteránja már arczára írva hozta hozzánk a halál jegyét. Száz fátyla fénye lobogott. Tanári karunk ifju tagja dr. Csernátóni Gyula fejezte ki mindnyájunk tiszteletét, bámuló lelkesedését b. Vay Miklósnak, ki az ifjuság felkelő napfényével megaranyozott ősz fővel állt közöttünk és tejezte ki köszönetét azért, hogy lesz, ki a régiék nyomába lépjen. A püspöki kar előtt Sándor József esküdt beszélt, Török Pál, fájdalom! örökre elnémult ajkairól hallottuk a választ, melyet Pap Gábor dunántuli superintendens gyönyörű köszönetnyilvánítása követett. Révész Bálint, Pap Gábor püspökök intézetünket látogatásaikkal is megtisztelték. Csak pompa, csak ünnepély mit ér, ha nem pesételte meg e rég várt találkozás az összes reformált egyház magasabb egységét, melyhez van kötve az újabb kor által megnyitott nehéz küzdelemben tanügyünk önállóságának, magasabb fejlődésének az újabb igényeknek minden tekintetben megfelelő színvonalra emelésének szent ügye. *Viribus unitis* kell eszközölnünk e nagy átalakulást, melynek szükségét a múlt évben létesített középiskolai törvény még fokozottabbá tévé. Volt is etéren a lefolyt évben derekas munkásság, melyben a mi tanári karunknak és előljáróságunknak is kijutott a maga szerény része.

Az igazgató-tanács 1136—1883. sz. leiratában tett felhívás folytán a kolozsvári convent jkv. 35. sz. alatt felsorolt reformok előkészítésére tanári karunk beható tanácskozások alapján megtette fölterjesztését. Nem kevesebről van szó, mint a debreczeni zsinatnak a köznevelésre vonatkozó részének a középiskolai törvénnyel való egyeztetéséről, mely maga után a tanterv, érettségi eljárás, kormányzás, fegyelmi rendszabályok részben vagy egészben eszközözendő reformját vonja.

Ennek folyamában vagyunk. Munkásabb esztendő rég ideje nem tölt el, mely annyit dolgozott volna a jövőnek alapvetésül.

Az érettségi szabályzat már tényleg az egész magyar államban egységessé tétetett, mit lelkem egész örömeivel üdvözölök, mert a nemzet színe-java az érettségi vizsgálat alapján kezdi meg valódi pályaválasztását, viszi az életben a megszerzett értelmi és erkölcsi erőket: a bölcsészettől által *virtualis*-nak nevezett belértéket: ennek az egész nemzeti kultúra *mérlegén* eszközözendő *mérlegelését* helyesnek tartom. A rendszabályok bürokratikus aprólékoskossági miatt soha sem szabad kicsinyelnünk magának: *az egységes érettségi mérték* szentesítésének erkölcsi súlyát és jelentőségét.

Tanári karunk megtett mindent, mi erejétől kitelt, hogy az ápril végén kapott szabályzat értelmében tehesse le az érettségi vizsgálatot, mely az előjelek után ítélve kellő eredményre fog vezetni.

A belső átalakulás nevezetes kérdéseinek vitatására kedvező alkalmat nyújtott a testvér-tanodák találkozása azon tanári értekezlet alkalmával, mely ápril hó 17—19-ik napjain városunkban tartatott meg, gazdag és változatos programm mellett. Ugy az óraszámgyarapodást nyert latin nyelvi oktatás sikerére fontos befolyást gyakoroló *írásbeli* dolgozatok kérdésének fölvetése Szilágyi Gyula nagyenyedi tanár által, valamint a magántanítói

rendszer reformkérdése, melyet Dozsa Dénes szászvárosi tanár dolgozott fel; ugy az átmeneti intézkedések, melyeket a conventi új tanterv tesz szükségessé, mely kérdéssel behatóbban foglalkozott értekezletünk Váró Ferencz nagyenyedi tanár javaslatai alapján és az igazgató-tanács-hoz fölterjesztéssel is bizta meg tanári karunkat, melyet ez teljesített is, valamint Geréb Márton tanvezető statisztikai áttekintése a közelmúlt évekről és dr Török István történelmi dolgozata tanodánk 18 évszázbeli történetéről: mind felette érdekes mozzanatait alkoták. Az értekezletnek, mely a testvéri találkozás meleg, édes óráit varázsolta közénk, mely az együttérzés szükségét még mélyebb szükségévé tevő lelkeinknek. A múlt szellemével eltelt: a jelen bajait közösen hordozni, a jövő reményeit együtt ápolni: ez lesz mindenha legszilárdabb testvéri haszon közöttünk. A közös találkozás öröme rendezett ünnepélyességek fényét mellőzhetem, de lehetetlen halálával nem emlékezni meg a helybeli testvérintézetek szives közreműködéséről arra, hogy vendégeink minél kellemesebben töltsék közöttünk idejüket. A közebédet pedig városunk kitünőségei tisztelték meg jelenlétükkel és tanodánk iránti jóindulatuknak megható jelét nyilvánították.

Életem legszebb dicsekvése leend, hogy ily tiszteletreméltó testületnek elnöki tisztét vihetem, melyért újlag a méltóságos előljáróság hálaadóssa vagyok, hogy szerény személyemnek engedé át azt a tisztet, mely az elnökség vitelére kötelezett.

Még egy ünnepély fényéből hoztak sugárt nekünk is Szabó Sámuel és Sárkány Ferencz kartársaink, kik tanári karunk képét viselték a szászvárosi Kún-tanoda új épületének ünnepélyes felszentelése alkalmával.

Meg kell említenem, hogy testvéries buzgósággal és igaz áhitattal vett részt tanodánk összes ifjusága és tanári kara a múlt év nov. 10-én városunk evangélikus egyháza által tartott Luther-ünnepélyen, a nagy reformátor születésének 400-ik évfordulóján. Nem lehet eléggé fájjalnom, hogy a szünidők miatt nem vehetett részt ifjuságunk az egyházkerület által rendezett Zwingli ünnepélyen, melyet feledhetlenné tett ékesszóló főpapunk hervadhatlan szépségű papszentelő beszéde.

De térjek át collegiumunk csöndes beléletére, a házi tűzhely körüli nesztelen, de kitartó munkásságának rövid méltatására.

Tanodai ellenőrnek felesküdt *Jánosi Gábor* okleveles tanárjelölt, kit később dr *Székelly Bendeguz* váltott föl, miután *Jánosi Balogh Károly* szaktanítónak N.-Szalontára tanárrá történt megválasztatása folytán szükségessé vált intézkedések e tiszt továbbvitelét meg nem engedheték. Közte és *Sükösd Gyula* egyetemi hallgató urak közt osztottuk meg a Balogh Károly távozásával megüresedett latin nyelvi órákat. Új esküdtek lettek: *Farczádi József* okleveles tanárjelölt, *Sófalvi Miklós* és *Fogarasi Béla* egyetemi hallgatók.

Időközben, tanári karunk határozata folytán, *Jánosi Gábor* az I. gymnasium osztályfőnöki állása alól fölmentetvén, a VI. osztály vezetésével bizatott meg, helyét *Geréb Márton* tanvezető-tanár foglalta el.

A halál öldöklő angyala nem kerülte el kis társadalmunkat. Jött és váratlanul! A múlt év október 16-án rohamos agyhártyagyulladás ragadta el egyik buzgó kartársunk széptehetségű gyermekét, ki első volt a legjobbak közt; szelíd, komoly irányu természetével, szorgalmával mindnyájunk szeretetét kivívta. *Herepei Gergely* elemi III. osztályos tanuló volt e kedves halottunk. A halála által ütött sajtó sebet érinteni is félek. Az idő gyógyító bal-

zsama enyhítse bánatát annak, kinek hivatása a hit szavával enyhíteni mások baját.

Ez év jan. 15 én éjjel egy I. gymn. o. tanuló: *Kabós Ferencz* váratlanul meghalt. Éjjel kellett intézkednem kórházba szállításáról. A gyermek, ki a jobbak közé tartozott, hashárgyalob áldozata lett. Ez eset is még jobban érezteti azon égető hiányt, hogy tanodánkban *kórháza* nincs.

Áldás a kedves gyermekek hamvaira!

Egyébiránt az egészségi állapot elég kedve ző volt. A bejelentett 62 betegségi esetből 59 volt könnyű, muló betegség. A nov.—decemberi szorgalomidő végén egy torokfájás-féle járvány föllépett és elharapózott, de nem öltvén veszélyes jelleget, külön intézkedés nem vala szükséges. Dr Nagy József, dr Boytha József urak szives fáradozásukért fogadják e helyen halás köszönetem nyilvánítását.

Az erkölcsi egészségről nem mondhatok oly kedvező véleményt. A tanári kar egyetértő erélye elejét vette ugyan minden feltűnőbb erkölcsi kihágásnak, kivált megátolta az erkölcsi ragályozást, de esett bizony egypár tanuló áldozatul: az intézettől megválni valának kénytelenek. Kihágás miatt a tanodában való bennlakástól fosztatott meg két tanuló és súlyosabb büntetést kelle még érettebb ifjakkal szemben is alkalmazni. Bizonyos önző, élvsovár áramlat, mint kora dér hervasztja az ifju kedélyeket. Még a pénzszerzés tulhajtott vágya is környékez nem egyet. Ennek eredménye a tanulásbeli hanyatlás, melylyel a tanári karnak erős küzdelme volt, mig erélye legyőzte annyira, hogy az évi vizsgálatok már kellő sikerrel folytak le. A jobbak munkaképessége fokozódott, miről legszebb bizonyoságot tesz a pályázatok meglepő szép eredménye. A tanári kar a gymnasialis tantárgyak iránti helyes és egyoldalúságtól ment érdeklődés felköltése végett a Teleki Sámuel-féle nagyobb jutalman kívül, melyhez a Sági-féle történeti pályadíj járul, még két 15—15 frtos pályadíjat tűzött ki és örömmel kell konstatálnom, hogy a kitűzött kérdésekre, a mint az a pályázati eredményről szóló jelentésekből kitűnik, beérkezett 8 pályamű közül mindenik kérdés megkapta szerencsés megoldóját. Ezenkívül az önképzőkör munkássága is szép eredményt mutat fel; a pályakérdések kitűzése nem maradt meddő. Az önképzőkör ünnepély május 11-én d. e. tizenegyedől egy óráig tartatott meg, az ének- és zenekar próbatételével együttesen. A közönség meglegedésést vívta ki.

Az ifjuság kegyeletének szép tanujelét adta az által, hogy a feledhetetlen mester *Sági László* mellképét *Sárdi István* hű ecsete alól megvette az olvasó egylet számára saját össze gyűjtött filléreiből. A kegyelet e ténye természetesen tereli gondolatomat azon alapítványok és adományok felsorolására, melyek, hála a protestáns áldozatkészség örökké élő forrásának, a lefolyt évben sem hiányoztak.

Dobál Antal, tanodánk buzgó ügyvéde, folyó év január 8 án fizette vissza egy évi tiszteletdíját 100 frt egy alapítványért, melynek kamatai jutalomkönyvek vételére fordítandók.

Bulyovszky Lilla, hirneves művésznő, művészi pályájának 25 éves emlékére több nemes alapítványa mellett iskolánknak is adományozott 100 frtot oly rendeltetéssel, hogy ennek kamatai két évenként 10 frtban egy jól tanuló szegény tanulónak adassanak ösztöndíj. A ki a szépet és nemeset szinpadon az évek hosszú során át hirdeté: a szép, a nemes eszmék termőágát ültet el ez alapítványával a legtermékenyebb talajba: az ifjuság szívébe.

A *Sámi* alap tesz 1311 frt 48 kr: jövedéke teljesen kiadatott rendeltetési céljára.

A *Balogh* István-féle alapítvány a sajtó-magyarósi jószág szerencsés elárverezése után még közelebb jutott a realizáláshoz.

A *kórház*-alap mutat a legörvendetesebb haladást. Tesz jelenleg 1933 frt 34 kr; tehát 534 frt 53 krral gyarapodott. Ez összeg tulnyomó részét teszi egy tánczestélylyel egybekötött hangverseny, mely fényes anyagi eredményt hozott be.

Ez estélyt az ifjuság f. é. márczius 7-én tartá. Kiváló tevékenységet és buzgalmat fejtett ki a rendező bizottság tanár-elnöke Dr. Török István. Tiszta jövedelem volt 424 frt 10 kr. A közönség áldozatkészsége e meglepő nyilvánulásának erkölcsi súlya, értéke van; collegiumunk iránti meleg érdeklődést fényesen bizonyítja.

Burckhardt Ágoston a helybeli özvegy tanárnék alapja javára ez évben is 20 frtot adományozott.

Dr. *Jenei* Viktor egyetemi tanár ur, *Báró Bánffy* Jánosné, *T. Csiki* Mihály ur a szegény-alap ajavára adtak egyenként 10—10 frtot. *Péter* József ur 2 frtot.

Tek. *Sípos* Gábor ügyvéd ur újból felajánlá rajz pályázók jutalmául, az egy cs. és kir aranyat.

A *kegykoszt* intézménye ez évben is érezteté áldásos hatását: 45 jótékony család főzetett 32 tanuló számára, kik közül 17 minden nap, 15 minden második nap élvezett meleg ételt. Áldottak legyenek a jótékony női kezek!

Kegyczipó kiosztatott 7253 pár, miben részesült 59 tanuló és pedig 16 mindennap egy párt, 43 pedig félpárt. Elfogyott majdnem (7 pár czipó hiján) 242 véka buza, minek ára 508 frt, a süttetés ára 96 frt 71 krral együtt tesz 604 frt 71 krt; tehát szinte 100 frttal haladja tul a mult évi kiadást, minek oka abban rejlik, hogy a gabona ára felszökött.

Tandij és egyéb illetékek elengedése czimén élvezett az ifjuság 2402 frt 25 krt: 161 tanuló.

Legatióból az ifjuság három sátoros ünnep alkalmával élvezett 1398 frt 32 krt; privatumból: 640 frt 20 krt.

Ösztöndíjak és jutalmak összege volt 754 frt 71 kr., az önképzőköri jutalmakon és a pályadíjakon kívül, melyeknek összege tesz: 81 frt 35 krt.

A helybeli egyház 5 árvát segélyezett 426 forint 35 krral.

Állami ösztöndíjat 5 növendék élvezett: 360 frtot.

A különböző forrásokból eredő segélyek összege fölment tehát: 12,758 frt 10 krra és egy aranyra, tehát a pályadíjak levonásával 249 frt 60 krral több a tavalyi összegnél.

Ezenkívül a kegykosztot adó urnók áldozatának értéke is föleri az 1000 frtot.

A tanoda jótékony alapjai gyarapodtak: 786 frt 53 krral.

A napok egymást emésztik föl. Minden porlad elenyész; de az áldozatkészség lassu csöndes alkotása tul él időt és enyészetet. Költsön benned, nemes ifjuság, munkás szeretetet, mely egyedül méltó hála azon jótéteményekért, melyeket a multtól előlegezel.

A tanodai park lassu fejlődése a legszebb kép, melyet az áldozatkész munkásság jelzésére használhatok.

A park most teljesen be van fejezve. Ez ideig kiadtunk rá 580 frt 99 kr. Az összes költség bizonyára felmegy 600 frtra. és ez áldozatot, nemes ifjuság, csak a te jólétedért, üde kedélyed öröméért létesítők megtakarított filléreinkből. E park alatt mulatozva ne feledje el a késő nemzedék, hogy lassu áldozatok tesznek pusztaságot vi-

ránynya: lassu, kitartó munka tesz: műveletlen szellemet eszmék kincseiben gazdaggá. Dolgozz te erre, nemes ifjuság folyton, szünetlen. És most vezéreljen a Gondviselés utaidon. Térj vissza kielégíthetetlen vágygyal a tudás, fogékony szívvvel a jó iránt. És ezután a mélyen tisztelt Gondnok urak buzgó és bölcs támogatását, nektek szeretett pályatársak nyílt és őszinte tanácslástokat és elnézésteket megköszönve, a jó Isten áldását kérve mindnyájunkra, az 1883/84-ik iskolai évet bezárom.

ZWINGLI NEVELÉS-OKTATÁSI ELVEI.

Midőn minden felekezeti elfogultság nélkül azon el nem vitatható tényre hivatkozunk, hogy a történet új korszakának ajtója a *reformáció*: ugyanakkor nemzeti kizárólagosság nélkül éppen a történettel el kell ismerünk, hogy *ama dicső korszak előállásában Zwingli Ulrik volt az egyik legfőbb tényező.*

Ezen, a földi nagy szellemek között is kimagasló alaknak négy százados évfordulója alkalmából, a külföldi református országok példájára, a hazai reformált felekezet több iskolája, egyháza, egyházmegyéje és egyházkerülete — kivált a Királyhágón innen — a legközelebbi hetek folyamata alatt kisebb-nagyobb mérvű emlékünnepeket szentelt és szentel még most is itt-ott. Ez ünnepek — természetesen — leginkább a nagy reformátor valóságos alkotásainak és kihatásainak eredményeit feltüntetni voltak és vannak hivatva.

Ránk, a köznevelés és oktatás szolgálatában állókra, ugyszólva az *egyetemes tanügyet* is kultiváló ezen szakközlöny hasábjain, azt gondoljuk, hogy a tiszteletünk tárgyát képező reformátor életéből az bir kiváló jelentőséggel, mely a vallás és egyház után az emberiség legfőbb érdeke volt mindenkor és az lesz ezután is mindenha: *értjük a nevelés és oktatás magasztos elveit.* Mert mi tette a reformátort éppen *reformátorrá*? Nem más, mint a nevelés-oktatás céljával maga elé tűzött nemes feladatnak, emberileg szólva: tökéletes betöltése maga és mások iránt. Igen, Zwingli Ulrik egész élete, példája, irodalmi munkássága a legjobban igazolja *Cicero* azon mondását, mely a közönséges halandók fölött kimagaslók nemes tulajdona szokott lenni, t. i. „*emberi természetünkben fekszik, hogy minél többeknek hasznára leggyünk, különösen oktatás és okoskodás által.*“*) Igen, Zwingli Ulrik nevelés-irata különösen — melyet alább bemutatunk — eszünkbe juttatja Pál apostolnak eme szavait: „*Az Istentől ihletett minden irás hasznos a tanításra, az igazságban való oktatásra, hogy tökéletes legyen az Isten embere, felkészülve minden jócselekedetre.*“**) Igen, éppen azért volt Zwingli reformátor, mert ő „*fel volt készülve minden jó cselekedetre*“, hogy mind maga „*tökéletes*“ lehessen, mind másokat tökéletesekké tudjon tenni.

E szent cél elérésére nála az alapot ott találjuk, hogy mint lelkesült ifju pap, 1506-ban Glarusban hivatalát azon odaadó elhatározással kezdette meg, hogy „*igaz és őszinte akarok lenni Isten és emberek iránt az élet minden viszonyaiban, a hová csak Isten keze vezérel; mert az ember semmivel sem lehet hasonlabb az Istenhez, mint az igazság által... mely még a rossz emberben is tiszteletet ébreszt maga iránt.*“***) De hogy az igazságot benső meggyőződéssel hirdethesse, elismerte, hogy *folytonosan és*

* De Finibus, III. 20.

***) II. Timotheus 3, 16—17.

****) L. e. czikk írójától „Zwingli Ulrik élete“ stb. cz. m. 12—13. l. (Sepsi-Szentgyörgy, 1884. Szerző sajtója.)

komolyan tanulnia és magát az erkölcsökben kiművelnie kell. Erre czélzók voltak azon nemes törekvései, melyeket a szentírás terén kívül az ókori tudományokban és a szónoklatban minél tökéletesebb önkiművelése végett kifejtett. Erre czélzók voltak továbbá azon intézkedései, melyeket az evangeliumnak a szószékről való hirdetése mellett az iskola feldőlítése körül tett; hogy valamint onnan a népet általában, innen különösen az ifjúságot nevelje és tanítsa.

És Zwingli életműködésének éppen ez utóbbi ágából akarok ezuttal egy vonást megörökíteni, midőn az alábbiakban mintegy azon korszak neveléstörténeti mozzanata, vagy adataiként az ő nézeteik, mint nevelés-oktatási elveit, az ifjúságnak vallás-erkölcsi kiképzése körül, dióhéjba összeszorítva, ide foglalom, még pedig úgy, hogy vázlatom tartalmát — a mennyire lehet — a Zwingli saját szavai és kifejezései adják vissza. Ezzel csak hivatott maradni azon korszakhoz, melynek egyik megteremtője — mint mondám — éppen Zwingli volt.

Ez előzmény után, tárgyam teljes megértése végett, még előre kell bocsátanom némely arra vonatkozó körülményt. Ugyanis, minthogy *tulajdonképpen nevelésről csak ott lehet szó, hol a családi élet kezdődik.* Zwinglinek is a nevelésről való elvei kifejtésére azon családi életviszony megalapítása szolgált alkalmul, melyet a hitvesi tulajdonok tekintetében mintaképül szolgáló *ösv. Knonnui Mayer Jánosné szül. Reinhart Annával* (eredetileg egy zürichi tekintélyes polgár leányával) szőtt, kinek első férjétől való Gerold fia már felsőbb iskolába járni kezdő ifju volt.

Miután a Gerold édes atyja korán el halt volt, — (1517-ben), a nemes lovagi rendből való, származására sokat tartó s a mellett nagy vagyonnal rendelkező idős. Mayer, a nagy atya, vette nevelése alá néhai egyetlen fiának két leány-unoka mellett hátrahagyott fiu-unokáját. Az ősz nagyatyja Geroldot — mint első szülöttet is — az akkori idők szokása szerint a lánygyermekektől megkülönböztetve, szabadon és nagy elkényeztetéssel nevelte; mignem egy néhány év múlva a halál őt is fia mellé szőlította. Ez időtájt (1522) kelt össze Zwingli említett nevével s vette magához a mostoha Geroldot; kivel azonban éppen nem bánt mostohán, sőt éppen úgy szerette, gondozta és oktatta őt, mintha saját gyermeke lett volna.

De nemsokára fájdalommal kellett tapasztalni Zwinglinek, a nevelő atyának, hogy az ősi vagyont, testi egészséget és lelki épséget tékozló s rosszak társaságába keverődött ifjunak nagy atyja által kapott korábbi nevelése az evangelium által követelt helyes életiránynak éppen nem felel meg. Ezért jobbnak látta a reformátor, ha kiadja a háztól. Így kerül az ifju Baselbe, *Glareanus Henriknek*, Zwingli jó barátjának s bécsi egykori tanuló társának szigorú felügyelete alá. Ekként az idegen befolyás és szoros bánásmód nem esett a mostoha atya rovására, mint esett volna akkor, ha az ifjut ő kezdi a kiméletet nem ismerő fegyelem alkalmazásával jó utra terelni. — Mintegy másfél év múlva Zwingli saját maga veszi gondjai alá az ifjut; a mi most annál könnyebb mindkettőre nézve, mert a lefolyt idő alatt sikerült Zwinglinek a zürichi főiskolát a reformáció szellemében egészen létrehozni, hol papi hivatala mellett egyuttal mint professor jelentékenyen működött.*)

Miután a javulás útja az ifju Gerold részére egé-

*) L. ez adatokat bővebben J. C. Mörikofer „Ulrich Zwingli nach den urkundlichen Quellen“ (Leipzig, 1867.) I. Theil. 204—212. l.

szen biztosítva volt, részint ösztönzésül, részint nevelőa atyai megjutalmazásul, Zwingli neki szentelte s ajánlotta azon neveléstani iratát, melyet 1523. aug. 1-én adott ki latin nyelven ily czim alatt: „*Quo pacto ingenii adulescentes formandi sint, praeceptiones paculae.*“ (Néhány szabály, hogy mily módon kell kiképezni a tehetséges ifjakat.) **) Azonban e munka nemcsak Meyé Gerold, hanem az akkori Svájc megromlott társadalmi viszonyai között megromlott ifjúság jobb utra térítésére is egyszerűsmind közre volt bocsátva. És ez sikerült is Zwinglinek, kinél a keresztyén komolyság finom műveltséggel és széles ember- s társadalmi ismerettel egy harmonia-szerű egészszé párosul e műben, melyből az evangelium világitása egy, a földi életnél magasabb, örök lételnek sugarait tükrözötteti vissza.

A műnek 3 része van. Az *első* arról szól, hogy mikép kell az ifju képzését az evangelium által keresztyéni kegyes irányban vezetni; a *második*, hogy a szentírásból megismert Krisztus példája nyomán a keresztyén ifjunak miképpen kell magát viselni a magán élet egyes körülményei közt; a *harmadik*, hogy melyek az ifju kötelességei mások iránt és minő szabályokat kell követnie a társas életben. Lássuk tehát a legutóbb idézett forrás nyomán a magvas előadás fonalát a feldolgozás azon formájában, melynek irányzatát már fennebb érintém.

BENKE ISTVÁN.

(Foly. köv.)

MIHÁLYI KÁROLY EMLÉKEZETE.

— BODOR JÁNOS n.-enyedi theologus emlékezéséde, a Mihályi-ünnepen. —

Kettős cél felé közeledünk, ahhoz, midőn feljuttatjuk azoknak emlékét, kik szívünknek kedvesek, értelmünknek bölcseségök által világitó fáklyái, nemes törekvéseinknek megvalósult eszményképei valának. Kettős cél felé közeledünk, oh, mert nincs a nemes szív vágyait inkább kielégítő, megnyugtató kötelességteljesítés, mint a hálatartozás lefizetése azok iránt, kik életünknek vezérszavai, világitó napjai valának, és midőn e szent kötelességet teljesítjük, alkalmunk nyílik egyszerűsmind, hogy tanuljunk jelesünknek feljuttatott vonásaiból: miképpen lehet hiven harcolni meg ama nagy harcot, melyet életnek nevezünk; hogy tanuljunk erényt, munkásságot, bölcsességet azoktól, kiket már életünkben ragaszkodással szeretünk, de valódi nagyságukat csak akkor vettük igazán észre, mikor elvesztettük, a nagy ürességből, mely elvesztésök által támadott szívünkben.

E kettős feladatot teljesíteni, a hála és nemes megemlékezés koszoruját tenni egy elvesztett jelesünk sirhantjára, gyűltünk össze mi is most t. k. n. ifjúság, hogy egyszerűsmind elevenítsük meg lelki szemünk előtt azon eszményképet, melyet testi szemünkkel többé nem láthatunk, hogy lebegjen ez eszmény mindig szemünk előtt, intsen, lelkesítsen, buzdítson és tanítson, mint mikor köztünk volt. Jertek tehát t. k. n. ifjúság, és midőn Mihályi Károlynak tanítványai szívében örök életet élő, halhatatlan tanárnak emlékkövéreől lehull a lepel, vonjuk félre mi is a mult fátyolát, tekintsük be az általa megfutott nemes pályát.

Oh, ha volnának szavaim, melyek hiven rajzolják le a képét, mely lelkemben oly varázsfényben él! oh, ha

**) L. R. Christoffel: „Huldreich Zwingli. Leben und ausgewählte Schriften.“ (Elberfeld 1857.) II. Theil. 299—213. l.

birnám a művészetet, mely által oly teljes képet adhatnék életéről, melyben ti, kik legnagyobb részben bámulók valátok, az igazira ismernétek rá!

De hol vannak szavak méltó festésére a feltűnni nem akaró valódi lelki nagyságnak?! Oh bizony messze felülmulja erőmet a feladat, melyre vállalkozám és csak azon reményben foghatok annak megoldásához, hogy ti csak emlékeztető jelekre vártok, melyekből fel fog ujulni lelketekben az abban bizonyára kitörülhetetlenül bevésődött eszménykép.

Négy éve már, hogy „gyászt öltött, döbbenés fogá el az édes anyát, a Bethlen főiskolát s a hir visszadöbbent önhangjára, midőn kiejtő: Mihályi Károly nincs többé!“ A Bethlen főiskola fájdalma nagy és méltó vala. Diszét, büszkeségét veszté el.

Érezé, hogy koronájától fosztatott meg. És nemcsak egy nemzet és a tudomány öltött gyászt egyik derék bajnokának elhunytá felett: hogy találjak én most méltó szavakat felmutatni nagyságát annak, kinek vesztése ily mély fájdalmat okozott?!

Mégis megkísértem felmutatni Mihályi Károly képét, felújított emlékeitek legyenek segítségemre.

Dézsen született 1808-ban. Mihályi Mihály odaváló lelkésznek, fia Gyöngyösinek, a 18 század kedvelt költőjének unokája volt. A papnak fia, a költőnek unokája nem szégyenlé meg atyái emlékét. Mindkettőnek örökölte szellemét. A nagyatyának, ki könnyed, egyszerű magyaros verselése által korában nagy népszerűségnek örvendhetett, örökölte költői lelkületét, mely őt az eszményiség hazájába emelte; az atyának, a buzgó papnak örökölte tiszta vallásosságát, mely szintén felülemelte őt a földi élet kalmár üzemlein a szeretet amaz eszményi országába, melyet a vallás buzgó embere Isten országának nevez.

És minek keressem még forrását erényei közül? Miről próbáljam még kimutatni, hogy atyjától vagy nagyatyjától örökölte?

Bizonyára marad ugy is fön, ha mindent atyáira vinnék is vissza, sok önfejlesztésére is, mert atyáinak erényeit magában egyesítve, bámulatos tökélyre emelte, bár szerényen rejté el nagyságát, mert tündökölni soha sem vágyott, sőt ellenkezőleg, csendesen, nem kérdező szavakkal, hanem folytonos munkásságban, tettel szolgálta egyházát, tettel szolgálta a tudományt és kérdem, tudnátok felhozni valami nemest, a minek nem szolgált odaadással.

11 éves korában már a Bethlen-főiskoláé volt. Egy veszélyes áldás van némelyeken, a kik tanuló pályán haladnak. Ez az áldás a lángész. Nagy áldás ez, de annyira veszélyes, hogy némelyekre nézve épen végzetessé válik, midőn az önhittség, mások kicsinylése, a nemes munkásság elhanyagolása foglalja el lelkét annak, kinek az ismeretek szerzésére kevés fáradságot kell fordítania. — Mihályi Károly részes volt ez áldásban, de kikerülte veszélyeit. Tanulótársai közt legkiválóbb észtehetség, de egyszersmind a szorgalom valódi példányképe volt. A ki ismeri a tanulóéletet, tudja, mily fontos szerepe van a jelesebbeknek a gyengébbek támogatásában. E szerep önzetlen teljesítésében nyerte meg Mihályi Károly tanulótársainak osztatlan szeretetét. De nemcsak tanulótársai szoros ragszkozódása kísérte tanulópályáján, hanem tanárainak s különösen bálványozott mesterének Köteles Sámuelnek, kinek ajkáról sovárgó lélekkel szívá az emberi fejlődés és gondolkodás törvényeit, annyira kiérdemelte meglegedését, hogy ez bár mélyen elismeré az emberi teémészet gyarló hiúságát, mely veszélyesen növekszik a

kitüntetés által, mégsem tarthatá vissza magában a legteljesebb meglegedésből származó forró vágyának kitörését, midőn a szerzett ismeretéről számot adó tanulót, Mihályi Károlyt, feleletéért, tanulótársai előtt, azon megjegyzéssel dicséri meg: „Ha van igazság az égben, domine fog engem követni e székbén.“ És a törekvő ifjut nem szédíték el — mint oly sokkal történni szokott — tanulótársainak kényeztetése, tanárainak kitüntetése. Ő küzdött folytonosan, nem dicsőségről álmadozva, nem fény és hir után sovárogva, hanem küzdött azért, hogy tudomány után sovárgó lelike megtalálja a kielégülés boldog érzetét.

(Folyt. köv.)

PESTALOZZI HITVALLÁSA.

(Tanulmány.)

Irta: Csekme Ferencz papjelölt.

(Folytatás.)

A társadalmi viszonyok keresztezik a fenkölt lelkű eszményét a családi nevelésről, mert valóban nem kell erősen sötét világnézet arra, hogy e nagy hiány bárkinek is rögtön szemébe ne ötlőjk. Pedig a családi élet még csak az egyetlen Éden a gyermekre nézve, a hol még „a szelid juh, a kedves tyuk, a barátságos galamb s mindaz, mi él, örömet szerez a gyermeknek, s ha a kedves állatkát anyja ölébe teheti, határtalan az öröme. Elébe rakja a kedves galambnak vacsorája morzsait, hogy piczike csőrével felesiphesse; füvet szed a szelid juh számára s megveti vele. De e szent homály is lassanként eloszlik. Most látja, hogy a juh reszket, midőn megnyirják, hogy az ökör csak kényszerítve vonja az ekét, hogy atyja kemény bánással szelidíti meg marháját; a tapasztalat még egyebet is láttat vele, a héja elragadja kedvencz galambját, a macska játszva öli meg az elfogott egeret; a görény betör a galambduczba, a róka pedig a tyukólból szerzi meg prédáját“ stb. stb. s ezen tapasztalatok által mig egyfelől önkénytelen simul anyja kebelére, másfelől megrendül szeretni tanult szive s már a külvilág által megingatva van bizalma, szeretete.

De éppen ilyenkor álljon meg híven az anya kötelessége mellett, hogy a környezet e nagy világában is nemesebb érzése épen maradjon.

A vallásos hit világító melegénél kell hogy e család legyen támpontja, bizalmának szeretetének, hitének. És akkor az egész természet sokkal szentebb lesz előtte, mert Istenének, atyjának szeretetét és erejét látja benne nyilvánulni.

„A gyermek, kiben anyja oldalán fejlődnek a hajlamok, érzések és erők első csirái; a gyermek, a ki mindennap látja, hogy anyja azt az Istent imádja, a ki soha el nem hagyja az embert, ha benne bizik és szeretetét keresi; a gyermek, a ki látja, hogy anyja Isten kedvéért is segíti az embereket és ezen szeretetben és segítségben leli legfőbb szerencsáját: ezt a gyermeket saját természete készíti, hogy anyja mellett térdre boruljon és szülőinek istenét velök együtt imádja“.

Ki nem látja a vallásos gondolkodású és érzelmű tanító mély meggyőződését, miszerint a nevelés végcélja a vallásos hit ölében boldogságra nevelni az emberiséget. Vallásos világnézetét akarván megismertetni, mondhatja valaki, hogy miért nem szoritkozom közvetlen csak istenről dogmaticai nézeteinek fejtegetésére. Igen, de vallásos gondolkodását mindenkinek azon rámban lehet feltalálni, melyben élethivatása van; a theológus műveiben

tisztán minden más elemtől menten található fel az eszméket, melyek ide vonatkoznak, míg például a bölcész, a paedagogus, a poeta, az aestetikus, a művész, a természettudós, az államférfi stb világnézete azon körben keresendő melyet hivatásához hiven így vagy amúgy betöltött.

„Kíérzik“, a mint mondani szokták, kinek-kinek valási meggyőződése saját irányán, a bölcész tudományos fejtegetéseiben, a paedagogus módszertani és neveléstani elveiben, a poeta magas röptü alkotásaiban, az aestheticus széptani fejtegetéseiben, a művész ideális alkotásaiban, a természettudós lánczolatok okoskodásainak vég-eredményében, az emberi jogok és kötelességek legfőbb örében mindenütt sajátlagos alakban feltalálható és kimutatható az.

S mindég és mindenütt ott (s abban kell keresni, a hol és a miben mutatkozik. Lássuk azonban a kezünk alatti munkának második részét: a *leuzburgi beszédet*.

A leuzburgi beszéd alak és tartalom tekintetében mindenek felett kimagaslik. Itt már teljesen philosophiai munkával van dolgunk. E munka védírat akart lenni; czélja pedig az volt, hogy visszautasítsa azon támogatásokat, melyeknek egyrészt az ezen eszmék szerint kidolgozott elemi tankönyvek, de még intézete is ki volt téve: „Feszítsd meg a gonosztevőt, bocsásd el Barnabást“ hangoztatták mindenfelől, — igazolnia kellett magát. Az 1809-iki leuzburgi tanító-gyűlés elnökévé választja s midőn ezen megtiszteltetésben részesítették — alkalmat vett nyilvánosan igazolnia magát. Míg a Pestalozzi munkáit jellemzi bizonyos pongyolaság, rendszertelenség, szíve után indulva követi annak csapongó fellobbanásait s nem tudta magát bizonyos rendszeresség határai közé szorítani, — addig eme beszéd teljesen egyöntetű egészet képez. És épen ebben rejlik nehézsége annak, hogy az egészből egy kiszakított levelet adjunk, mivel az egyes részek, egymáshoz viszonyában és kapcsolatában van az egésznek is meggyőző ereje. A mennyire lehet azonban megpróbálom feltüntetni e beszéd vallástanításra vonatkozó tartalmát. Daczára azonban, hogy csak kiszakított levél lesz, mégis különös sulyt fektetetek e részre s igyekszem lehetőleg részletesen ismertetni, miután aztán a többi műveim, minthogy ezek jórészt szakadatlan repetitíók — hamarosan átpillanthatunk.

Az erkölcsi elemi képzés nem egyéb — olvassuk a leuzburgi beszédben — mint az emberi akarás tiszta fejlődése, szeretet, háladatosság és a tökélyességbe birás érzelmei által; — ezen képzés czélja az erkölcsi természet tökélyesedése; eszközei: gyakorlatok a tökély után való törekvésben az erkölcsi gondolkodás, érzés és cselekvés mezején.

Midőn a látható felé irányul, mint morál jelentkezik a cselekvésben (phisikailag), midőn a láthatatlan felé irányul, mint vallás jelentkezik az érzésben és szemlélésben (kedélyesen: hyperphisikailag). Az erkölcsi élet ugyanazon kezdőpontjának amabban realis, emebben idealis oldala mutatkozik. E kettőnek közvetítő egysége, kötetelke, — értelmileg felfogva — a gondolkodásmód, mely az ember jellemét lényegesen megalapítja. Mint ismeretek, a morál és vallás az értelmi képzés tárgyává lesznek, miáltal amaz idealis, ez realis jelleget ölt. Mindezen elemek az erkölcsi érzelmek elemi fejlődésében egyesülnek összhangzatosan és hézagtalanul. Minthogy természetünk az erkölcsi tökélyt csakis magasabb lényben, csakis istenben ismerheti meg, ennél fogva az anyai szeretet és az ebbe való hit által keletkezett első erkölcsi gondolkodás, érzés és cselekvés után való törekvés az

istenben való hit rejtelméhez fűződik. Ezek a tiszta és igazi erkölcsiség egyedüli eszközei és fejlődésük fokozatai csakis saját növekedésük fokozai, csakis saját növekedésük igazságán nyugszanak, mely igazság önmagából ered és csupán erejének tisztaságában érzi haladásának rugóját, s meg aztán minden becsületes értelmi képzés is egyszersmind erkölcsileg veszi igénybe az embert.

(Folyt. köv.)

KÜLÖNFÉLÉK.

Kolozsvár, 1884. jun. 28.

— A „Protestáns Közlöny“ XIV. évfolyamának II-ik felére ezennel előfizetést nyitunk s fölkérjük az egyházi s iskolai ügyek iránt érdeklődő közönséget lapunk pártolására. Részünkről, mint eddig, úgy ezután sem fogunk kimélni sem időt, sem fáradságot, sem áldozatot, hogy olvasóink igényeinek megfeleljünk. Az előfizetési árak lapunk élén olvashatók.

— Collegiumaink érettségi vizsgáira kormánybiztosokul a közoktatásügyi miniszter ur a következőket nevezte ki: Nagy-Enyedre és Szászvárosra dr. Szabó Károlyt; Kolozsvárra és M.-Vásárhelyre dr. Szász Bélát; Székely-Udvarhelyre dr. Jenei Victort s végül Zilahra dr. Kolozsvári Sándort. Nagy-Enyeden és Kolozsvárt az érettségi vizsgák jó sikerrel már véget értek, többi collegiumainkban most vannak folyamatban.

— Kolozsvári collegiumunk jeles képzettségű s szép reményű növendéke, gr. Teleki László, a tanári kart s érettségi vizsgát tett tanulóársait tegnap a Stadler-kertbe barátságos estélyre hívta meg, mely kiválóan kellemes és élénk hangulatban éjfél felé ért véget. Az érettségi vizsgát letett ifjak, szám szerint huszonötön, aláírásul kötelezték magukat arra, hogy 10 év múlva, ha Isten élteti őket, a kolozsvári collegiumban újra öszsze-
gyűljenek.

— Igen különös secta alakult legújabb időben Uj-Mexikóban. A secta tagjai a középkori flagellanosokat utánozzák; mezitláb lépnek templomaikba, de előbb tövist, vógy kaktuslevelet szurnak lábukba; mások fedetlen vállakon nagy, nehéz keresztet visznek, mindaddig, a míg a fáradságtól összeroskadnak. Vannak továbbá, a kik vesszőkkel és kötelekkel addig verik magukat, míg a vér megered a sebekből. Bio-Aribában a secta egy vakbuzgó hive vasigát vett a nyakába, a folyóba dobatta magát és hangos örömnnyilvánítások közepette fult a vízbe. Taosban a secta egyik tagja megkérte barátait, hogy részesítsék a keresztrefeszítés megtiszteltetésében. Ezt a vágyat teljesítették is a barátai; esküdtszék elé állítottak ugyan, de az felmentette őket. A katolikusok a kormányzóhoz fordultak, hogy e barbár szokásokat tiltsa meg, de azt a feleletet kapták, hogy a „szabad egyház a szabad államban“ elvénél fogva, az állam avatkozhatik

vallási ügyekbe. A néptömeg, mely örvend minden látványosságnak, szívesen nézi e „szertartások“-at és azok folyvást terjednek.

— **Uj tankönyv.** *Bács György, Boga Károly és Szentgyörgyi Lajos* szerkesztésében nemsokára megjelenik *Kolozsmegye földrajza* (a szükséges alapfogalmakkal), a kolozsmegyei népiskolák III. osztályai számára. A füzet, mely *Várad* Károly urnak, Kolozsmegye tisztelt tanfelügyelőjének erkölcsi támogatásával készül, a jövő tanévben már használható lesz; — júliustól kezdve megrendelhető Bács Györgynél, Bánffy-Hunyadon, példányonként 25 krajczárért. Előre is felhívjuk rá az érdekelt tanítók figyelmét.

Nagy-Becskerek városa azon alkalomból, hogy a „Délmagyarországi tanító-egylet“ idei nagygyűlését ott tartja, 1000 frtot az egyes. segélyalapra, 150 frtot pedig a tanítógyűlés alkalmával rendezendő ünnepélyességek költségeinek fedezésére szavazott meg. A tanügynek és munkásainak ezen elismerő méltatása és támogatása újabb bizonyítékát képezi az áldozatkészségnek.

PÜSPÖKI KÖRÖZVÉNYEK.

Főt. Nagy Péter erdélyi ev. ref. püspök a következő körözüvényeket bocsátotta ki:

Köröztetnek:

637—1884. *A n.-enyedi egyházmegyében a csombordi kántor-tanítói állomás.* Javadalma: közhallgatóktól 25 véka buza, 17 v. törökbuza, 29 veder must; özv. br. Kemény Istvánnétól 25 frt és 12 kal. buza; canonica portii 32 frt; 12 sz. tűzifa. Az összes fizetés pénzértéke 166 frt 80 kr. Ezenkívül tisztességes lakás, gazdasági épületek, kert és több marhára legelői jog. *Pályázati határnap:* f. évi július 25-ike. Folyamodványok t. t. *Hegedüs Lajos* esp. aához Gerendre (u. p. Ar.-Gyéres) küldendők.

648—1884. *A kükküllői egyházmegyében a sövényfalvi kántor-tanítói állomás.* Javadalma: 9 és fél kal. buza; 61 véka buza; 70 veder must; 6 forint; tizenkét holdnyi I-ső és II-od osztályu tagosított szántó; tandij harmincz gyermektől 30 veder must, 3 forint stola. Az összes fizetés pénzértéke 280 frt 83 kr. Ezen kívül lakház, kert és gazdasági épületek. *Pályázati határnap:* jul. 25-ike. Folyamodványok t. t. *Bendek Ferencz* esp. aához Haranglábura (u. p. D.-Szt.-Márton) küldendők.

719—1884. *A széki egyházmegyében a bonczhidai kántor-tanítói állomás.* Javadalma: tisztességes lakás és kert; 130 frt 31 kr részint készpénz, részint kepe és földilletményben.

720—1884. *Ugyanazon egyházmegyében az apanagyfalusi kántori állomás.* Javadalma: 50—ötven frt készpénz, 6 hectoliter szemes törökbuza; 7 hold II. oszt. tagosított szántó (melyből 2 holdat törökbuza alá a hivek megmi-

velnek) 1167 □ öl I. oszt. rét- és az egyhk. erdejéből évenként 167 □ öl terület fájának hasznélvezete. Az összes fizetés 167 frt pénzértékre van becsülve, nem számítva ebbe a tisztességes lakhely; gazdasági épületek és luczernás hasznélvezetét. *Jegyzés:* a megválasztott e kántori teendőkön kívül köteles az államiskolába járó hitsorsos tanulóknak és a felnőtteknek templomi énekeket tanítani, valamint urvacsoraosztás napján a délutáni istentiszteletet végezni.

721—1884. *Ugyanazon egyházmegyében a málomi III. oszt. lelkeszi állomás.* Javadalma: tisztességes lakás, mely áll 3 szoba-, konyha- és kamarából; teljes, új gazdasági épületek; nagy gyümölcsös és veteményes; 213 frt 36 kr dézmanegyed kárpótlás és hivatalosan 300 o. é. frt pénzértékre becsült kepe-illetmény. *Pályázati határnap mindhárom állomásra* f. évi jul. 25-ike. Folyamodványok t. t. *Csiszár László* h. esperes aához Bálványosváraljára küldendők.

722—1884. *A marosi egyházmegyében a n.-ernyei kántor-tanítói állomás.* Javadalma: 50 (ötven) kal. (25 kévés) buza; 50 kal. zab; 58 $\frac{1}{2}$ véka (16 kupás) buza; 55 $\frac{1}{2}$ v. zab kepe; 7 h. 392 □ öl szántó (melyből 1 h. 1200 □ öl területet az egyháztagnak mivelnek), 2 h. 752 □ öl kaszáló; az egyhk. erdejéből 8 öl vesszős fa; 6 frt 30 kr tandij; a marhás gazdák kivisznek 1—1 szekér trágyát, a gyalogszeresek $\frac{1}{2}$ kaszanapszámot tesznek. Az összes fizetés 246 frt 31 kr-ra van hivatalos becsü szerint téve a tisztességes lakhely és gazdasági épületeken kívül. *Jegyzés:* a megválasztott a nyugalmazott öreg kántor-tanító haláláig a lakhely és beltelken kívül a jelzett javadalomnak $\frac{1}{2}$ részét élvezi.

Ugyanazon egyházmegyében a májai kántor-tanítói állomás. Javadalma: 76 $\frac{1}{2}$ kal. buza; 38 $\frac{1}{2}$ kal. zab; 7 $\frac{1}{2}$ v. buza 3 $\frac{3}{4}$ v. zab; 400 o. é. frtnak évi 8% kamatja; 3 öl szinfa; 2 hold őszi-, 1490 □ öl tavaszi szántó-, 1005 □ öl kaszáló és 111 □ öl szőlő hasznélvezete (a szántókat az egyh. miveli trágyázza és takarítja be.) Az összes fizetés pénzértéke, tisztességes lakhely és gazdasági épületeken kívül, egyházi hivatalos becsü szerint 154 forint 68 kr.

Ugyanazon egyházmegyében a bede-szt.-háromsági lévita-tanítói állomás. Javadalma: 41 $\frac{1}{2}$ kal. buza; 31 $\frac{1}{2}$ kal. zab; 38 v. buza, 38 v. zab; 31 szekér fa; minden tanulótlól 35 kr tandij; 1088 □ öl őszi-, 5 h. 306 □ öl tavaszi föld (mivel az egyhk.) 1250 □ öl kaszáló. Az összes fizetés pénzértéke hivatalos becsü szerint, a tisztességes lakhely, beltelek és gazdasági épületeken kívül; 136 frt 54 kr. *Pályázati határnap mindhárom állomásra:* f. évi jul. 25-ike. Folyamodványok mindháromat illetően t. t. *Rákosi Lajos* esperes aához Lukafalvára (u. p. Nyárádtó) küldendők.

Kolozsvártt, 1884. június 24.